

Universiteit
Antwerpen

De Belgische vakbond: de *Schrödingers* *kat* onder de verenigingen?

Een kritische doorlichting van de rechtspositie van de representatieve werknemersorganisaties: historische analyse en juridische ontleding van capita selecta van de vakbond als feitelijke vereniging

Promotor: Prof. dr. M. RIGAUX

Assessor: Mevrouw A. Latinne

Academiejaar 2013 – 2014

Module Sociaal Recht

Thesis ingediend door

Sari VAN TENDELOO

voor de graad van

MASTER in de RECHTEN

*“The only effective answer to
organized greed is organized
labor.”*

Thomas DONAHUE

Woord vooraf

Vooreerst wens ik een bijzondere dank te betuigen aan mijn promotor Professor dr. M. RIGAUX en mijn assessor Mevrouw Amanda LATINNE. De onuitputtelijke en gespecialiseerde kennis van Professor RIGAUX heeft mij van in het begin op het goede spoor gezet. Dankzij zijn richtlijnen ben ik kunnen afstappen van mijn aanvankelijk politiek getinte visie op het thema, om vervolgens tot het besef te komen dat dit onderwerp een erg complex juridisch gegeven is. Mevrouw LATINNE is gedurende mijn gehele master een ware mentor geweest die steeds tijd maakte in haar druk schema voor de vele vragen waarmee ik zat en de raad die ik nodig had, niet alleen over de inhoud van mijn thesis, maar ook over onderwerpen ver daarbuiten.

Daarnaast wil ik de heer Luc DE BRUYN bedanken voor het ter beschikkingstellen van bronnenmateriaal, het beantwoorden van vragen, alsook voor het in contact brengen met belangrijke aanspreekpunten.

Ik wens ook een bijzondere vermelding te maken van de heer Benjamin DE BRUYN, hij is gedurende mijn gehele opleiding een steun en toeverlaat geweest, die mij steeds aanmoedigde en in mij geloofde, zelfs op momenten wanneer ik dat zelf even niet meer deed. Ook het schijnbaar eindeloze printwerk dat hij voor mij heeft verricht, heeft me ontzettend hard geholpen, waarvoor dank.

Tot slot zou ik graag mijn ouders, familie en vrienden willen bedanken voor hun steun en geduld. Ik besef dat ik niet altijd de meest gemakkelijke persoon ben geweest op stressmomenten of wanneer deadlines naderden. Een speciale erkentelijkheid gaat uit naar mijn grootvader, die elke letter die ik ooit heb neergepend steeds met heel veel toewijding en interesse heeft gelezen. En in het bijzonder zou ik ook mijn schoonzus willen bedanken om deze scriptie nauwgezet na te lezen.

Het is een tumultueuze weg geweest die heeft geleid tot dit eindwerk en daarmee ook het afronden van mijn masteropleiding en zonder deze personen was het nooit gelukt.

Woord vooraf

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1. Probleemstelling.....	2
2. Representatieve Werknemersorganisaties	4
2.1 Werknemersorganisatie	5
2.2 Representativiteit	6
2.3 De op het heden erkend als meest representatieve werknemersorganisaties	10
3. Historisch debat.....	11
3.1 Ontstaansgeschiedenis werknemersorganisaties	11
3.2 De Belgische Werkliedenpartij en de rechtspersoonlijkheid.....	13
3.3 De evolutie naar drie grote interprofessionele organisaties.....	16
3.3.1 ABVV	16
3.3.2 ACV	17
3.3.3 ACLVB.....	17
3.4 De Wet op de beroepsverenigingen: een gemiste kans?	17
3.5 VZW-wet.....	21
3.6 Andere wetgevende initiatieven:	22
3.6.1 Heyman.....	23
3.6.2 Devèze	27
3.6.3 Ontwerp Spaak-Heymans-Delattre.....	28
3.6.4 Meer recente voorstellen	29
4. Rechtspersoonlijkheid	31
4.1 Definitie	31
4.2 Kenmerken	32
4.3 De rechtspositie van werknemersorganisaties: beperkte rechtspersoonlijkheid?	33

4.4 Tussenbesluit.....	38
5. De vereniging als rechtsvorm	39
5.1 Situering en kenmerken	39
5.2 Het verenigingscontract	40
5.3 Vereniging zonder rechtspersoonlijkheid.....	40
5.3.1 Optreden in rechte	42
5.3.2 Hoe feitelijk zijn verenigingen?.....	45
5.4 Vereniging zonder rechtspersoonlijkheid met beperkte bekwaamheid om in rechte op te treden: de bijzondere situatie van vakbonden	45
5.4.1 Omvorming naar vereniging met rechtspersoonlijkheid	47
6. Vertegenwoordiging van de vereniging: lastgeving.....	48
6.1 Verhouding vakbond – lid.....	48
6.2 Verhouding vakbond - derde: schijnmandaat	49
6.2.1 De vakbond-werkgever.....	50
6.2.2 Collectieve conflicten.....	52
6.3 Beroep instellen bij het Grondwettelijk Hof of de Raad van State.....	53
6.4 Verhouding vakorganisatie – vakbondsafgevaardigde.....	54
6.5 Buitencontractuele en contractuele aansprakelijkheid van representatieve werknemersorganisaties voor het sluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten	57
6.6 Buitencontractuele en contractuele aansprakelijkheid van representatieve werknemersorganisaties naar aanleiding van schade uit collectieve actie	59
6.6.1 Vier scenario's	59
7. Rechtspositie vs. syndicale actievrijheid.....	61
8. Lessen die men kan trekken van onze buurlanden?.....	66
Besluit	71

Bibliografie

Bijlagen

“Working people want a labor movement strong enough to help return balance to our economy, fairness to our tax system, security to our families and moral and economic standing to our nation.” AFL-CIO President Richard TRUMKA, May 20, 2011¹

Zoals TRUMKA het sterk heeft geformuleerd, spelen vakbonden een belangrijke rol in de maatschappij. Zij zijn een tegenwind voor egoïsme en kapitalisme, zij zorgen voor een evenwicht in de economie. Zij zijn even sterk geliefd als gehaat maar zowel de voor- als tegenstanders zullen in alle eerlijkheid moeten toegeven dat een maatschappij sterke vakbonden nodig heeft. Net zoals men in de politiek ook oppositie nodig heeft. Met dit in het achterhoofd ben ik mijn onderzoek gestart. Een samenleving heeft een sterke vakbond nodig en onze vakbonden hebben een heleboel belangrijke bevoegdheden verworven door de jaren heen. De vraag rijst dan wat dit wilt zeggen op juridisch vlak. Welke invloed hebben die bevoegdheden op hun rechtspositie? Wat is hun rechtspositie? Zou dit beter kunnen? Zijn er knelpunten?

Na kort het onderwerp af te bakenen en de centrale begrippen “representatieve werknemersorganisaties” te situeren, vang ik aan met een les uit de geschiedenis. Geschiedenis is de basis van alles, als men de geschiedenis kent, kan men het heden beter begrijpen en zelfs de toekomst voorspellen, of althans beter inschatten. Vervolgens analyseer ik de rechtspositie in het heden en de gevolgen ervan. Ik kijk ook kort even over de landsgrenzen heen om een beter perspectief te hebben op het onderwerp en tot slot formuleer ik een besluit. Rekening houdend met de voorgeschiedenis, met de juridische aspecten van de rechtspositie zoals ze vandaag bestaat, met de invloed die een rechtspositie kan hebben op bepaalde grondrechten en met grensoverschrijdende inzichten tracht ik tot een kritische reflectie te komen op de huidige rechtspositie van de representatieve werknemersorganisaties. Verder trek ik mijn stoute schoenen aan en zal ik een poging wagen om enkele aanbevelingen te formuleren die de huidige rechtspositie zouden kunnen verbeteren.

¹ AFL CIO is de afkorting voor American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations. Het is het nationale vakbondscentrum en de grootste federatie van vakbonden in de Verenigde Staten van Amerika die in totaal meer dan 12,5 miljoen werknemers vertegenwoordigd. Zie www.aflcio.org (geraadpleegd op 16 april 2014).

1. Probleemstelling

Het onderwerp van deze thesis is in het Belgische collectief arbeidsrecht een uiterst delicaat thema. De rechtspositie van de representatieve werknemersorganisaties wordt namelijk vaak gebruikt in politieke discussies, daar de sociale partners in België een grote rol spelen. Men zou haast vergeten dat het, naast een politiek hekelpunt, ook een enorm complexe juridische kwestie is. Het gaat verder dan enkel collectief arbeidsrecht. Het omvat evengoed vennootschapsrecht, personenrecht, verbintenissenrecht en aansprakelijkheidsrecht.

Veelal wordt aangenomen dat vakbonden feitelijke verenigingen zijn die rechtspersoonlijkheid resoluut weigeren. DORSSEMONT meent dat dit idee berust op de assumptie dat vakbonden zich niet wensen te integreren in het rechtssysteem, omdat het juist dat systeem is dat ze trachten te bestrijden.² Ik denk eerder dat het te maken heeft met de gevolgen die zo'n rechtspersoonlijkheid met zich zal meebrengen.

Tot op de dag van vandaag heeft de Belgische wetgever deze organisaties nooit formeel geïntegreerd in dwingende wettelijke bepalingen. Wel zijn er tal van wetten uitgevaardigd die de vakbonden een aantal juridische bevoegdheden toekennen. Dankzij deze bevoegdheden scheppen zij rechtsregels die veel verder reiken dan louter hun aangesloten leden. Het is dan ook heel vreemd dat zulke belangrijke actoren geen wettelijk geregeld statuut bezitten. Dit zal verder onderzocht worden in deze thesis.

Het is belangrijk om niet uit het oog te verliezen dat het hier gaat over de rechtspositie en rechtspersoonlijkheid van de representatieve werknemersorganisaties *in hun geheel*, dus het overkoepelend orgaan. Een geïnformeerde lezer zal weten dat vakbonden veel meer zijn dan wat op het eerste gezicht blijkt. Zij hebben tal van suborganisaties, vele daarvan hebben wél rechtspersoonlijkheid of zijn wel onderworpen aan een dwingend wettelijk statuut. Hierbij kan men bijvoorbeeld denken aan de onderafdeling die zich bezig houdt met de scholing van zijn militanten, of de afdeling die instaat voor het uitbetalen van werkloosheidsuitkering aan de

² F. DORSSEMONT, *Rechtspositie en syndicale actievrijheid van representatieve werknemersorganisaties*, Brugge, Die Keure, 2002, 1 (hierna F. DORSSEMONT, *o.c.*,...) dit sluit ook aan bij de visie van zijn promotor Prof. dr. L. RIGAUX zie P. HUMBLET en M. RIGAUX(eds.), *Synopsis van het Belgisch arbeidsrecht. 5^e editie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 351 (zie *infra* voetnoot 83).

leden die daar aanspraak op kunnen maken. Deze laatste is sinds de jaren '90 onderworpen aan wettelijke regels om misbruik en fraude tegen te gaan.³

Onder het motto kwaliteit over kwantiteit en om voldoende diepgaand te kunnen zijn, baken ik het onderwerp als dusdanig af. Centraal staan dus de overkoepelende representatieve werknemersorganisaties die tot op heden nog geen volwaardige rechtspersoonlijkheid hebben in de zin van de wet. Ik tracht te onderzoeken wat hun rechtspositie juist is om vervolgens te kijken wat dit voor hen en onze samenleving betekent in het rechtsverkeer.

De eerste vraag zal één zijn van personenrecht. Wat is een rechtspersoon en wanneer ben je een rechtspersoon? Hier is heel wat verdeeldheid over in de rechtsleer. Als je als organisatie bepaalde bevoegdheden krijgt in de maatschappij, ben je dan automatisch een rechtspersoon? En als dit dan zo is, wat betekent dit dan voor hun rechtspositie? Kunnen zij dan optreden in het rechtsverkeer? Kunnen zij ook aansprakelijk worden gesteld? Welke invloed heeft de juridische vorm van een organisatie op zijn rechtspositie?

De tweede vraag kan men situeren in het vennootschapsrecht. Wat houdt een vereniging als rechtsvorm in? Wat zijn de voor- en nadelen van deze vennootschapsvorm? Is het systeem van vereniging zonder rechtspersoonlijkheid verzoenbaar met de functionele rechtspersoonlijkheid van de vakbonden?

Tot slot is er nog een burgerlijke kwestie. Hoe zit het met de vertegenwoordiging van de vereniging? Is er een probleem met lastgeving en mogelijke schijnmandaten? Wat zijn de limieten van deze vertegenwoordiging? Hoe verhoudt een vakorganisatie zich tot zijn leden, zijn vakbondsafgevaardigden, zijn werknemers en derden?

Na een grondige analyse van deze verschillende belangrijke elementen tracht ik de rechtspositie af te wegen tegen het collectieve actierecht. Met een korte blik op de systemen zoals deze gelden in onze buurlanden tracht ik een beter inzicht te krijgen en zo nodig eventueel enkele ongerustheden te relativeren.

³ Koninklijk besluit van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering, *BS* 31 december 1991.

2. Representatieve Werknemersorganisaties

De Belgische wetgever bouwde na de Tweede Wereldoorlog een model uit voor sociaal overleg waarin hij een grote rol heeft weggelegd voor de representatieve werknemers- en werkgeversorganisaties. Vertegenwoordigers van representatieve werknemers- en werkgeversorganisaties verkregen hierdoor ruime rechten en bevoegdheden. Denk hierbij aan de bevoegdheid op basis van de NAR-wet⁴ en CAO-wet⁵ tot het sluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten in de Nationale Arbeidsraad en in de paritaire comités. Daarnaast nemen de sociale partners deel aan het beheer en de administratie van de wettelijke en de aanvullende sociale zekerheid en krijgen ze de bevoegdheid om als lekenrechters te zetelen in de arbeidsrechtbanken en arbeidshoven⁶. Dit laatste heb ik gedurende mijn stage bij de Arbeidsrechtbank van Antwerpen eigenhandig kunnen vaststellen. Hilde VELLEMAN, mijn stagementor en ondervoorzitter van de Arbeidsrechtbank te Antwerpen vertelde mij tijdens mijn meesterproefstage dat dit systeem heel bijzonder is. De lekenrechters moeten ervoor zorgen dat de rechtspraak genoeg voeling houdt met de werkelijkheid. De dagelijkse praktijk op de werkvloer heeft invloed op de rechtspraak, daarom overleggen de drie rechters en nemen ze unaniem een beslissing. Dit heeft evenwichtige vonnissen als gevolg omdat de uitspraken rekening houden met de realiteit vanuit de invalshoek van zowel werknemers- als werkgeverszijde. Het systeem biedt een waarborg tegen klassenjustitie, omdat mensen met diverse visies rond de tafel zitten om tot een oordeel te komen. De ene visie weegt niet zwaarder dan de andere. Alleen in uitzonderlijke gevallen moet de beroepsrechter de knoop doorhakken.

⁴ Wet van 29 mei 1952 tot inrichting van de Nationale Arbeidsraad, BS 31 mei 1952.

⁵ Wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités.

⁶ De arbeidsrechtbank bestaat uit zowel beroepsmagistraten als lekenrechters. De voorzitter van de arbeidsrechtbank, de ondervoorzitters en de rechters die de kamers van de arbeidsrechtbank voorzitten zijn allen beroepsmagistraten. Daarnaast zijn er rechters in sociale zaken. Onder de voorzitterschap van beroepsmagistraten nemen zij deel aan de uitoefening van de rechtsprekende functie (art. 197-202 Gerechtelijk Wetboek). De rechters in sociale zaken worden benoemd op voordracht van de *representatieve organisaties van werkgevers, werknemers-arbeiders, werknemers-bedienden en zelfstandigen* (art. 199, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek).

De representatieve werknemersorganisaties dragen bovendien de kandidaten voor, voor de sociale verkiezingen op basis van de Bedrijfsorganisatiewet⁷ en de Welzijnswet⁸ en duiden ze de vakbondsafgevaardigden aan op basis van CAO nr. 5⁹.¹⁰

De term “representatieve werknemersorganisaties” staat centraal in de probleemstelling van deze thesis. Daarom is het ook logisch om aan te vangen met een situering en omschrijving van deze begrippen. Ik behandel beide begrippen apart omdat ze heel ruim kunnen worden ingevuld en omdat de invulling bepalend is voor het verdere verloop van deze thesis. Een organisatie die niet voldoet aan de hierna volgende invulling, zal niet dezelfde rechten genieten. In wat volgt zal ik het ook steeds hebben over *representatieve werknemersorganisaties* zoals in dit hoofdstuk uitgewerkt. Om herhaling te vermijden zal ik soms ook andere termen gebruiken zoals vakorganisaties, vakbonden,... Hoewel deze begrippen niet volledig synoniem zijn, is het belangrijk te weten dat deze begrippen in dit werkstuk steeds verwijzen naar de term “representatieve werknemersorganisatie” zoals hierna gedefinieerd. Het is dus niet zo dat wanneer ik de term “vakbond” gebruik, ik niet langer spreek over interprofessionele werknemersorganisaties, wat de term in principe wel impliceert.

2.1 Werknemersorganisatie

Voor de term ‘werknemersorganisatie’ zijn al verschillende definities geconcipeerd. Zo definieert artikel 10 van het IAO-Verdrag nr. 87¹¹ het als “organisaties van werknemers, welke het bevorderen en het verdedigen van de belangen van de werknemers tot doel hebben”. Het maatschappelijk doel wordt hier dus heel ruim omschreven, waardoor de in aanmerking te nemen werknemersbelangen niet louter kunnen herleid worden tot *beroepsbelangen*.¹² Bij

⁷ Wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, *BS* 27-28 september 1948.

⁸ Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk, *BS* 18 september 1996.

⁹ CAO nr. 5 van 24 mei 1971 betreffende het statuut van de syndicale afvaardiging van het personeel der ondernemingen, *BS* 1 juli 1971.

¹⁰ I. VAN HIEL, “De werkgever, de werkgeversorganisatie en de vrijheid van vakvereniging”, *Or.* 2011, afl. 2, 32 en I. VAN HIEL, “Waarom alleen representatieve werknemersorganisaties kandidaten bij de sociale verkiezingen mogen voordragen”, *Or.* 2009, 127.

¹¹ Verdrag 87 van 9 juli 1948 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en bescherming van het vakverenigingsrecht, *BS* 16 januari 1952.

¹² F. DORSSEMONT, *o.c.*, 23.

deze definitie rijst de vraag wat men dient te verstaan onder het begrip ‘werknemer’. Een te restrictieve interpretatie, bijvoorbeeld door werknemer gelijk te stellen met een persoon die verbonden is door een arbeidsovereenkomst in de zin van de Arbeidsovereenkomstenwet, kan problematisch zijn. Zulke invulling zou verhinderen dat werkzoekenden zich niet zouden kunnen aansluiten. Hetzelfde geldt voor gepensioneerde werknemers, zij zouden hun hoedanigheid verliezen om te kunnen participeren in een werknemersorganisatie.¹³ Dit laatste lijkt op het eerste zicht misschien enigszins vreemd, maar men mag niet vergeten dat de vrijwillige inzet van gepensioneerden van groot belang kan zijn, vooral voor minder kapitaalkrachtige vakbonden.¹⁴ DORSSEMONT meent, mijn inzien terecht, dat onder ‘werknemers’ dient te worden verstaan *“het geheel van natuurlijke personen die hun arbeidskrachten op de arbeidsmarkt aanbieden of aangeboden hebben, ongeacht de vraag of zij zich op het moment van hun lidmaatschap in een arbeidsverhouding bevinden”*.¹⁵ Een ruime invulling van het begrip ‘werknemer’ ligt in de lijn van de extensieve interpretatie die de sociale gesprekspartners zelf hebben toegekend aan artikel 2, §1 en artikel 5 CAO-wet.¹⁶

2.2 Representativiteit

Het belang van de representativiteit zal verder in deze thesis nog blijken. Er zijn onder meer een aantal belangrijke functies weggelegd voor deze bijzondere groep organisaties.¹⁷ Zo kunnen bijvoorbeeld enkel de erkende representatieve werknemersorganisaties collectief onderhandelen en CAO’s afsluiten¹⁸ en hebben zij een monopolie op het voordragen van kandidaten bij de sociale verkiezingen.¹⁹ De essentie van deze representativiteit bestaat erin dat wanneer de werknemersorganisaties aan bepaalde cumulatieve voorwaarden voldoen, ze

¹³ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 25.

¹⁴ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 25 en voor meer informatie zie F. BABINET, “Dit en non-dit du texte: Rapports sociaux et portée juridique de la loi du 21 mars 1884” in F. BABINET e.a., *Convergences. Etudes offertes à Marcel David*, Quimper, Les Editions calligrammes, 1991, 19-41.

¹⁵ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 39.

¹⁶ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 26.

¹⁷ zie *infra* 5.4.

¹⁸ Zie onder andere G. COX EN M. RIGAUX, *De grondrechtelijke onderbouw van het collectief arbeidsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 126 e.v.

¹⁹ Zie I. VAN HIEL, “Waarom alleen representatieve werknemersorganisaties kandidaten bij de sociale verkiezingen mogen voordragen”, *Or.* 2009, afl. 5, 126-138.

geacht worden alle werknemers te vertegenwoordigen.²⁰ Dus evenzeer werknemers die niet zijn aangesloten bij deze vakbonden.

De wetgever heeft een aantal criteria naar voren geschoven voor werknemersorganisaties om als representatief te kunnen worden beschouwd. Artikel 3 van de CAO-wet²¹ bepaalt de criteria waaraan werknemersorganisaties moeten voldoen om als *representatieve* organisatie te worden aangemerkt. Dat artikel stelt dat het moet gaan om (1)interprofessionele organisaties die (2)voor het gehele land zijn opgericht. Zij moeten ook (3)in de Centrale Raad voor het bedrijfsleven en (4)in de Nationale Arbeidsraad vertegenwoordigd zijn.²² De vakorganisaties die hierbij zijn aangesloten of die deel uitmaken van zo'n interprofessionele organisatie worden eveneens aangemerkt als representatieve werknemersorganisaties.²³

Het lidmaatschap bij de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven enerzijds en bij de Nationale Arbeidsraad anderzijds fungeert als "*sluis*"²⁴ naar representativiteit, zij zijn dus bepalend voor de erkenning als representatieve organisatie.²⁵ De wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, of kort de Bedrijfsorganisatiewet, verwijst op zijn beurt naar de wet van 29 mei 1952 tot inrichting van de Nationale Arbeidsraad, hieruit kan men afleiden dat de voorwaarden voor lidmaatschap bij de Nationale Arbeidsraad de doorslaggevende voorwaarden zijn om als representatief te kunnen worden beschouwd. Deze stelling wordt ook bevestigd door te kijken naar andere wettelijke definities van "representativiteit", zo geeft ook de welzijnswet²⁶ een invulling van de term "representatief" binnen deze context.²⁷ En ook daar is het lidmaatschap bij de NAR bepalend voor de identiteit van representatieve werknemersorganisaties op alle niveaus. Kortweg: het is vereist dat een vakbond is aangesloten

²⁰ Art. 3 CAO-wet.

²¹ Wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités (afgekort als CAO-wet).

²² Art. 3, 1° CAO-wet.

²³ Art. 3, 2° CAO-wet.

²⁴ Term ontleed van DE ROO ; P. DE ROO, *Het monopolie van de representatieve organisaties op collectieve arbeidsovereenkomsten in het Belgisch arbeidsrecht. Capita Selecta*, onuitg. masterproef Rechten Universiteit Gent, 2010-2011 63 (hierna afgekort als: P. DE ROO, *o.c.*).

²⁵ P. DE ROO, *o.c.*, 63.

²⁶ Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk, BS 18 september 1996.

²⁷ Vergelijk art. 3 C.A.O.-wet met art. 14, 61, 4° Bedrijfsorganisatiewet en art. 3, §2 Welzijnswet.

bij een werknemersorganisatie die in dit organisme zetelt, vooraleer men deze kan erkennen als representatief.

Daar het lidmaatschap bij de NAR bepalend is, is het belangrijk om te kijken naar de voorwaarden om in de NAR te kunnen zetelen. Artikel 2, § 4 van de Wet van 29 mei 1952 tot inrichting van de Nationale Arbeidsraad stelt: “(...)Worden als meest representatieve werknemersorganisaties beschouwd, de organisaties die beantwoorden aan elk van de volgende criteria:

- 1° voor het gehele land opgericht zijn en een interprofessionele werking hebben ;
- 2° de absolute meerderheid van sectoren en personeelscategorieën vertegenwoordigen in de private en de publieke sector voor zover tevens de meerderheid van de werknemers vertegenwoordigd is ;
- 3° gedurende de periode van vier jaar voorafgaand aan de benoemingen voorzien in artikel 5, gemiddeld ten minste 125 000 betalende leden tellen, met inbegrip van de leden van de bij haar aangesloten of geassocieerde organisaties ;
- 4° de belangenverdediging van de werknemers als statutair doel hebben.

Hierbij is belangrijk te weten dat deze wettelijke invulling vrij recent nog gewijzigd werd; sinds de wet houdende diverse bepalingen van 30 december 2009 is er in artikel 3 CAO-wet geen numeriek criteria meer voor de erkenning van de representativiteit van werknemersorganisaties.²⁸ Dezelfde wet van 30 december 2009 heeft aan de wet van 29 mei 1952 tot inrichting van de Nationale Arbeidsraad 4 criteria toegevoegd om een werknemersorganisatie als “meest representatief” te kunnen beschouwen.²⁹ Voorheen omvatte de NAR-wet dus geen objectieve criteria. De Koning beschikte over een ruime discretionaire bevoegdheid om te bepalen welke werknemersorganisaties als meest representatief erkend werden voor de NAR-wet en bijgevolg als werkend lid in de Nationale Arbeidsraad kon zetelen. Het was een bewuste keuze van de wetgever om een zo ruim mogelijke bevoegdheid aan de Koning toe te kennen, zo blijkt uit de voorbereidende werken. Een numeriek criterium werd aanvankelijk namelijk verworpen om “aan de uitvoerende macht

²⁸ Art. 93 Wet van 30 december 2009 houdende diverse bepalingen, BS 31 december 2009 dat art. 3 CAO-wet als dusdanig wijzigt.

²⁹ Art. 91 Wet van 30 december 2009 houdende diverse bepalingen, BS 31 december 2009.

*over te laten, de voorwaarden vast te stellen, waaraan de betrokken organisaties moeten beantwoorden, om als representatief te kunnen aanvaard worden.*³⁰ De noodzaak van deze discretionaire bevoegdheid wordt door DORSSEMONT benadrukt. Hij meent dat de aanduiding van de representatieve werknemersorganisaties niet tot een feitenkwestie gereduceerd mag worden want dit zou als gevolg hebben dat de overheid het algemeen belang niet meer zou kunnen betrekken in de beoordeling van de feiten.³¹ Bovendien meent DORSSEMONT dat dit tot een te gesloten systeem aanleiding zou geven.³²

Op de oorspronkelijke visie van de wetgever en dus ook op die van DORSSEMONT werd veel kritiek gegeven. Er werden, tevergeefs, tal van procedures ingeleid door de ‘niet als representatief erkende vakorganisaties’, zij wilden komaf maken met het monopolie van de drie traditionele vakbonden en wensten een halt toe te roepen aan de discretionaire macht van de Koning. De kritiek bestond al in de jaren '70, aanvankelijk vanuit de publieke sector³³, later ook vanuit de private sector³⁴. Zo stapte het Nationaal Syndicaat van de Belgische Politie, na een onsuccesvol beroep bij de Raad van State³⁵, zelfs naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens omdat de Belgische overheid weigerde om hen te erkennen als representatief. Tevergeefs, want het Hof oordeelde dat er geen schending was van artikel 11 EVRM en heeft dit ook later nog meermaals bevestigd.³⁶ Het recht op collectief onderhandelen van artikel 11

³⁰ *Hand. Kamer* 1950-51, 6 juni 1951, 15 geciteerd in F. DORSSEMONT, *o.c.*, 153.

³¹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 153 ; P. DE ROO, *o.c.*, 103.

³² F. DORSSEMONT, *o.c.*, 165.

³³ De voorwaarden voor representativiteit voor de publieke sector worden geregeld in artikel 7 van de Wet van 19 december 1974 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel, *BS* 24 december 1974. Artikel 7 stelt dat *“Om zitting te hebben in het gemeenschappelijk comité voor alle overheidsdiensten, in het comité voor de federale, de gemeenschaps- en de gewestelijke overheidsdiensten en in het comité voor de provinciale en plaatselijke overheidsdiensten wordt als representatief beschouwd iedere vakorganisatie die tegelijk:*

1° op nationale vlak werkzaam is;

2° de belangen van al de categorieën van het personeel in overheidsdienst verdedigt;

3° aangesloten is bij een vakorganisatie die in de Nationale Arbeidsraad vertegenwoordigd is.”

³⁴ *RvS* 22 december 1987, A.R. nr. 29.057, Nationale Unie der Onafhankelijke syndicaten, Verzameling van arresten van de Raad van State 1987 vermeld in I. VAN HIEL, “De werkgever, de werkgeversorganisatie en de vrijheid van vakvereniging”, *Or.* 2011, afl. 2, 32, voetnoot 22.

³⁵ *RvS* 6 november 1969 vermeld in I. VAN HIEL, “De werkgever, de werkgeversorganisatie en de vrijheid van vakvereniging”, *Or.* 2011, afl. 2, 32, voetnoot 21.

³⁶ *EHRM* 27 oktober 1975, Nationaal Syndicaat van de Belgische Politie t. België en bevestigd in *EHRM* 6 februari 1976, Swedish Engine Driver's Union t. Zweden ; *EHRM* 12 november 2008, Demir et Baykara t. Turkije vermeld in I. VAN HIEL, “De werkgever, de werkgeversorganisatie en de vrijheid van vakvereniging”, *Or.* 2011, afl. 2, 32.

EVRM moet in die zin begrepen worden dat de staten vrij zijn om hun systeem te organiseren op een manier die, in voorkomend geval, de erkenning toelaat van een bijzonder statuut aan de representatieve vakbonden, aldus het Hof.³⁷

Ook het Comité voor Syndicale vrijheid van de Internationale Arbeidsorganisatie heeft jarenlang kritiek geleverd op België voor de afwezigheid van vooraf vastgestelde, objectieve en duidelijke criteria voor het lidmaatschap tot de Nationale Arbeidsraad. De meest geciteerde kritiek dateert uit 1987.³⁸ De rapporten van het Comité voor Syndicale vrijheid zijn louter moreel bindend maar de kritiek heeft desalniettemin wel doorwerking gehad in de media³⁹, de politiek,⁴⁰ de Commissie voor Sociale Zaken⁴¹ en de doctrine⁴².⁴³ Met het oog op de aangehaalde wetswijziging in 2009, kan men concluderen dat de kritiek *uiteindelijk* ook zijn doorwerking heeft gehad bij de wetgever, zij het na aansporing van de media, de politiek, enzovoort die een maatschappelijk draagvlak hebben gecreëerd.

2.3 De op het heden erkend als meest representatieve werknemersorganisaties

De werknemersorganisaties die zetelen in de Nationale Arbeidsraad zijn het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV), het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV), en de Algemene Centrale der

³⁷ I. VAN HIEL, "De werkgever, de werkgeversorganisatie en de vrijheid van vakvereniging", *Or.* 2011, afl. 2, 32 ; P. DE ROO, o.c., 104.

³⁸ Comité de la Liberté Syndicale, "251e rapport", *B.O. Série B* 1987, Genève, casus 1250, 10, www.ilo.org (geraadpleegd op 2 maart 2014). Deze kritiek had als directe aanleiding een klacht bij datzelfde Comité, uitgaande van de Nationale Confederatie voor Kaderleden en de Nationale Unie der Onafhankelijke Syndicaten. Deze klacht kwam er nadat haar vordering tot nietigverklaring van de samenstelling van de Nationale Arbeidsraad door de Raad van State was afgewezen.

³⁹ X., "België veroordeeld voor erkenning representativiteit vakbonden", *De Morgen* 23 november 2008, www.demorgen.be (geraadpleegd op 2 maart 2014).

⁴⁰ *Vr. en Antw.* Kamer, 15 januari 2009, nr. 52/49, 459 (Vr. nr. 150 M. DE BLOCK), www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 maart 2014).

⁴¹ COMMISSIE VOOR SOCIALE ZAKEN, Integraal Verslag met vertaald beknopt verslag van de toespraken, 2008-09, 9 december 2008, 9 (Vr. nr. 5 G. D'HAESELEER), www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 maart 2014).

⁴² R. BLANPAIN, "Syndicale Vrijheid" in R. BLANPAIN (ed), *Arbeidsrecht. C.A.D.*, Brugge, die Keure, s.d., III-1, 25-40.

⁴³ P. DE ROO, o.c., 105.

Liberaal Vakbond van België (ACLVB).⁴⁴ Deze hebben een zogenaamde monopolie of beter gezegd “oligopolie”⁴⁵ op het sociaal overleg.⁴⁶

3. Historisch debat

De rechtspositie van de representatieve werknemersorganisaties is de inzet van een maatschappelijk debat *de lege ferenda*, die al even oud is als de organisaties zelf. Reeds in 1885 maakte de toekenning van rechtspersoonlijkheid aan deze organisaties het voorwerp uit van de politieke agenda van de Belgische Werkliedenpartij.⁴⁷

3.1 Ontstaansgeschiedenis werknemersorganisaties

In de 19^e eeuw, in het kielzog van de industriële revolutie, ontstonden de eerste werknemersorganisaties. Aanvankelijk was er veel sociale onrust, omwille van de erbarmelijke toestanden waarin de fabrieksarbeiders dienden te werken en leven. Echter, omdat zij niet georganiseerd waren, konden ze niets afdwingen en werden reellen simpelweg met politiek geweld onderdrukt.⁴⁸ Bovendien dient men hierbij ook het juridische kader in het achterhoofd te houden. Tot minstens 1866 kende men namelijk strafrechtelijke coalitieverboden. In theorie had men dan wel de grondwettelijk bepaalde verenigingsvrijheid en mogelijkheid voor arbeiders tot het oprichten van beroepsverenigingen. Doch was de praktijk heel anders: arbeiders konden zich niet zomaar verenigen om hun rechten af te dwingen. Het Belgisch Strafwetboek hanteerde, in de geest van de Wet Chapelier van 1791, een coalitieverbod. Dit

⁴⁴ Koninklijk besluit van 4 maart 2010 tot verdeling van de mandaten van de meest representatieve werknemersorganisaties in de Nationale Arbeidsraad, *BS* 16 maart 2010.

⁴⁵ De term “oligopolie” ontleend aan I. VAN HIEL, “Waarom alleen representatieve werknemersorganisaties kandidaten bij de sociale verkiezingen mogen voordragen”, *Or.* 2009, 128, hij geeft terecht de voorkeur aan de term oligopolie boven de term monopolie omdat het in feite gaat om meerdere (enkele) werknemersorganisaties die de bijzondere erkenning hebben verkregen die nodig is voor het lidmaatschap in de NAR en de daarmee gepaard gaande bevoegdheden.

⁴⁶ zie *supra* 2.2.

⁴⁷ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 1 en zie *infra* 3.2.

⁴⁸ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging in België. 1891-1991*, Leuven Universitaire Pers Leuven, 1991, 148-149 en www.acv-online.be (geraadpleegd op 2 maart 2014).

kwam neer op een absoluut stakingsverbod.⁴⁹ De vrijheid van vereniging en de mogelijkheid tot collectieve actie, voor zover die bestond, werd dus enorm beperkt. Daarnaast had de werkgever ook een enorme machtspositie. Hoewel de werkgever en de werknemer in theorie op gelijke voet stonden, was niets minder waar. Een goed voorbeeld van de machtspositie van de werkgever kan men terugvinden in het toen gangbare gebruik van het ‘werkmansboekje’, een erfenis vanuit de Franse tijd. Arbeiders konden enkel worden aangenomen als zij in het bezit waren van zulk boekje. Dit boekje bevatte allerhande gegevens over de ‘carrière’ van de arbeider. In theorie was de werknemer vrij om van werk te veranderen wanneer hij niet tevreden was met zijn arbeidsomstandigheden. Dit werd echter wel nauwgezet genoteerd in zijn werkmansboekje, wat ervoor zorgde dat hij nadien nog moeilijk werk zou vinden. Wie zou zo’n moeilijke werknemer tenslotte nog willen aannemen?⁵⁰ Een ander opvallend voorbeeld van het onevenwicht was artikel 1781 van het toenmalig Burgerlijk Wetboek dat meende dat bij onenigheid de werknemer steeds zijn beweringen diende te staven, terwijl de werkgever op zijn woord wordt geloofd.⁵¹

Alles wat een afbreuk deed aan vrijheid van arbeid was onbespreekbaar, zelfs de arbeidsduurbepanking voor kinderen was niet onderhandelbaar. Andersom was dit wel anders: elke maatregel die de vrijheid van arbeid ruimer of reëler kon maken, werd wel aanvaard. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat de maatregelen die in die tijd genomen werden veeleer gericht waren op vrijheid, zelfredzaamheid en emancipatie en niet op bescherming. De beperkte maatregelen die in 1886 genomen werden, gericht op *empowerment* van de individuele werknemer, paste perfect in het toen heersende burgerlijke waardepatroon en de liberale politieke cultuur van weleer.⁵²

In het arbeidersmilieu groeide het besef dat, als ze een blijvende indruk wilden maken, ze zich dienden te organiseren.⁵³ En zo ontstonden de eerste werknemersorganisaties. De ene

⁴⁹ J. DEFERME, *Uit de ketens van de vrijheid: het debat over de sociale politiek in België, 1886-1914*, Leuven, Leuven University Press, 2007, 77.

⁵⁰ DEFERME, *Uit de ketens van de vrijheid: het debat over de sociale politiek in België, 1886-1914*, Leuven, Leuven University Press, 2007, 79.

⁵¹ *ibid.*

⁵² *ibid.*

⁵³ Vandaar ook het citaat van Thomas DONAHUE voorafgaand aan het woord vooraf “*The only effective answer to organized greed is organized labor.*” (zie *supra*).

organisatie berustte op het opkomend socialistische gedachtengoed, dat klassenstrijd de strategie was om tot een meer rechtvaardige samenleving te komen. De ander, iets gematigder, verdedigde de stelling van klassensamenwerking. Beide organisaties zijn uitgegroeid tot wat we vandaag de dag kennen als het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) en het Algemene Christelijke Vakverbond (ACV). Deze organisaties zijn intussen geëvolueerd tot geïstitutionaliseerde representatieve werknemersorganisaties die beschikken over belangrijke bevoegdheden. Maar ook geruime tijd voor deze institutionalisering was de rechtspositie van de vakverbonden een belangrijk agendapunt.⁵⁴

3.2 De Belgische Werkliedenpartij en de rechtspersoonlijkheid

Op 5 april 1885 werd de Belgische Werkliedenpartij opgericht.⁵⁵ Het doel was om de verschillende vakverenigingen samen te brengen en op landelijk niveau te organiseren.⁵⁶ In die tijd was er geen enkele mogelijkheid voor vakbonden om rechtspersoonlijkheid te krijgen. De Belgische Werkliedenpartij en zijn aangesloten vakverenigingen waren toen nochtans vragende partij voor de uitwerking van een juridisch statuut met rechtspersoonlijkheid. In hun partijprogramma had men dit ook uitdrukkelijk opgenomen, meer bepaald in artikel 7 van het “Politiek deel”. Dit artikel eiste *“een wet herkende aan de vakverenigingen het recht te bezitten, zich te voorzien in gerechtelijke (sic) zaken, enz.”*⁵⁷ Dit is voor velen wellicht enigszins verbazingwekkend, gelet op het feit dat vandaag de dag vakbonden resoluut gekant zijn tegen elk wetgevend initiatief dat hun rechtspersoonlijkheid biedt. Nochtans zal ik verder aantonen dat één van de eerste wetsvoorstellen met betrekking tot rechtspersoonlijkheid voor vakbonden afkomstig is vanuit syndicale hoek.⁵⁸

Het verkrijgen van rechtspersoonlijkheid werd aanvankelijk opgevat als onontbeerlijk voor de vakbonden om in rechte te kunnen optreden. Zij achtten het bezitten van rechtspersoonlijkheid

⁵⁴ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging in België. 1891-1991*, Leuven Universitaire Pers Leuven, 1991, 148-149 en www.acv-online.be.

⁵⁵ Over de stichting van de B.W.P. zie L. BERTRAND, *Histoire de la démocratie et du socialisme en Belgique depuis 1830*, Brussel, Dechenne & Cie, 1907, deel 2, 370-371.

⁵⁶ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 118.

⁵⁷ D. DE WEERDT, “De moeizame oprichting van de BWP 1876-1885” in J. DHONDT e.a., *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België*, Antwerpen, Ontwikkeling, 1960, 314-315 en F. DORSSEMONT, *o.c.*, 119 zie ook www.marxists.org (geraadpleegd op 2 maart 2014).

⁵⁸ zie *infra* 3.6.

fundamenteel om de hun pas verkregen vrijheid van vereniging daadwerkelijk te kunnen beleven. De invulling van de rechtspersoonlijkheid werd zeer pragmatisch en rechtstechnisch opgevat. Ideologie kwam daar toen niet bij kijken.⁵⁹ Hier dient te worden opgemerkt dat het debat anno 1898 met betrekking tot de rechtspersoonlijkheid van de vakbonden van puur privaatrechtelijke aard was. Er was destijds nog geen sprake van de representativiteitsproblematiek en de mogelijke toekenning van publiekrechtelijke bevoegdheden aan vakverenigingen.⁶⁰

Al vrij snel kwam er een reactie van de bourgeois-liberalistische regering, die de sociale druk niet meer konden negeren. Zij maakten een eerste denkoefening met betrekking tot de rechtspositie van de ontluikende vakbonden. De groeiende sociale onrust had hen het vuur aan de schenen gelegd want na de bloedig onderdrukte stakingsgolf van 1886 werd bij K.B. een *Commission du Travail*, de Commissie van de Arbeid, in het leven geroepen.⁶¹ De stakingsgolf van 1886 wordt dan ook beschouwd als het begin van verandering. Op institutioneel vlak door de oprichting van de Commissie van de Arbeid en de daaruit voortvloeiende wetgeving maar ook op ideologisch vlak omdat het wordt aanzien als het moment waarop de burgerij voor het eerst de ogen openden.⁶² Ook in het Parlement zou een nieuw discours geïntroduceerd worden naar aanleiding van de stakingsgolf. De meerderheid van de rechtsleer is het eens dat het hier ging om een bruuske, plotse ommezwaaai dat een einde maakte aan de toen heersende '*laissez faire*'- mentaliteit.⁶³ De vroege sociale wetten zoals bijvoorbeeld de Wet van 1889 op kinderen vrouwenarbeid en de Wet van 1902 op de verzekering tegen arbeidsongevallen, alsook de oprichting van de Arbeidscommissie worden vaak voorgesteld als uiting van die plotse nieuwe opvattingen.⁶⁴ Anderen stellen dat 1886 wel een acceleratiemoment was, doch geen breuk en

⁵⁹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 119.

⁶⁰ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 121.

⁶¹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 119.

⁶² H. CARTON DE WIART, *Beernaert et son temps*, Brussel, La Renaissance du Livre, 1945, 80-81 ; P. GERIN, "1886 et le monde catholique" in M. BRUWIER e.a.(eds.), *1886. La Wallonie née de la grève?*, Brussel, Editions Labor, 1990, 4 en J. DEFERME, "Geen woorden maar daden. Politieke cultuur en sociale verantwoordelijkheid in het België van 1886." *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 2000, 1-2 131.

⁶³ P. RION, "Het sociale vraagstuk" in H. HASQUIN en A. VERHULST, *Het liberalisme in België: tweehonderd jaar geschiedenis*, Brussel, Delta, 1989, 178.

⁶⁴ J. DEFERME, "Geen woorden maar daden. Politieke cultuur en sociale verantwoordelijkheid in het België van 1886." *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 2000, 1-2 131.

hoewel er sociale wetgeving werd uitgevaardigd, deze maar weinig effectief bleek te zijn.⁶⁵ DEFERME stelt zich ook de vraag of men wel terecht kan poneren dat de leidende burgerklasse hun ogen ook effectief openden na de stakingsgolf. Hij meende dan ook dat de oprichting van de Arbeidscommissie beter werd beschouwd als een pragmatische reactie op een situatie waarin er nu eenmaal iets moest gebeuren, de eigenlijke ideologische en politiek-culturele vernieuwingen volgden pas later en sijpelden slechts geleidelijk door, aldus DEFERME.⁶⁶

In 1889 werd door toenmalige Minister van Justitie, LEJEUNE, een regeringsontwerp ingediend dat voor een groot deel geïnspireerd was op het voorontwerp van de Arbeidscommissie. Twee vooraanstaande advocaten, E. VANDERVELDE en F. NINAUVE, wijdden een rapport aan dat ontwerp in opdracht van de Belgische Federatie van Advocaten (Federations Des Avocats Belges). Zij spreken in dat rapport uitgebreid over het belang dat de '*sociétés ouvrières de résistance*' hadden bij een wettelijke regeling van hun rechtspositie. Zij meenden dat de met rechtspersoonlijkheid gepaard gaande rechtspositie een factor van continuïteit kon zijn voor de verdere ontwikkeling van de vakverenigingen.⁶⁷ De rechtspersoonlijkheid zorgt voor een gemakkelijker optreden in het rechtsverkeer omdat men niet langer afhankelijk is van de juridisch moeilijk sanctioneerbare mandatarissen.^{68 69} Het in rechte kunnen optreden is bijvoorbeeld bijzonder nuttig wanneer men collectieve arbeidsovereenkomsten wenst te sluiten ter beëindiging van sociale conflicten.⁷⁰ De bezitsbekwaamheid van de vakverenigingen zou hen ook bovendien in staat stellen om giften en legaten te ontvangen, alsook de onroerende goederen te verwerven die noodwendig zijn voor hun maatschappelijk doel.⁷¹

⁶⁵ P. RION, "Het sociale vraagstuk" in H. HASQUIN en A. VERHULST, *Het liberalisme in België: tweehonderd jaar geschiedenis*, Brussel, Delta, 1989, 178 en J. DEFERME, "Geen woorden maar daden. Politieke cultuur en sociale verantwoordelijkheid in het België van 1886." *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 2000, 1-2 131.

⁶⁶ J. DEFERME, "Geen woorden maar daden. Politieke cultuur en sociale verantwoordelijkheid in het België van 1886." *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 2000, 1-2 164.

⁶⁷ F. NINAUVE en E. VANDERVELDE (FEDERATIONS DES AVOCATS BELGES), *Rapport sur le projet de loi accordant la personification civile aux Unions Professionnelles*, Brussel, Larcier, 1889, 55 en F. DORSSEMONT, *o.c.*, 120.

⁶⁸ *ibid.*

⁶⁹ zie *infra* Hoofdstuk 6.

⁷⁰ F. NINAUVE en E. VANDERVELDE (FEDERATIONS DES AVOCATS BELGES), *Rapport sur le projet de loi accordant la personification civile aux Unions Professionnelles*, Brussel, Larcier, 1889, 56 en F. DORSSEMONT, *o.c.*, 120.

⁷¹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 120 zie ook *infra* 5.3.

Met het idee om een zekere ‘*Waffengleichheit*’ in de verzoeningsraden te creëren door het patronaat een weerbare tegenpartij te bieden, stelden zij ook dat een significante stakingskas van cruciaal belang was. Een volwaardige stakingskas maakte het mogelijk om meer weerstand te bieden. Een dreiging van de voor het patrimonium nefaste werkstakingen, kon vaak voldoende zijn om collectieve geschillen te beslechten met arbitrage of verzoening. Diezelfde dreiging was bovendien een garantie dat de bereikte akkoorden ook effectief zouden worden nageleefd.⁷²

Zoals reeds aangehaald was minstens een deel van de arbeidersbeweging niet gekant tegen een met rechtspersoonlijkheid gepaard gaande wettelijke regeling van hun positie. Dit blijkt ook uit de interventies van enkele vakbondsgezinde parlementairen tijdens de discussie over het ontwerp van de Wet betreffende beroepsverenigingen.^{73 74} Vanuit vakbondszijde werd verwacht dat een wettelijke regeling de door hen recent verworven syndicale vrijheid zou ondersteunen. Zij meenden ook dat de uitwerking van dergelijke regeling een belangrijke symbolische betekenis had met betrekking tot de erkenning van de ontluikende vakbeweging. Meer nog, het zou de legitimiteit van de collectieve actie benadrukken.⁷⁵

3.3 De evolutie naar drie grote interprofessionele organisaties

In België hebben 3 grote interprofessionele organisaties en de bij hen aangesloten professionele vakorganisaties, het monopolie verkregen van representativiteit. Zij hebben ieders hun eigen politieke kleur, zij het socialistisch, christelijk, dan wel liberaal.⁷⁶

3.3.1 ABVV

In 1898 richtte de voorgenoemde Belgische Werkliedenpartij in haar schoot een Syndicale Commissie op die kan worden opgevat als de eerste interprofessionele werknemersorganisatie. Het duurde tot 1937 vooraleer deze Syndicale Commissie zich omvormde tot het Belgisch

⁷² F. NINAUVE en E. VANDERVELDE (FEDERATIONS DES AVOCATS BELGES), *Rapport sur le projet de loi accordant la personnification civile aux Unions Professionnelles*, Brussel, Larcier, 1889, 59 en F. DORSSEMONT, *o.c.*, 120.

⁷³ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 120.

⁷⁴ zie *Infra* 3.6.

⁷⁵ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 121.

⁷⁶ W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 118.

Vakverbond(BVV). Deze laatste was meer onafhankelijk van de BWP. Later, in 1945, werd dit dan het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) zoals wij het nu kennen. Het is geboren uit de fusie tussen het BVV en enkele andere vakbonden, waaronder een vakbond met een eerder communistische visie. Men koos voor het begrip ‘Algemeen’ nadat de christelijke en liberale vakbeweging hun oproep om samen een eenheidsvakbond te vormen, had afgewezen.⁷⁷

3.3.2 ACV

Onder invloed van de encycliek *Rerum Novarum* van paus Leo XIII van 15 mei 1891, ontstonden er meer en meer christelijke vakbonden. Hiervoor werd in 1904 het Algemeen Secretariaat van de Christelijke Beroepsverenigingen van België opgericht. De Vlaamse en Waalse federaties van christelijke vakbonden fuseerden in 1912 tot het ‘Algemeen nationaal verbond der christenen en vrije syndicaten van België’. Deze nogal omvangrijke naam werd in 1923 omgevormd tot het Algemeen Christelijk Vakverbond, zoals wij het nu kennen.⁷⁸

3.3.3 ACLVB

In 1930 werd tot slot een Nationale Centrale der Liberale vakbonden opgericht, dat in 1944 zijn naam veranderde in Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België(ACLVB).⁷⁹

3.4 De Wet op de beroepsverenigingen: een gemiste kans?

Reeds in 1898 heeft de wetgever een poging ondernomen om de rechtspositie van beroepsverenigingen te regelen. De Wet van 31 maart 1898 op de beroepsverenigingen⁸⁰ geeft de mogelijkheid aan beroepsverenigingen om rechtspersoonlijkheid te verkrijgen met het oog op het behartigen van de belangen van een bepaald beroep. De wet is een mijlpaal in de zin dat

⁷⁷ W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 117.

⁷⁸ W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 118.

⁷⁹ *ibid.*

⁸⁰ BS 8 april 1899 ; Aangezien deze wet ouder is dan de wet van 18 april 1898 betreffende het gebruik der Vlaamse taal in de officiële bekendmakingen is de Nederlandse tekst louter een ambtelijke vertaling en is het bijgevolg niet authentiek.

het de eerste wet is die bij wijze van algemene regel rechtspersoonlijkheid verleent aan verenigingen zonder winstoogmerk.⁸¹

VAN GERVEN stelt, mijn inzien terecht, dat het betreuenswaardig is dat de Wet van 2 mei 2002 betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen⁸² de Wet van 31 maart 1898 niet in dezelfde zin heeft gewijzigd. Met voormelde wetswijzigingen streeft men, naar eigen zeggen, vooral naar meer doorzichtigheid van de VZW's, zonder hun succes evenwel te willen afremmen en wenst men een onderscheid te maken tussen grote VZW's en meer bescheiden verenigingen. Naast dit hoofddoel had men de bedoeling de hele wetgeving over de VZW's te moderniseren en rationaliseren.⁸³ Dit alles had zeker ook wenselijk geweest voor de Wet op beroepsverenigingen. Bovendien had de vertegenwoordiger van de toenmalige Minister van Justitie tijdens de laatste bespreking van het wetsontwerp aangekondigd dat ook de Wet op beroepsverenigingen zou gewijzigd worden.⁸⁴ Dit was het uitgelezen moment voor de wetgever om, naar het voorbeeld van het Wetboek van vennootschappen, één wet uit te vaardigen die alle verenigingen met rechtspersoonlijkheid regelt. Bovendien zou men dan door het schrijven van een authentieke Nederlandse tekst eindelijk komaf kunnen maken met het feit dat de Nederlandse tekst van deze wet slechts een ambtelijke vertaling is. Het lijkt ook bijzonder discriminatoir dat voortaan verenigingen zonder winstoogmerk en internationale verenigingen zonder winstoogmerk jaarlijks hun jaarrekening dienen openbaar te maken, terwijl de beroepsverenigingen aan deze verplichting ontsnappen.⁸⁵

Het is een vaststaand feit dat de beroepsvereniging nooit populair is geweest. Vakverenigingen gaven veeleer de voorkeur aan een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid, die dan krachtens de wet alsnog de mogelijkheid kreeg om in bepaalde arbeidsrechtelijke domeinen in rechte op

⁸¹ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen – editie 2004. De verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid, de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk, de beroepsverenigingen en de buitenlandse verenigingen*, Kalmthout Biblio, 2004, 451 (hierna D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen. Editie 2004*, Kalmthout, Biblio, 2004).

⁸² BS 11 december 2002.

⁸³ Parl. St. Senaat via www.senate.be (geraadpleegd op 18 december 2013).

⁸⁴ “Voorts is de minister van plan de wet van 31 maart 1898 op de beroepsverenigingen te hervormen.” Parl. St. Kamer, Z (2001/2002), nr. 1301/8, 40) via www.dekamer.be (geraadpleegd op 18 december 2013).

⁸⁵ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen. Editie 2004*, Kalmthout, Biblio, 2004, 451 ; zie ook *infra* Hoofdstuk 7.

te treden.⁸⁶ Een andere populaire rechtsvorm, althans bij werkgevers- en zelfstandigenorganisaties, is die van de VZW. Deze heeft volwaardige rechtspersoonlijkheid maar is toch aan minder beperkingen onderworpen dan de beroepsvereniging.⁸⁷ De oorzaak van het gebrek aan succes van deze wet kan volgens RIGAUX worden teruggevonden in het feit dat representatieve werknemersorganisaties geen juridisch model met rechtspersoonlijkheid willen aannemen, dit omdat ze terughoudend zijn om zich “formeel te integreren in het economische en maatschappelijke bestel”.⁸⁸ Op het eerste zicht is dit een ideologische verklaring, doch wordt ze aannemelijk wanneer men rekening houdt met de achterliggende bedoeling van de wetgever.

Deze bedoeling wordt door PRINS in de Commission du Travail geformuleerd als: *“des institutions qui assurent la possibilité d’une vie régulière de l’épargne et de la propriété, sont de leur essence, conservatrices, et loin de faire surgir brusquement un quatrième état niveleur et fanatique, elles créent au sein du quatrième état une élite ouvrière qui contribue au progrès et à l’évolution pacifique de la société.”*⁸⁹

Echter in de uiteindelijke tekst van de Wet op Beroepsverenigingen is vooral de laatste bekommernis tot uiting gekomen. Priester Adolf Daens wierp in het Parlement op dat de Wet op Beroepsverenigingen aanvankelijk een breed en genereus voorstel was en dat dit volledig gemuteerd is naar een wet dat ingegeven is door wantrouwen en geïnspireerd is op angst voor de socialisten. Het was een bedrieglijk lokmiddel voor werknemers geworden.⁹⁰ DAENS stond niet alleen, ook VANDERVELDE uitte zijn ontgoocheling. Hij meende: *“C’est un os rempli d’une moelle substantifique que l’on jetait au prolétariat, l’os est resté, mais on en a enlevé la*

⁸⁶ Zie *supra* Hoofdstuk 3.

⁸⁷ F. DORSSEMONT, “De rechtspositie van de representatieve werknemersorganisaties” in X., *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*, Gent, Mys & Breesch, 1997, 243-244 (hierna: F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*).

⁸⁸ P. HUMBLET en M. RIGAUX(eds.), *Synopsis van het Belgisch arbeidsrecht. 5e editie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 351. Ik vrees dat het hiervoor al te laat is en dat de vakbonden intussen al sterk geïntegreerd zijn in onze maatschappij. Zie *infra* Besluit.

⁸⁹ A. PRINS, “Rapport sur les Unions des Métiers ou Associations professionnelles” in COMMISSION DU TRAVAIL, *Rapports. Propositions des sections et conclusions*, Brussel, Lesigne, 1887, 71 via www.ulb.ac.be (geraadpleegd op 20 december 2013).

⁹⁰ *Hand.*, Kamer 1897-98, 2 februari 1898, 496 via www.dekamer.be (geraadpleegd op 20 december 2013) en geciteerd in F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*, 245. (zie voetnoot 84)

moelle”.^{91 92} Dit laatste was opvallend want VANDERVELDE streefde als socialistische voorman voor een met rechtspersoonlijkheid behept juridisch statuut voor de werknemersorganisaties.⁹³

94

Het grote probleem met deze wet was, naast de dubieuze bedoeling van de wetgever, bovendien de vorm die ze had aangenomen. De wet was zeer beperkend door zijn strikte omschrijving van het maatschappelijk doen van de beroepsvereniging. Het oorspronkelijke artikel 2, eerste lid stelde als maatschappelijk doel voorop: *“une association formée exclusivement pour l’étude, la protection et le développement de leurs intérêts professionnels entre personnes exerçant dans l’industrie et le commerce, l’agriculture ou les professions libérales à but lucratif, soit la même profession ou des professions similaires, soit le même métier ou des métiers qui concourent à la fabrication des mêmes produits”*. Deze definitie is zeer beperkend omdat het de uitbouw van een interprofessionele werknemersorganisatie niet toeliet. Men was bang dat een interprofessionele organisatie de versplintering van de arbeidersklasse zou tegengaan.⁹⁵ Immers, wanneer ze zich interprofessioneel zouden gaan organiseren, zouden ze sterker staan dan de situatie waarin vele kleine vakbonden naast elkaar bestaan.

Een andere reden voor het gebrek aan succes van de wet is het problematisch gegeven van “representatieve werknemersorganisaties”. Als deze kunnen worden gekwalificeerd als beroepsverenigingen in de zin van de wet dan impliceert de term ‘representatief’ dat zij niet enkel hun leden maar alle werknemers van eenzelfde bedrijfstak vertegenwoordigen. Nochtans blijkt uit vorige alinea dat zij slechts een beperkte groep mogen representeren. Het statuut dat de wet op beroepsverenigingen biedt staat duidelijk op gespannen voet met de publiekrechtelijke bevoegdheden, en de daarmee gepaarde functionele

⁹¹ Vrij vertaald: het was een bot gevuld met substantieel merg dat we naar het proletariaat gooien, waarbij we het bot wel hebben behouden maar het merg eerst hebben verwijderd.

⁹² *Hand.*, Kamer, 1897-98, 5 februari 1898, 514 via www.dekamer.be (geraadpleegd op 20 december 2013) en geciteerd in F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 246.

⁹³ Voor andere reacties op deze wet zie F. DORSSEMONT, *o.c.*, 121, voetnoot 491 (zie voetnoot 2 voor de volledige verwijzing).

⁹⁴ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 246.

⁹⁵ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 246-247 (zie voetnoot 84).

rechtspersoonlijkheid⁹⁶, die de vakbonden hebben verworven. Dit is bijzonder ernstig omdat het overschrijden van het wettelijke omschreven maatschappelijk doel zoals bepaald in artikel 2, krachtens artikel 14 van diezelfde wet, als sanctie de ontbinding van de beroepsvereniging oplegt.⁹⁷

Daarnaast was, en is, er het probleem van de publiciteit van de leden, bestuursleden en vooral van de financiën. Dit is opvallend want het oorspronkelijke wetsvoorstel van PRINS had een veel beperktere publiciteit; zijnde enkel die van de bestuursleden maar niet die van de identiteit der leden en de financiën van de organisatie.⁹⁸

Deze publiciteitsvereiste is bedoeld om de naleving van het door de wet opgelegde maatschappelijke doel, alsook de regelmatigheid van de beroepsvereniging te kunnen verifiëren.⁹⁹ Bij de transparantie van financiën dient overigens vermeld te worden dat recent nog de wet hieromtrent lichtelijk gewijzigd is. Voorheen moest men jaarlijks de jaarrekening aan de Minister van Arbeid en Tewerkstelling¹⁰⁰ betekenen. Bij wet van 30 juli 2013¹⁰¹ is artikel 8 van de Wet op beroepsverenigingen gewijzigd in de zin dat de jaarrekening enkel nog op de zetel van de maatschappij ter inzage van de leden van de vereniging dient ter beschikking te worden gesteld en dat deze gegevens slechts met toestemming van de vereniging openbaar mogen worden gemaakt.¹⁰² Wel blijft de publicatie van de ledenlijst behouden, men dient deze lijst zowel neer te leggen bij de maatschappelijke zetel als bij de griffie van de rechtbank van eerste aanleg, waar eenieder er kosteloos kennis of afschrift van kan nemen.¹⁰³

3.5 VZW-wet¹⁰⁴

Daar organisaties van de andere kant van de tafel *wel* beroep hebben gedaan op de VZW-wet en het daarin uitgewerkte statuut, denk bijvoorbeeld aan UNIZO, zou men zich kunnen afvragen

⁹⁶ Zie *infra* 5.4.

⁹⁷ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 248-249.

⁹⁸ Analooq aan de regeling zoals die in onze buurlanden van kracht is, zie *infra* hoofdstuk 8.

⁹⁹ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 250.

¹⁰⁰ voorheen aan de Conseil des Mines.

¹⁰¹ BS 1 augustus 2013.

¹⁰² Art. 8, 1° Wet op de beroepsverenigingen.

¹⁰³ Art. 8, 2° Wet op de beroepsverenigingen.

¹⁰⁴ Wet van 27 juni 1921 betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen, BS 1 juli 1921 (hierna VZW-wet).

waarom men aan werknemerszijde toch geen gebruik wenst te maken van deze wet. In theorie is dit zeker een mogelijkheid, al komen dezelfde bezwaren als bij de Wet op beroepsverenigingen hier ook weer naar boven. Meer nog, de publiciteit van de ledenlijst alsook van de financiën was tot *voor* de reeds aangehaalde wetswijziging van 2002¹⁰⁵, onder het statuut van VZW haast dezelfde. Zo moesten ze de ledenlijst neerleggen bij de griffie van de burgerlijke rechtbank van de plaats waar de vereniging haar woonplaats had en kon eenieder kosteloos kennis nemen van deze lijst. Nu is de VZW enkel nog verplicht om al deze gegevens te bewaren op de zetel van de vereniging.¹⁰⁶ De verenigingen moeten wel nog, bij mondeling of schriftelijk verzoek, aan de overheden, de administraties en de diensten, met inbegrip van de parketten, de griffies en de leden van de hoven, de rechtbanken en alle rechtscollages en de daartoe wettelijk gemachtigde ambtenaren, onverwijld toegang verlenen tot het register van de leden en deze instanties bovendien de afschriften of uittreksels uit dit register verstrekken welke zij nodig achten.¹⁰⁷ Er is dus nog steeds een (gering) verschil tussen de publiciteitsverplichting van de VZW en die van de Beroepsvereniging. Beide lijken hoe dan ook te ver te gaan in de ogen van de representatieve werknemersorganisaties. Dit is ook niet zo verbazingwekkend want waarom zouden zij een statuut aannemen dat voor hen minder voordelig is, als er geen enkele wet is die hen dit oplegt en ze het statuut bovendien tot op heden niet nodig hebben? Het zal dus aan de wetgever zijn om knopen door te hakken en ofwel een statuut op te leggen aan de vakbonden, ofwel hen volledig vrij te laten want deze vrijblijvende wetten hebben geen enkele zin wat betreft de vakbonden.

3.6 Andere wetgevende initiatieven:

Hoewel voorgaande wetten vrijwel de enige ter zake zijn die effectief de stemming in het parlement hebben doorstaan, zijn er toch een heleboel andere voorstellen de revue gepasseerd. Omdat het onbegonnen, maar ook nutteloos, werk is om ze allemaal op te lijsten en te bespreken en omdat vele voorstellen louter een politieke statement dienden, som ik enkel de historisch belangrijke voorstellen op. Ter vergelijking bespreek ik tot slot ook nog enkele meer recentere voorstellen.

¹⁰⁵ Zie *supra* voetnoot 84.

¹⁰⁶ Art. 10, 1^e en 2^e lid VZW-wet.

¹⁰⁷ Art. 10, 3^e lid VZW-wet.

Vanaf de jaren '20 kreeg de discussie rond de rechtspositie van de werknemersorganisaties een andere invulling, dit had enkele oorzaken. Zo heeft het veel te maken met de wettelijke erkenning van de vrijheid van vereniging alsook de daarmee gepaarde gaande afschaffing van artikel 310 van het Strafwetboek.¹⁰⁸ Deze laatste had als gevolg dat bepaalde modaliteiten van de werkstaking, zoals de stakingsposten, niet langer strafrechtelijk konden worden vervolgd. Het ging zelfs verder dan dat, voortaan werd de strafwet gebruikt om de verenigingsvrijheid te waarborgen.¹⁰⁹ Daarnaast had ook het invoeren van algemeen enkelvoudig stemrecht een belangrijke invloed. Er ontstond niet enkel syndicale maar nu ook parlementaire druk. Men dient in het achterhoofd te houden dat die tijd werd gekenmerkt door sociale revoluties zoals de Oktoberrevolutie in Rusland in 1917, wat de vrees voor een revolutie in eigen land ook nog eens heeft versterkt.

De discussie ging bovendien ook gepaard met een meer algemene discussie over de toekenning van belangrijke publiekrechtelijke bevoegdheden aan de representatieve werknemersorganisaties.

3.6.1 HEYMAN

HEYMAN was ACV-voorzitter van 1913 tot 1920, nadien was hij voorzitter van het ACW (1923-1927 en 1934-1946). Daarnaast was hij van 1919 tot 1958 lid van het Parlement.¹¹⁰ Hij had dus een ideale positie om het katholieke gedachtengoed met betrekking tot de bedrijfsorganisatie door te drukken in de wetgeving.¹¹¹ HEYMAN is het ideale voorbeeld van wat ik reeds eerder stelde: minstens een deel van de christelijke arbeidersbeweging was niet tegen de idee van rechtspersoonlijkheid gekant. Dat hij dit doel niet licht opvatte bleek uit zijn doorzetting; hij heeft niet één maar verschillende wetsvoorstellen ingediend. Het eerste voorstel dateert van 1920, het laatste van 1946.¹¹²

¹⁰⁸ Wet van 24 mei 1921 tot waarborging der vrijheid van vereeniging, *BS* 28 mei 1921.

¹⁰⁹ Art. 3-4 W. 24 mei 1921.

¹¹⁰ P. VAN MOLLE, *Het Belgisch Parlement 1984-1972*, Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1972, 177.

¹¹¹ Dit is een goed voorbeeld van de verwevenheid waarover ik later nog zal spreken, zie *infra* Hoofdstuk 7.

¹¹² *Parl. St. Kamer*, 1920-21, nr. 128 ; *Parl. St. Kamer* 1921-22, nr. 402 ; *Parl. St. Kamer*, 1925, nr. 23 ; *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12 ; *Parl. St. Kamer*, B.Z. 1936, nr. 78 ; *Parl. St. Kamer*, B.Z. 1936, nr. 79, *Parl. St. Kamer* 1939-40, nr. 127 ; *Parl. St. Kamer*, 1939-40, nr. 128 ; *Parl. St. Kamer*, B.Z. 1946,

In de eerste voorstellen meent men dat rechtspersoonlijkheid noodzakelijk is omdat het een rol speelt bij de afdwingbaarheid van de collectieve arbeidsovereenkomsten.¹¹³ HEYMAN meende dat een statuut met rechtspersoonlijkheid de overheid moest toelaten om te controleren en om waar nodig de werking van deze organisaties aan te passen aan het algemeen belang.¹¹⁴ Hij stelde bovendien dat werknemersorganisaties, zolang er voor hen geen dwingend wettelijk uitgewerkt statuut is, juridisch gezien “onverantwoordelijke lichamen” zijn.¹¹⁵ HEYMAN had een visie vooropgesteld waarbij hij streefde naar “sociale vrede” en een “geordende ontwikkeling van het bedrijfsleven”.¹¹⁶ Hij geloofde heel sterk in de kracht van samenwerken, wat in de lijn lag met het toen heersende christendemocratische gedachtengoed.¹¹⁷

In de eerste voorstellen werd er echter nog geen eigenlijk statuut voor de werknemersorganisaties uitgewerkt. Pas in 1934 kwam er een uitgewerkt voorstel voor het statuut.¹¹⁸

DORSSEMONT merkt terecht op dat de voorstellen van HEYMAN duidelijk geïnspireerd zijn door zijn achtergrond. De ACV-congressen en studiedagen legden in die tijd de nadruk op bedrijfsorganisatie (vanaf 1921) en later ook het tegengaan van klassenstrijd¹¹⁹ (jaren '30). HEYMAN'S overtuiging in de kracht van samenwerking lijkt dan ook duidelijk daardoor geïnspireerd te zijn. Men wenste de vakbonden aan te wenden als een instrument voor sociale vredesluiting. Opvallend is dat de wetsvoorstellen primair de sociale vrede als doel hadden, eerder dan de vrijwaring van syndicale vrijheid.¹²⁰ Hetzelfde gold voor de collectieve arbeidsovereenkomsten, hun doel was ook primair sociale vrede en pas in ondergeschikt verband het garanderen van rechtvaardige loon- en arbeidsvoorwaarden.¹²¹

nr. 103 ; *Parl. St. Kamer*, B.Z. 1946, nr. 131 geciteerd in F. DORSSEMONT, *o.c.*, 126, voetnoot 513 (zie voetnoot 2) en geraadpleegd via www.dekamer.be (2 november 2013).

¹¹³ *Parl. St. Kamer* 1921-22, nr. 402, 766 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013).

¹¹⁴ *Parl. St. Kamer* 1921-22, nr. 402, 765 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013).

¹¹⁵ *Parl. St. Kamer* 1921-22, nr. 402, 766 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013).

¹¹⁶ *Parl. St. Kamer* 1921-22, nr. 402, 769 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013).

¹¹⁷ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 127.

¹¹⁸ *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013)

¹¹⁹ Als tegenwind voor het opkomend communisme.

¹²⁰ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 127.

¹²¹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 128.

Het voorstel van 1934 was zeer uitgewerkt, het voorzag in een wettelijk statuut voor werknemers- en werkgeversorganisaties alsook in een stelsel van paritaire organen en een wettelijke regeling voor de collectieve arbeidsovereenkomsten.¹²² Het kwam grotendeels tegemoet aan de hierboven aangehaalde bezwaren die bestonden bij de Wet op de beroepsverenigingen van 1898. Vooreerst was er nu wel mogelijkheid voor interprofessionele organisaties, men stelde de term *beroep/profession* ook niet langer gelijk met *stiel/métier* zoals in de Wet op de beroepsverenigingen wel het geval was.¹²³ Het maatschappelijk doel is ook in deze wet beperkt maar er is wel meer ruimte dan bij de wet op de beroepsverenigingen. Ook de publiciteitsvereiste was veel minder verregaand. De ledenlijst moest enkel ter inzage op de maatschappelijke zetel liggen maar moest geenszins worden gepubliceerd. Wat de financiën betreft moesten de rekeningen enkel intern gepubliceerd worden.¹²⁴

Opvallend is het feit dat in dit wetsvoorstel geen sprake is van “representatieve werknemersorganisaties” maar van “wettelijk erkende syndicaten” en dit is zeker geen synoniem. Deze wettelijk erkende syndicaten konden op bindende wijze collectieve arbeidsovereenkomsten sluiten, maar de bevoegde nationale paritaire bedrijfscommissie en de nationale/gewestelijke commissie der voortbrenging hadden hierop een controle- en vetorecht.¹²⁵ Er is dus wel een indirecte band met de representativiteit want in deze organen zitten enkel afgevaardigden van de representatieve organisaties. Het al dan niet juridisch bindend zijn van CAO's, zal dus vaak afhangen van de banden tussen de wettelijk erkende syndicaten die de CAO hebben gesloten en de representatieve syndicaten die zetelen in de commissies.¹²⁶

¹²² *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 1; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013).

¹²³ *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 2; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013) en F. DORSEMONT, *o.c.*, 129.

¹²⁴ Dit houdt echter wel gevaar in wat betreft infiltratie, zo zouden mensen zich kunnen aansluiten als lid, louter en alleen om toegang te krijgen tot deze gegevens.

¹²⁵ Art. 20: *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 29. ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013)

¹²⁶ Toelichting bij art. 32: "*Zullen alle syndicaten het recht hebben lijsten in te dienen? De opstellers van het voorstel antwoorden ontkennend: het is hun voorgekomen dat een overdreven veelvuldigheid van lijsten eene bron zou zijn van moeilijkheden; zij stellen dan ook voor dit recht enkel voor te behouden aan de meest representatieve syndicaten van werkgevers en van werknemers, en aan de Regeering het recht te laten daar over te oordelen*" *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 18 cfr. art. 50: „voor de college's der werknemers van de nationale commissie der voortbrenging, geschiedt het voordragen der kandidaten door de meest representatieve nationale vakverbonden der werknemers

Een logisch gevolg van rechtspersoonlijkheid is een debat over de aansprakelijkheid. HEYMAN verwijst in zijn voorstel naar de gemeenrechtelijke regels.¹²⁷ Let wel dat het hier slechts gaat om de aansprakelijkheid van de syndicaten voor het schenden van de sociale vredesplicht en niet over aansprakelijkheid van syndicaten voor acties van hun leden.¹²⁸

Deze aansprakelijkheidsregeling hield een verregaande beteugeling in van het collectieve actierecht.¹²⁹ Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit artikel 28, naast de werknemersvereniging zelf, dienen ook de leden zich te onthouden van collectieve actie ingevolge de ondertekening van CAO's.¹³⁰

HEYMAN was de eerste die de burgerrechtelijke gevolgen van de rechtspersoonlijkheid expliciteert in zijn wetsvoorstel. In een later wetsvoorstel (1936) laat hij echter deze aansprakelijkheidsregeling vallen.¹³¹ Meer nog, in een nog later voorstel in 1939 stapt hij ook af van de idee van sociale vrede als resultaatsverbintenis, zich realiserend dat dit toch niet haalbaar was. Dit toont aan dat het debat over rechtspersoonlijkheid en rechtsbekwaamheid onlosmakelijk gekoppeld is aan de vraag naar de juridische draagwijdte en afdwingbaarheid van de sociale vredesplicht.¹³²

Na de Tweede Wereldoorlog zag HEYMAN ook voor feitelijke arbeidsverenigingen de mogelijkheid tot erkenning en vertegenwoordigingen in de paritaire commissies en de Nationale Confederatie van den Arbeid. Er kwam bovendien steeds meer verzet tegen een met rechtspersoonlijkheid gepaard gaan wettelijk statuut voor syndicaten, niet alleen uitgaand van

van gansch het land, zowel van de nijverheid als van den handel, maar met uitsluiting van den landbouw" (en dezelfde formulering voor wat betreft de gewestelijke college's.) *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 36 beide geraadpleegd op www.dekamer.be (2 november 2013).

¹²⁷ *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 14 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013).

¹²⁸ Met uitzondering van art. 14 dat wel een bepaling inhoudt voor aansprakelijkheid voor fouten van bestuursleden, maar het wordt dus expliciet beperkt tot leden met bestuursverantwoordelijkheden zie *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 27 ; en art. 27 dat een bepaling inhoudt voor aansprakelijkheid/strafrechtelijke verantwoordelijkheid van bestuursleden die hun leden zouden aanzetten om bepalingen van de CAO's niet na te leven *Parl. St. Kamer* 1934-35, nr. 12, 17 en 30 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013) ; F. DORSSEMONT, *o.c.*, 131.

¹²⁹ Hier wordt later nog meer uitgebreid op ingegaan, zie *infra* hoofdstuk 6 *in fine* en hoofdstuk 7.

¹³⁰ D. LUYTEN, *Ideologisch debat en politieke strijd over het corporatisme in het Interbellum in België*, Brussel, Paleis der Academiën, 1996, 117 en F. DORSSEMONT, *o.c.*, 131.

¹³¹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 132.

¹³² *Parl. St. Kamer* 1939-40, nr. 127, 7-8 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 2 november 2013) en F. DORSSEMONT, *o.c.*, 133.

de socialistische werknemersorganisatie maar ook binnen de katholieke arbeidersbeweging zelf, waardoor het niet langer wenselijk was om zulke wetsvoorstellen in te dienen.¹³³

3.6.2 DEVÈZE

Albert DEVÈZE, doctor in de rechten en advocaat, was voorzitter van de Liberale Partij van 1927 tot en met 1932 en was daarnaast minister van Landsverdediging¹³⁴, vice-premier¹³⁵, minister van Binnenlandse Zaken¹³⁶ en van Economische Zaken¹³⁷. In 1930 werd Albert DEVÈZE benoemd tot minister van Staat.¹³⁸ DEVÈZE had dus klaarblijkelijk een heel andere achtergrond dan HEYMAN, wat zich ook vertaalt in zijn voorstel. Hij wenste een wettelijk statuut voor de collectieve arbeidsovereenkomst en dit was volgens hem slechts mogelijk als men de werknemersorganisaties rechtspersoonlijkheid zou toekennen. Opvallend was dat DEVÈZE erg begripvol was voor de bezwaren die vakbonden hadden bij de uitwerking van een wettelijk statuut. Zo had hij begrip voor de terechte vrees dat rechtspersoonlijkheid de deur zou open zetten voor excessieve geschillen en processen die zwaar zouden kunnen wegen op het vermogen van de organisatie. Ook de afkeer ten aanzien van te grote overheidsinmenging en toezicht op het vermogen, het beheer en de belegging van dit vermogen kon hij maar al te goed verstaan.¹³⁹ Dit begrip vertaalde zich ook in zijn voorstel: DEVÈZE werkte een statuut uit dat slechts voorzag in beperkte rechtsbekwaamheid, zijnde een contracteer-, proces- en (beperkte) eigendomsbekwaamheid.¹⁴⁰

Het voorstel had een zeer strikte definitie van het maatschappelijk doel, net zoals in de Wet op de beroepsverenigingen. Het grote verschil was dat bij dit voorstel de rechter niet langer beschikt over de bevoegdheid om de ontbinding uit te spreken. Dat maakte het al heel wat minder problematisch.¹⁴¹

¹³³ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 134.

¹³⁴ Periode: 1920-1923, 1932-1936 en 1949-1950.

¹³⁵ 1949-1950.

¹³⁶ 1939-1940.

¹³⁷ 1946.

¹³⁸ P. VAN MOLLE, *Het Belgisch Parlement 1984-1972*, Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1972, 121.

¹³⁹ *Parl. St. Kamer* 1912-1913, nr. 121, 739 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 4 november 2013).

¹⁴⁰ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 135.

¹⁴¹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 136.

In dit voorstel werd wel expliciet de verbintenis opgenomen om zich te onthouden van alles wat strijdig is met de bepalingen *“omtrent welke zij overeenkwamen, en alles te doen wat in haar macht ligt opdat elke haar leden die stipt naleve”*.¹⁴²

Wat de aansprakelijkheid betreft verwerpt hij de analoge toepassing van artikel 1384 B.W. met betrekking tot de aansprakelijkheid van de aansteller/aangestelde op de verhouding vakbond/lid. Er is dus geen objectieve aansprakelijkheid voor de daden van de leden. Wat de financiële aansprakelijkheid betreft is dit op basis van wilsovereenstemming, d.i. elke partij is vrij om zich te verbinden tot een waarborg.¹⁴³

Wel was het de verenigingen verboden om acties te steunen die de sociale vrede miskenden. Meer nog, de verenigingen zijn verplicht om in hun statuten tuchtsancties te voorzien voor zulke gevallen.¹⁴⁴ Dit is enigszins vreemd, immers betekent dit dan niet dat er geen individueel recht meer zou zijn op collectieve actie?¹⁴⁵

3.6.3 Ontwerp SPAAK-HEYMANS-DELATTRE

Het wetsontwerp SPAAK-HEYMANS-DELATTRE¹⁴⁶ werd ingediend in het Parlement op 15 november 1938¹⁴⁷, men was hier echter al aan bezig sinds er daartoe een interministeriële commissie werd opgericht in 1936. Het werd geschreven met behulp van het advies van de voornaamste interprofessionele verenigingen, conform de nieuwe tradities die toen golden. Het kwam echter nooit tot een stemming van het voorstel omdat het Parlement voortijdig werd ontbonden, doch hebben verschillende bepalingen uit dit ontwerp gediend als inspiratiebron voor menig wetgeving na de Tweede Wereldoorlog.¹⁴⁸

¹⁴² Art. 6 *Parl. St.* Kamer 1912-1913, nr. 121, 743 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 4 november 2013) F. DORSSEMONT, *o.c.*, 135.

¹⁴³ *Parl. St.* Kamer 1912-13, nr. 121, 741 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 4 november 2013) ; F. DORSSEMONT, *o.c.*, 136.

¹⁴⁴ Dit doet hij in een later voorstel, na de Eerste Wereldoorlog: *Parl. St.* Kamer 1921-22, nr. 127, 597 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 4 november 2013) F. DORSSEMONT, *o.c.*, 136.

¹⁴⁵ Zie *infra* Hoofdstuk 8 en de vergelijking met het Duitse model.

¹⁴⁶ In die tijd was SPAAK Eerste Minister, HEYMANS was Minister van Economische Zaken was en DELATTRE was Minister van Arbeid en Sociale Voorzieningen en daarnaast ook socialistische vakbondsman.

¹⁴⁷ *Parl. St.* Kamer, 1938-39, nr. 7 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 4 november 2013).

¹⁴⁸ J. FASCHAMPS. *Les conventions collectives en Belgique*. Brussel, La pensée catholique, 1961, 61.

Het was een zoveelste poging om te voorzien in een wettelijk statuut voor vakbonden. Onder invloed van de toen heersende sociale druk werd in dit voorstel de rechtspersoonlijkheid herleid tot het minimum.

Het is opvallend dat het gaat om een facultatief wettelijk statuut, ook zonder de aanvaarding van dit statuut kunnen de als representatief erkende professionele en interprofessionele verenigingen deelnemen aan de bedrijfsorganisatie. Bovendien is het statuut geen voorwaarde om collectieve arbeidsovereenkomsten te kunnen afsluiten.¹⁴⁹

Ook de publiciteit is hier weer van tel, al kwam het voorstel voor een groot deel tegemoet aan de eerdere bezwaren van syndicaten. Men diende de ledenlijst te bewaren op de maatschappelijke zetel, maar enkel de secretaris-generaal der beroepen, gebonden door het beroepsgeheim van art. 458 Sw., had een inzagerecht.¹⁵⁰

Wat betreft de afdwingbaarheid van de collectieve arbeidsovereenkomsten, is men duidelijk de mosterd gaan halen bij het wetsvoorstel van DEVÈZE. In dit voorstel stellen ze ook dat er als sanctie enkel de mogelijkheid is tot het betalen van een forfaitaire vergoeding, als dit zo is bedongen, maar dat er geen andere burgerlijke sancties mogelijk zijn.¹⁵¹

3.6.4 Meer recente voorstellen

Ondertussen woedt het debat omtrent de rechtspositie al bijna 120 jaar en heeft men nog steeds niet veel succes gekend ter zake. Dezelfde bezwaren keren steeds terug: de publiciteitsvereiste zowel wat betreft het ledenbestand als wat betreft de financiën, de invulling van het maatschappelijk doel en tot slot ook de aansprakelijkheid.

Bij de analyse van enkele meer recente voorstellen, valt het mij op dat deze jongere voorstellen meestal voorafgegaan worden door een schandaal. Zo werden de wetsvoorstellen van VERREYCKEN in 1995 en van HUYSTENTRUYT-LAEREMANS-VAN DEN EYNDE in 1996 voorafgegaan door het zogenoemde “zwart geld schandaal” dat zich afspeelde bij een Antwerpse socialistische

¹⁴⁹ Art. 22 *Parl. St. Kamer*, 1938-39, nr. 7, 36 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 4 november 2013) F. DORSSEMONT, *o.c.*, 137.

¹⁵⁰ Dit is dus een verbetering t.o.v. het voorstel van HEYMAN, zie *supra* 3.6.1.

¹⁵¹ Art. 30 van het voorstel, aangehaald in F. DORSSEMONT, *o.c.*, 139.

deelvakbond (BBTK).¹⁵² Er was sprake van fraude op grote schaal waar tegen de overheid ogenschijnlijk machteloos stond omdat zij op geen enkele wijze de financiën van zo'n verenigingen kunnen controleren.¹⁵³

Andere voorstellen zoals dat van mevrouw VAN DE CASTEELE van 2005 en van de heer VANKRUNKELSVEN dat dateert van 2007, verwijzen in hun toelichting naar de gijzelingsacties door vakbondsafgevaardigden bij Sigma Coatings in 2003 en bij AGC Automotive in 2004 en de vraag wie in die zaken aansprakelijk kan worden gesteld.¹⁵⁴

Telkens er zich een schandaal voordoet staat de rechtspositie van vakbonden weer ter discussie, het blijft na al die tijd dus zeker nog een hot topic.¹⁵⁵ Het feit dat er meestal een schandaal aan voorafgaat is mogelijk ook een reden waarom het nog niet is gelukt. Immers, op zulke momenten zijn beide partijen prikkelbaar. In de Memorie van Toelichting worden er bijvoorbeeld vaak ook scherpe verwijten geuit, wat de aanvaardbaarheid ervan door de vakbonden weinig realistisch maakt.

¹⁵² *Parl. St. Kamer*, 1995, nr. 95, 2 en *Parl. St. Kamer*, 1995-96, nr. 575, 2 ; www.dekamer.be (geraadpleegd op 20 november 2013).

¹⁵³ Een gelijkaardig incident deed zich recenter voor bij BBTK-Brussel.

¹⁵⁴ *Parl. St. Senaat*, 2004-2005, nr. 1244, 2 en *Parl. St. Senaat*, 2007-08, nr. 387, 4 ; www.senate.be (geraadpleegd op 20 november 2013) zie ook MDA, "ACV woest op VLD-voorstel rechtspersoonlijkheid, *Het Nieuwsblad* 6 juli 2005 via www.nieuwsblad.be (geraadpleegd op 20 november 2013).

¹⁵⁵ Andere schandalen die tot dezelfde discussie hebben geleid zijn onder meer het ARCO-debacle en de ACV-rekening bij KB Lux in het Groothertogdom Luxemburg (zie *infra* hoofdstuk 7).

4. Rechtspersoonlijkheid

4.1 Definitie

Er is geen algemeen aanvaarde definitie van dit begrip omdat het ook niet eenvoudig te omschrijven valt.¹⁵⁶ Bij gebrek aan een wettelijke of algemeen aanvaarde definitie, kan men teruggrijpen naar definities van gezaghebbende rechtsgeleerden. D. VAN GERVEN omschrijft de rechtspersoon als *“een drager van rechten en verplichtingen die geen levend wezen is en die wordt opgericht om een door de oprichter(s) bepaald doel in de werkelijkheid te verwezenlijken”*.¹⁵⁷ Zijn vader, W. VAN GERVEN omschrijft de rechtspersoon als *“de juridische entiteit waarvan het vermogen, dat is gekoppeld aan een duurzaam en nagestreefd afgescheiden belang dat bescherming behoeft, geheel of gedeeltelijk is afgezonderd van andere vermogens ten behoeve van schuldeisers en/of inbrengers van dat vermogen.”*¹⁵⁸ De wetgever heeft de exclusieve bevoegdheid om te bepalen of een aan een vermogen gekoppeld belang al dan niet bescherming nodig heeft. Rechtspersoonlijkheid bestaat dus maar voor zover de wetgever deze toekent.¹⁵⁹ De toekenning van zulke rechtspersoonlijkheid brengt automatisch rechts- en handelingsbekwaamheid met zich mee. Hierbij dient men te verstaan onder rechtsbekwaamheid, de mogelijkheid om rechten en plichten te hebben en handelingsbekwaamheid is dan de mogelijkheid om die rechten ook zelf uit te oefenen.¹⁶⁰ Men heeft dus rechtspersoonlijkheid nodig om rechtsbekwaam te kunnen zijn. Er van uitgaande dat

¹⁵⁶ D. VAN GERVEN, *Beginnelsen van het Belgisch privaatrecht*, IV, *Rechtspersonen Deel I*, Mechelen, Kluwer, 2007, 5 ; H. BRAEKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 19. Vergelijkbare definities kan men terugvinden in onder meer: N. BARUCHEL, *La personnalité morale en droit privé*, Parijs, 2004, 291-322 ; V. SIMONART, *La personnalité morale en droit privé comparé*, Brussel, Bruylant, 1995, 1-9.

¹⁵⁷ D. VAN GERVEN, “Rechtspersonen. Deel I. Rechtspersonen in het algemeen, verenigingen, stichtingen en publiekrechtelijke rechtspersonen” in R. DILLEMANS en W. VAN GERVEN, *Beginnelsen van het Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2007, 6 ; P. DE ROO, o.c., 85.

¹⁵⁸ W. VAN GERVEN, *Algemeen deel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 264-269 en in dezelfde zin zie J. VAN RYN, *Principes de droit commercial*, Brussel, Bruylant 1954, 248-249 ; ; H. BRAEKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 20.

¹⁵⁹ D. VAN GERVEN, “Rechtspersonen. Deel I. Rechtspersonen in het algemeen, verenigingen, stichtingen en publiekrechtelijke rechtspersonen” in R. DILLEMANS en W. VAN GERVEN, *Beginnelsen van het Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2007, 14 ; H. BRAEKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 20 ; dit is een vertaling van het algemeen beginsel *“pas de personnalité sans loi”* dat reeds werd bevestigd door Cass. 28 april 1966, *JT* 1966, 544, noot.

¹⁶⁰ N. HEIJERICK, *Inleiding tot het burgerlijk recht*, Brugge, Die Keure, 2002, 43.

vakbonden (beperkte?) rechtsbekwaamheid bezitten, waarom kan men hier dan niet het omgekeerde uit afleiden, namelijk dat ze dan ook rechtspersoonlijkheid bezitten?¹⁶¹

Dit heeft alles te maken met het eerder aangehaalde adagium '*pas de personnalité sans loi*'. Om rechtspersoonlijkheid te kunnen verkrijgen moet men aldus voldoen aan de wettelijke voorwaarden hiervoor.¹⁶² Dit impliceert dat ze zich zouden moeten schikken naar de voorwaarden van één van de wetten die een rechtsvorm met rechtspersoonlijkheid regelt.¹⁶³ Ze zouden dus een door de wetgever met rechtspersoonlijkheid bekleedt statuut moeten aannemen. Zoals onder het voorgaande hoofdstuk uitvoerig uiteengezet, was en is dit nog steeds een *deal breaker* voor de werknemersorganisaties.

4.2 Kenmerken

Vooreerst, zoals uit de definitie van W. VAN GERVEN blijkt, impliceert rechtspersoonlijkheid het bestaan van een afzonderlijk vermogen.¹⁶⁴ Dit vermogen dient als onderpand voor de schuldeiser van de rechtspersoon.¹⁶⁵

Daarnaast heeft een rechtspersoon eigen rechten en verplichtingen en kunnen ze zelfstandig in rechte optreden. Zij hebben bovendien ook een eigen naam, woonplaats (maatschappelijke zetel) en nationaliteit, dit is het direct gevolg van het feit dat het een aparte persoon is.¹⁶⁶

Een rechtspersoon heeft dus per definitie rechtsbekwaamheid, en is dus *juridisch geschikt om titularis te zijn* van rechten en plichten. In principe is de rechtsbekwaamheid dezelfde als die bij een natuurlijke persoon, behoudens uitzonderingen die voortvloeien uit de aard van de rechtspersoon of uit een wet.¹⁶⁷ Voorbeelden van uitzonderingen die voortvloeien uit de aard

¹⁶¹ Zie *infra* 5.3 en 5.4.

¹⁶² R. DE CORTE en B. DE GROOTE, *Handboek Civiel Recht*, Gent, Larcier, 2011, 180.

¹⁶³ Bijvoorbeeld VZW-wet, Wet op de beroepsverenigingen,...

¹⁶⁴ K. GEENS en M. WYCKAERTS m.m.v. C. CLOTTENS, S. DE DIER en F. PARREIN, *De vennootschap. Algemeen deel*, Mechelen, Kluwer, 2001, 701.

¹⁶⁵ H. BRAEKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 21.

¹⁶⁶ D. VAN GERVEN, *Beginnelsen van het privaatrecht*, IV, *rechtspersonen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 27-38 ; H. BRAEKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 21.

¹⁶⁷ Cass. 31 mei 1928, *Pas.* 1928, 168 ; Cass. 31 mei 1957, *Pas.* 1957, 1176 ; Cass. 17 mei 1962, *RCJB* 1964, 73, noot ; Cass. 20 november 1962, *Pas.* 1963, 364 ; Cass. 13 april 1989, *TRV* 1989, 321, noot ; D. VAN GERVEN, *Beginnelsen van het Belgisch privaatrecht*, IV, *Rechtspersonen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 46-56 ; H. BRAEKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 22.

zijn oa. bepaalde familiale rechten (huwen) en bepaalde politieke rechten (verkiesbaar stellen). Een rechtspersoon geniet echter wél van de grondwettelijke bescherming van het privéleven¹⁶⁸ en deze kan ook morele schade lijden voor schade aan eer of reputatie.¹⁶⁹ Een wettelijke uitzondering is bijvoorbeeld de specialiteit van de rechtspersoon. Zo mag een VZW niet handelen met winstoogmerk, doet zij dit toch dan is ze rechtsonbekwaam en zullen deze handelingen absoluut nietig zijn en bijgevolg de VZW niet binden.¹⁷⁰

Net zoals de natuurlijke persoon, is de rechtspersoon in beginsel volledig handelingsbekwaam. Het feit dat hij de handelingen moet stellen door middel van een lasthebber of een orgaan¹⁷¹ doet geen afbreuk aan het principe, omdat deze handelingen uitgaan van de rechtspersoon, d.i. in naam en voor rekening van de lastgever.¹⁷²

4.3 De rechtspositie van werknemersorganisaties: beperkte rechtspersoonlijkheid?

Het grote probleem met deze discussie is het feit dat vele auteurs in de rechtsleer de begrippen rechtspersoonlijkheid en rechtsbekwaamheid door elkaar gebruiken. Wanneer zij spreken over “beperkte rechtspersoonlijkheid”, lijkt het aan hun uitleg daarbij dat zij eigenlijk spreken over, en doelen op, de *rechtsbekwaamheid*.¹⁷³

Sommige auteurs gaan vrij kort door de bocht bij de vaststelling dat de representatieve werknemersorganisaties zich niet hebben willen onderwerpen aan de Wet op de Beroepsverenigingen en de VZW-Wet. Zij besluiten namelijk *louter uit dat feit* dat zulke organisaties de rechtspersoonlijkheid als dusdanig niet zouden bezitten. Door de rechtspersoonlijkheid te kwalificeren als “beperkte rechtspersoonlijkheid” trachten deze auteurs hun standpunt kracht bij te zetten. Deze terminologie geeft aan dat de representatieve

¹⁶⁸ Art. 22 GW en art. 8 EVRM.

¹⁶⁹ D. VAN GERVEN, “Kroniek van vennootschapsrecht 2009-2010, TRV 2010, 454 en H. BRAEKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 23.

¹⁷⁰ In omgekeerde zin: Cass. 30 september 2005, *Arr.Cass.* 2005, afl. 9, 1777 ; Antwerpen 26 september 2005, *RW* 2008-09, afl. 15, 614.

¹⁷¹ Zie *infra* Hoofdstuk 6.

¹⁷² W. VAN GERVEN, *Algemeen deel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 147 ; in tegenstelling tot feitelijke verenigingen, zie *infra* Hoofdstuk 5 en 6.

¹⁷³ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 277 ; P. DE R00, o.c., 85

werknemersorganisaties slechts een *bekwaamheid* bezitten om titularis te zijn van die rechten en verplichtingen die de wetgever hen uitdrukkelijk en *ad hoc* toekent.¹⁷⁴

Een andere strekking in de rechtsleer kan hier niet met akkoord gaan. Zo leverden FRANÇOIS en VAN COMPERNELLE felle kritiek op de stelling van een exclusieve bevoegdheid voor de wetgever. Hij pleitte ervoor om de bevoegdheid van de rechterlijke macht uit te breiden zodat rechters in de mogelijkheid zijn om de *bekwaamheid* van representatieve werknemersorganisaties te verruimen tot andere rechten en plichten dan deze die de wetgever uitdrukkelijk en *ad hoc* heeft toegekend.¹⁷⁵ Men kan hier de vraag stellen of dit wel een goede zaak is om dit over te laten aan de rechter, het is tenslotte een grote macht die dan wordt toegekend aan een niet democratisch verkozen orgaan.

Ook DORSSEMONT is het niet eens met de betekenis van de term “beperkte rechtspersoonlijkheid” in de zin dat het impliceert dat vakbonden slechts *ad hoc* rechten en plichten via de wetgever kunnen verkrijgen.¹⁷⁶ Hij stelt dat het onmogelijk te betwisten valt dat de representatieve werknemersorganisaties rechtspersoonlijkheid hebben “zonder meer” en dus niet slechts een “beperkte” of “functionele” rechtspersoonlijkheid. DORSSEMONT is het dan weer niet eens met de stelling van FRANÇOIS en VAN COMPERNELLE voor wat betreft de idee dat het beter zou zijn om de exclusieve bevoegdheid van de wetgever op te heffen en de rechter ook zeggenschap te geven in de bekwaamheid van zulke organisaties.^{177 178}

DORSSEMONT¹⁷⁹ en SIMONART¹⁸⁰ hebben een uitgebreide en enigszins verwarrende discussie gehad over de rechtspersoonlijkheid van vakorganisaties en of het nu gaat over volwaardige dan wel

¹⁷⁴ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*, 259-260 (zie voetnoot 84) LENAERTS is één van de rechtsgeleerde die voorstander is van de term beperkte rechtspersoonlijkheid. Zie H. LENAERTS, *Inleiding tot het sociaal recht*, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1995, 395-396.

¹⁷⁵ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*, 260 ; zoals dit het geval is in het Duitse stelsel. Zie *infra* Hoofdstuk 8.

¹⁷⁶ F. DORSSEMONT, “De arbeidsovereenkomst in de schoot van een feitelijke vereniging”, *Soc. Kron.* 1999, afl. 3, 105.

¹⁷⁷ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*, 261.

¹⁷⁸ In hoofdstuk 5 zal er dieper ingegaan worden op de, al dan niet beperkte, rechtspersoonlijkheid van representatieve werknemersorganisaties.

¹⁷⁹ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*, 263 ev.

¹⁸⁰ V. SIMONART, *La personnalité morale en droit privé comparé*, Brussel, Bruylant, 1995, 306 ev.

beperkte rechtspersoonlijkheid. Het lijkt me geenszins zinvol om deze discussie te hernemen dus ik tracht dan ook enkel de krachtlijnen aan te halen.

De centrale vraag is eigenlijk één van personenrecht: wanneer ben je een rechtspersoon? DORSSEMONT meent dat, van zodra je een bevoegdheid hebt, je bestaat en je dus een persoon bent. Hij ziet het als een geheel, als een structuur: van zodra je één bevoegdheid hebt, ben je automatisch een rechtspersoon. Hij ziet rechtspersoonlijkheid als een kwaliteit die per definitie niet vatbaar is voor gradatie. Volgens hem heb je dus ofwel rechtspersoonlijkheid, ofwel niet. Er is geen mogelijkheid om slechts een beetje een rechtspersoon te zijn.¹⁸¹

SIMONART is akkoord met de idee van de uniciteit van rechtspersoonlijkheid, die DORSSEMONT verdedigt maar zij besluit echter niet dat vakbonden aldus rechtspersoonlijkheid hebben. Zij start daarentegen een discussie over de vraag of de toegekende bevoegdheden geen subjectieve rechten zijn. Zij definieert subjectieve rechten zodanig eng, dat de bevoegdheden alsnog ervan kunnen worden uitgesloten.¹⁸² Mij lijkt dit onderscheid nogal artificieel.

Het Hof van Cassatie meent dat syndicaten rechtssubjecten zijn *die toegang hebben tot de rechter* om in de door de wet bepaalde gevallen te handelen.¹⁸³ Dit geldt bijvoorbeeld voor geschillen in verband met de CAO-wet en de geschillen over discriminatie in arbeidsrechtelijke situaties¹⁸⁴. Zij kunnen overigens ook optreden bij geschillen m.b.t. de ondernemingsraden¹⁸⁵, zoals bijvoorbeeld met betrekking tot de sociale verkiezingen, en geschillen in verband met de Welzijnswet¹⁸⁶. Zoals eerder aangehaald beschikken ze ook over rechtspersoonlijkheid met het oog op het uitbetalen van werkloosheidsuitkeringen.¹⁸⁷ Het gaat dus om een beperkte *rechtsbekwaamheid*. Het Hof van Cassatie stelt dat de bepalingen die de gelegenheden aanduiden waarin de professionele organisaties rechtsbekwaamheid bezitten, de *openbare orde* raken en derhalve *strikt geïnterpreteerd* dienen te worden. Een analoge toepassing is dan

¹⁸¹ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 261.

¹⁸² F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 263 ; V. SIMONART, *La personnalité morale en droit privé comparé*, Brussel, Bruylant, 1995, 306-323.

¹⁸³ Cass. 28 april 1966, *JT* 1966, 544, noot ; Cass. 3 mei 1968, *JT* 1968, 453.

¹⁸⁴ Art. 5, tweede lid Wet 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme en xenofobie ingegeven daden, *BS* 8 augustus 1981.

¹⁸⁵ Art. 24, §1 Bedrijfsorganisatiewet.

¹⁸⁶ Art. 79, §1 Welzijnswet.

¹⁸⁷ Art. 7, §2 Besluitwet 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, *BS* 30 december 1944.

ook niet toegestaan.¹⁸⁸ Buiten de in de wet opgesomde gevallen kunnen de werknemersorganisaties dus geen vorderingen instellen.¹⁸⁹

Uit dit alles leid ik af dat de discussie dus veeleer gaat over het al dan niet bezitten van beperkte *rechtsbekwaamheid* van werknemersorganisaties. En dan is de vraag of men kan afleiden dat een vakbond met beperkte rechtsbekwaamheid dan automatisch, al dan niet beperkte, rechtspersoonlijkheid bezit. Dit brengt mij dan opnieuw bij de stelling van DORSEMONT en de uniciteit van rechtspersoonlijkheid, met name dat één bevoegdheid voldoende is om rechtspersoonlijkheid te hebben.¹⁹⁰ Naast het beginsel van de noodzaak van wettelijke erkenning, zoals bevestigd door het Hof van Cassatie¹⁹¹ heeft het Hof in 1968 ook erkend dat bepaalde wetsbepalingen de bevoegdheid aan vakbonden toekennen om in bepaalde gevallen in rechte op te treden, maar dat die bepalingen geenszins naar analogie mogen worden uitgebreid. Bovendien kan men niet rechtsgeldig van deze specifieke wettelijke bevoegdheden afleiden dat deze vakbonden daardoor rechtspersoonlijkheid hebben.¹⁹²

DORSEMONT argumenteert dat vakbonden erkend zijn in België, zoals dit ook blijkt uit de wetsgeschiedenis van de CAO-wet¹⁹³, echter HORION wijst, mijn inzien terecht, op het verschil tussen een administratieve erkenning van de vakbonden en het bezitten van rechtspersoonlijkheid.¹⁹⁴ Het klopt dat de vakbonden een erkenning genieten van de overheid, maar dit is niet voldoende om rechtspersoonlijkheid te verwerven, zij moeten zich nog steeds aanpassen aan één van de wettelijke rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid om van rechtspersoonlijkheid te kunnen spreken. Het overgrote deel van de rechtsleer¹⁹⁵, de

¹⁸⁸ Cass. 28 april 1966, *JT* 1966, noot ; Cass. 3 mei 1968, *JT* 1968, 453.

¹⁸⁹ Arbh. Brussel 21 april 1988, *JT* 1990, 117, noot ; Arbh. Bergen 19 april 1990, *JTT* 1990, 426, noot ; Brussel 4 februari 1994, *JLMB* 1994, 657.

¹⁹⁰ Zie *supra* 5.4.

¹⁹¹ Cass. 30 juni 1854, *Pas.* 1854, 336 ; D. VAN GERVEN, *Handboek verenigingen*, Kalmthout, Biblio 2004, 47 en 54.

¹⁹² Cass. 28 april 1966, *RCJB* 1968, 38, noot.

¹⁹³ Memorie van Toelichting bij het ontwerp van de CAO-wet, *Parl. St.* Senaat 1966-67, nr. 148.

¹⁹⁴ P. HORION, *Nouveau Précis de droit social belge*, Den Haag, Martinus Nijhof, 1969, nr. 202-203.

¹⁹⁵ K. GEENS en J. VANANROYE, "De gradaties in de rechtspersoonlijkheid en het vennootschappelijk vermogen" in W. VAN EECKHOUTTE (ed.), *Rechtspersonenrecht*, XXVe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1999, 484 ; P. TAELEMAN, "Het optreden in rechte van (privaatrechtelijke) entiteiten zonder rechtspersoonlijkheid en rechtspersonen voor de judiciële rechtscolleges" in W. VAN EECKHOUTTE (ed.), *Rechtspersonenrecht*, XXVe Postuniversitaire Cyclus

parlementaire voorbereidingen bij de CAO-wet¹⁹⁶ en tal van rechtspraak¹⁹⁷ weigeren daarom dan ook om enige vorm van rechtspersoonlijkheid aan de representatieve werknemersorganisaties toe te kennen en sluiten zich zo aan bij de visie van HORION.¹⁹⁸

De visie van het Grondwettelijk Hof lijkt niet geheel duidelijk. Het Hof stelt bij de beoordeling van de ontvankelijkheid van een vernietigingsberoep dat door een vakbond ingesteld werd het volgende: *“De vakorganisaties die feitelijke verenigingen zijn, hebben in beginsel niet de vereiste bekwaamheid om bij het Arbitragehof een beroep tot vernietiging in te dienen. Anders is het wanneer zij optreden in aangelegenheden waarvoor zij wettelijk als afzonderlijke juridische entiteiten worden erkend (...)”*.¹⁹⁹ Het lijkt erop dat het Grondwettelijk Hof de stelling verdedigt van een beperkte *rechtsbekwaamheid*, voor zover de wet hen dit toekent. DE ROO leidt in zijn meesterproef uit deze zinsnede echter af dat het Hof van mening is dat de vakbonden een beperkte *rechtspersoonlijkheid* genieten voor zover de wet hen dit toekent. Hij leidt dit verder af uit het feit dat het Hof bekwaamheid koppelt aan wettelijke erkenning en deze erkenning is een cruciaal element voor de rechtspersoonlijkheid.²⁰⁰ Ik volg hem hierin niet. Net zoals TILLEMANS, ben ik van de mening ontgaan dat het Hof hier doelt op *procesbevoegdheid* voor vakorganisaties, d.i. de mogelijkheid om een juridisch proces op te starten zonder rechtspersoonlijkheid te bezitten²⁰¹, wat een uitzondering op de regel vormt en daarom dus

Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1999, 37 e.v. ; D. VAN GERVEN, *Rechtspersonen* in R. DILLEMANS en W. VAN GERVEN, *Beginnels van het Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2007, 8.

¹⁹⁶ Advies van de Raad van State bij ontwerp van CAO-wet, *Parl.St.* Senaat 1966-67, nr. 148, 131-132.

¹⁹⁷ Arbh. Brussel 6 juni 1986, *RW* 1986-1987, 1296 ; Arbh. Luik 13 september 1990, 9 juli 1991 en 9 januari 1992, *Soc.Kron.* 1992, 107, noot ; Vz. Rb. Charleroi 7 januari 1991, *Soc.Kron.* 1991, 191 ; Arbrb. Luik 25 januari 1991, *TSR* 1991, 362 ; Vz. Rb. Antwerpen 11 februari 1992, *Soc.Kron.* 1992, 464, noot ; Brussel 1 maart 1997, *DAOR* 1997, afl. 43, 58, noot ; Arbh. Antwerpen 5 januari 1998, *Soc.Kron.* 1998, 200 ; Brussel 10 november 2005, *TBH* 2006, 244, noot ; doch sommige rechters trachten deze kwestie te omzeilen door zich te beperken tot de vaststelling dat werknemersorganisaties *rechtsbekwaamheid* genieten in de mate dat de wetgeving hen deze toekent : Arbh. Gent 14 mei 2001, *RW* 2001-2002, 638.

¹⁹⁸ P. DE ROO, o.c., 86.

¹⁹⁹ Arbitragehof (thans Grondwettelijk Hof) 18 november 1992, *JTT* 1994, 3 ; Arbitragehof 14 februari 1999, *TBP* 1999, 681 zie ook *infra* 6.3.

²⁰⁰ P. DE ROO, o.c., 87.

²⁰¹ D. DE LAETER, *Optreden in rechte*, Mechelen, Kluwer, 2013, 15 via www.jura.be (geraadpleegd op 10 februari 2014).

steeds restrictief dient te worden geïnterpreteerd.²⁰² Deze regel van de restrictieve interpretatie van wettelijke uitzonderingen is intussen een algemeen aanvaard principe en werd reeds door het Hof van Cassatie gehanteerd in 1966.²⁰³ Hierbij dient vermeld te worden dat de keerzijde van de medaille van zulke procesbevoegdheid inhoudt dat de vakverenigingen ook in diezelfde materies kunnen gedagvaard worden.²⁰⁴

De discussie over het bezitten van al dan niet beperkte rechtsbekwaamheid of al dan niet beperkte rechtspersoonlijkheid door vakbonden is overigens niet nieuw. De term “beperkte rechtspersoonlijkheid” verscheen reeds in de wetsvoorstellen van onder meer PRINS²⁰⁵ en DEVÈZE²⁰⁶. Het moeilijkste aan dit probleem is dat verscheidene termen die een andere betekenis hebben door elkaar worden gebruikt, wat de discussie zijn waarde ontnemt.

4.4 Tussenbesluit

Mijn conclusie tot dusver is dat de Belgische representatieve werknemersorganisaties feitelijke verenigingen zijn *zonder rechtspersoonlijkheid* die echter wel beperkt rechtsbekwaam zijn en *beschikken over een beperkte procesbevoegdheid*. Overeenkomstig de Cassatierechtspraak ter zake²⁰⁷ impliceert deze rechtsbekwaamheid en procesbevoegdheid geenszins dat er kan worden afgeleid dat de vakorganisaties hierdoor rechtspersoonlijkheid bezitten. Om rechtspersoonlijkheid te kunnen bezitten dienen zij zich eerst te schikken naar één van de wettelijk geregelde vormen.

²⁰² B. TILLEMANS, “Optreden in rechte van een VZW” in M. DENEFF, J. E. LEENHEER, D. DESCHRIJVER e.a., *VZW en stichting*, Brugge, die Keure, 2005, 296 ; P. DE ROO, o.c., 87.

²⁰³ Cass. 28 april 1966, *Pas.* 1966, I, 1087 (zie ook *supra* voetnoot 185). Voor recentere rechtspraak in dezelfde zin: P. BRAEKMANS, “Wet van 5 december 1968 betreffende collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Overzicht van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer 2002-2009”, *Or.* 2010, 19. Zie ook L. PELTZER, “La capacité des organisations représentatives à agir en personne – une étude de l’article 4 de la loi du 5 décembre 1968”, *Soc. Kron.* 2002, bijzonder nummer, 3.

²⁰⁴ D. DE LAETER, *Optreden in rechte*, Mechelen, Kluwer, 2013, 19 via www.jura.be (geraadpleegd op 10 februari 2014) ; zie *infra* Hoofdstuk 6.

²⁰⁵ Zie *supra* 2.7 ; F. F. DORSEMMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 266.

²⁰⁶ Zie *supra* 2.10.2 : artikel 3 en 4 van dit voorstel ; F. DORSEMMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 268.

²⁰⁷ Zie *supra* voetnoot 185.

5. De vereniging als rechtsvorm

5.1 Situering en kenmerken

In België kent men een grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van vereniging.²⁰⁸ De vereniging is het ruimste begrip van de georganiseerde, min of meer duurzame, groepering van verschillende personen met een gemeenschappelijk doel. De vereniging als rechtsvorm vereist 2 of meer personen, die een overeenkomst sluiten waarbij ze samen en op gelijke voet een bepaald doel verwezenlijken. Men kan zowel kennis of werk als activa inbrengen in de gemeenschap. De inbreng vereist geen economisch waardeerbare activa. Het volstaat dat elk lid zich inzet om het doel te bereiken.²⁰⁹

De overeenkomst die wordt gesloten bij de oprichting is een onbenoemd contract²¹⁰, er werd in het Burgerlijk Wetboek geen bijzondere bepaling voor opgenomen. Als het doel van de vereniging geen winstoogmerk inhoudt dan is het gemeen verbintenissenrecht van toepassing. Een vereniging kan enkel rechtsbekwaamheid bezitten wanneer de wetgever dit toekent krachtens een bijzondere wet.²¹¹

Bij de analyse van de vereniging als rechtsvorm kan men vijf kenmerken onderscheiden die eigen zijn aan alle verenigingen. Vooreerst is er een overeenkomst om samen te werken aan een gemeenschappelijk doel. Daarnaast is er inbreng door elk lid. Deze inbreng, alsook wat verworven wordt door de vereniging, wordt aangemerkt voor het bereiken van het gemeenschappelijk doel. Verder kent men het gegeven van '*affectio societatis*', d.i. de ingesteldheid om samen te werken om het gemeenschappelijk doel te verwezenlijken. Zij het dat deze ingesteldheid relatief abstract is in grote verenigingen.²¹² Het laatste kenmerk is dat de vereniging wordt aangegaan in het belang van alle leden.²¹³

²⁰⁸ Art. 27 G.W.

²⁰⁹ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 31 ; K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 807.

²¹⁰ Zie *infra* 4.2.

²¹¹ Cass. 30 juni 1854, *Pas.*, 1854, I, 336 ; D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 31 ; D. VAN GERVEN, "De ontbinding van een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid", noot onder Rb. Hasselt 26 juni 1990, *TRV* 1992, 105 ; K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 807.

²¹² K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 807.

²¹³ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 32-33.

5.2 Het verenigingscontract

Zoals in het voorgaande reeds gestipuleerd, ligt aan elke vereniging een overeenkomst ten gronde. De leden die later toetreden worden partij tot deze overeenkomst. Het gaat om een wederkerige overeenkomst en heeft dezelfde geldigheidsvereisten als die gelden in het gemeen recht.²¹⁴ Het voorwerp van de overeenkomst is de toetreding tot de vereniging en de betaling van een bijdrage. De oorzaak is het statutair doel, de beweegredenen van de leden om de vereniging op te richten.²¹⁵

5.3 Vereniging zonder rechtspersoonlijkheid

Verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid worden doorgaans ‘feitelijke verenigingen’ genoemd. Men mag het belang van deze feitelijke verenigingen niet onderschatten, daar zij doorgaans een belangrijke invloed hebben op de samenleving. De meeste politieke partijen, vele pressiegroepen, alle werknemersorganisaties, sportverenigingen en religieuze of levensbeschouwelijke verenigingen hebben gekozen voor de vorm van een feitelijke vereniging.²¹⁶ In het huidige recht worden feitelijke verenigingen grotendeels erkend, maar dit is niet altijd het geval geweest. In de 19^e eeuw werden zulke verenigingen als onbestaande beschouwd, entiteiten buiten de rechtsorde. Dit heeft zijn littekens nagelaten in het positief recht.²¹⁷

Het Hof van Cassatie stelde in 1862 dat een feitelijke vereniging frauduleus is omdat enkel de wetgever rechtspersoonlijkheid kan verlenen.²¹⁸ Het Hof meende dat een feitelijke vereniging te beschouwen diende te worden als *“être moral qui n’étant pas reconnu comme personne civile”*.²¹⁹ Alle rechtshandelingen gesteld door een feitelijke vereniging waren bijgevolg nietig.²²⁰ Hierop kwam eind 19e eeuw felle kritiek. Zo stelde VAN DEN HEUVEL in 1882 dat de vereniging een

²¹⁴ Art. 1102 B.W.

²¹⁵ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 33.

²¹⁶ K. MORTIER, “Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen”, *NJW* 2008, nr. 191, 808-809.

²¹⁷ K. MORTIER, “Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen”, *NJW* 2008, nr. 191, 809.

²¹⁸ Dit sluit aan bij het principe van “pas d’action sans personnalité, pas de personnalité sans loi”, J. VAN COMPERNELLE, “L’action en justice des sociétés et groupements”, *TPR* 1980, 16.

²¹⁹ Cass. 17 mei 1862, *Pas.* 1862, 288 ; vrij vertaald “een moreel wezen die niet als rechtspersoon kan worden erkend”.

²²⁰ K. MORTIER, “Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen”, *NJW* 2008, nr. 191, 809.

overeenkomst is van gemeen recht.²²¹ In het positief recht wordt een feitelijke vereniging nog vaak gekwalificeerd als een onbenoemde meerpartijenovereenkomst. Desalniettemin worden feitelijke verenigingen toch nog regelmatig als niet-juridische entiteit beschouwd.²²²

Het gevolg van het niet-bezitten van rechtspersoonlijkheid is dat de vereniging geen rechtssubject is en bijgevolg niet in rechte zal kunnen optreden. Dit wil onder meer zeggen dat de vereniging geen verbintenissen kan aangaan, geen overeenkomsten kan sluiten en geen rechten kan verwerven op roerende of onroerende goederen. Omdat het geen rechtssubject is, is het ook geen drager van rechten en plichten.²²³ VANANROYE is het hier niet met eens. Hij heeft een fundamenteel bezwaar bij de idee dat een niet-rechtspersoon geen houder kan zijn van subjectieve rechten en plichten omdat hij meent dat de verenigingsnaam dient te worden beschouwd als de afkorting van de gezamenlijke leden²²⁴, die als rechtssubjecten logischerwijze wel dragers zijn van rechten en plichten.²²⁵

De meeste verenigingen bezitten géén rechtspersoonlijkheid omdat ze dan onder een wettelijke vorm moeten vallen en de meeste vinden dit niet wenselijk.²²⁶

Het feit dat ze geen rechtspersoonlijkheid bezitten en dus geen titularis kunnen zijn van eigendomsrechten, heeft als gevolg dat ze steeds een lasthebber dienen aan te stellen. Deze lasthebber zal dan aankopen doen voor rekening van de leden gezamenlijk.²²⁷ Het gaat dan om een bijzondere vorm van onverdeeldheid, met name de 'collectieve eigendom'. Dit is het geheel van goederen en rechten die worden aangehouden in het kader van het bijzondere doel van de vereniging.²²⁸ Tot dit vermogen, of beter gesteld 'gemeenschap' behoren de bijdragen van de leden, de goederen die tijdens het bestaan van de vereniging voor rekening van de

²²¹ J. VAN DEN HEUVEL, *La liberté d'associations et la personnalité civile*, Brussel-Parijs, Larcier, 1882, 131-203.

²²² K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 809.

²²³ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 35.

²²⁴ Zie ook Cass. 6 november 1961, *Pas.* 1962, 278-281 ("Averbode-arrest"); P. CALLENS en S. STIJNS, "Schijnvertegenwoordiging: een keerpunt!", *TRV* 1989, 543 noot bij Cass. 20 juni 1988 (zie *infra* Hoofdstuk 6).

²²⁵ J. VANANROYE, "De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden", *TRV* 1996, 575.

²²⁶ Meestal gaat het om dezelfde bezwaren: publiciteit van de leden en financiën, aansprakelijkheid,... zie *supra* Hoofdstuk 3 en *infra* Hoofdstuk 7.

²²⁷ Cass. 6 december 1977, *RW*, 1977-78, 1689; Cass. 10 mei 1979, *Pas.* 1979, 1068.

²²⁸ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 41.

leden worden verworven en daarnaast al wat op basis van zakelijke subrogatie deze goederen vervangt.²²⁹ De leden zullen deze goederen enkel kunnen aanwenden overeenkomstig het doel van de vereniging zoals bepaald in het verenigingscontract. Door het aankopen van goederen ontstaat er een vermogen, dat is onderworpen aan de statuten. De leden hebben geen individueel eigendomsrecht maar een onlichamelijk recht op deelname in de vereniging. Dit lidmaatschap gaat gepaard met rechten en plichten zoals bepaald in de statuten. Zo zijn de leden bijvoorbeeld met hun persoonlijk vermogen aansprakelijk voor de schulden van de vereniging.²³⁰

Een belangrijk verschil tussen het vermogen van de vennootschap en de gemeenschap van de vereniging is dat een uittredend lid geen recht heeft op een scheidingsaandeel²³¹ of op terugbetaling van zijn bijdragen^{232 233}.

5.3.1 Optreden in rechte

Zoals reeds vermeld kan een feitelijke vereniging in beginsel omwille van het gebrek aan rechtspersoonlijkheid niet optreden in rechten of overeenkomsten sluiten²³⁴, buiten in de gevallen in de wet bepaald.²³⁵ Het principe van artikel 17 Ger. W. is dat geen rechtsvordering kan worden toegelaten, indien de eiser *geen hoedanigheid* en geen belang heeft om ze in te dienen. Een feitelijke vereniging die toch een vordering instelt zal zijn vordering zien onontvankelijk verklaard worden wegens het gebrek aan bekwaamheid.²³⁶ In het rapport van VAN REEPINGHEN met betrekking tot de gerechtelijke hervorming wordt dit ook geëxpliciteerd: *“Artikel 17 van het ontwerp is toepasselijk op elke vorm van vordering, waar het bepaalt dat de rechtsvordering niet kan worden ontvangen indien de eiser geen hoedanigheid heeft om in*

²²⁹ J. VANANROYE, “De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden”, *TRV* 1996, 575.

²³⁰ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 41.

²³¹ Brussel 2 februari 1887 geciteerd in J. VANANROYE, “De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden”, *TRV* 1996, 575.

²³² Rb. Antwerpen 2 juli 1937, *RW* 1937-38 geciteerd in J. VANANROYE, “De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden”, *TRV* 1996, 575.

²³³ J. VANANROYE, “De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden”, *TRV* 1996, 575.

²³⁴ Cass. 28 april 1966, *RCJB* 1968, 34 noot ; Cass. 19 april 1968, *Pas.* 1968, 987.

²³⁵ Brussel 10 februari 1997, *JT* 1997, 176.

²³⁶ Brussel 4 februari 1994, *JLMB* 1994, 657 ; Cass. 15 april 2004, *TRV* 2004, 686 noot ; J. VAN COMPERNOLLE, *Le droit d'action en justice des groupements*, Brussel, Larcier, 1972, 27.

*rechte op te treden.*²³⁷ Dit heeft ook een belangrijk gevolg aan de andere zijde: een feitelijke vereniging zal niet kunnen worden gedagvaard. Als men de feitelijke vereniging wilt verantwoordelijk stellen zal men alle leden moeten dagvaarden.²³⁸

Ik heb reeds aangehaald dat er aldus geen aparte wet is voor verenigingen die geen rechtspersoonlijkheid bezitten. De gemeenrechtelijke bepalingen inzake lastgeving zijn van toepassing wat betreft de vertegenwoordiging van de vereniging. Lastgeving maakt het gezamenlijk handelen, uitgaande van de vereniging mogelijk.²³⁹ Het Hof van Cassatie²⁴⁰ heeft reeds geëxpliciteerd dat een feitelijke vereniging de verzameling van leden is, die *gezamenlijk* middels een vertegenwoordiger in rechte kunnen optreden. Hieruit vloeit eveneens voort dat een vordering die wordt ingesteld tegen een feitelijke vereniging, een vordering is tegen de leden van de vereniging.²⁴¹

De leden zullen een lasthebber kunnen aanwijzen die dan namens hen allen in rechte zal optreden en als dusdanig hen ook gezamenlijk zal kunnen vertegenwoordigen, net zoals dat nodig is voor het probleem van de eigendomsrechten.²⁴²

Het louter aanwijzen van een voorzitter is niet voldoende om de lastgeving af te leiden. Volmacht dient schriftelijk te worden bedongen, dit kan in de oprichtingsakte (*ad lites*) of in een afzonderlijk geschrift (*ad litem*) gebeuren.²⁴³

De volmacht kan zowel algemeen als bijzonder zijn. Hoe dan ook vereist de aanduiding van een lasthebber de eenparige instemming van alle leden, behoudens andersluidende bepalingen in de statuten. Bij gebreke aan eenparigheid zal de lasthebber enkel in rechte kunnen optreden voor de instemmende leden. Er wordt algemeen aangenomen dat wanneer de statuten het

²³⁷ CH. VAN REEPINGHEN, *Verslag over de Gerechtelijke Hervorming*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1964, 39 via www.ejustice.just.fgov.be (geraadpleegd op 22 juni 2014).

²³⁸ Zie *infra* Hoofdstuk 6.

²³⁹ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 48.

²⁴⁰ Cass. 20 juni 1988, *TRV* 1989, 541, noot.

²⁴¹ K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 809.

²⁴² RB. Brussel 13 november 1997, *RW* 1997-98 K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 811 zie ook *infra* hoofdstuk 6.

²⁴³ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 48 ; K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 811 ; Cass. 6 november 1961, *Pas.* 1962, 278.

bestuur van de vereniging voorbehouden aan een bestuursorgaan, dit orgaan ook bevoegd zal zijn om namens de leden in rechte op te treden.²⁴⁴

De lasthebber zal moeten meedelen namens wie hij optreedt, en bij die gelegenheid de identiteit van alle leden bekendmaken in het exploit van dagvaarding.²⁴⁵ Dit sluit aan bij het rechtsbeginsel '*nul ne plaide par procureur*', wat wilt zeggen dat een lasthebber niet in rechte mag optreden zonder de identiteit van (al) zijn lastgevers bekend te maken. Voor grote groepen geeft dit praktische problemen, om hieraan tegemoet te komen heeft de rechtspraak reeds in 1968 aanvaard dat in zo'n geval het niet vereist is om de identiteit van alle individuele leden mee te delen.²⁴⁶ Uit datzelfde arrest kan bovendien worden afgeleid dat de dagvaarding geldig zal zijn indien voldoende duidelijk is welke groep personen de lasthebber vertegenwoordigt en het verzwijgen van hun identiteit in de dagvaarding de gedaagde partijen niet benadeelt.²⁴⁷

Het is echter niet mogelijk voor derden om de vereniging *an sich* te dagvaarden, daar zij geen rechtssubject is.²⁴⁸ Schuldeisers zullen zich dus moeten keren naar alle leden, die slechts aansprakelijk zijn voor een gelijk deel²⁴⁹, zonder hoofdelijkheid^{250 251}.

Daar dit thema verdere uitdieping vereist, zal ik in het volgende hoofdstuk hier nog meer diepgaand op terugkomen wanneer ik de vertegenwoordiging van de vakorganisatie bespreek.²⁵²

²⁴⁴ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 48 ; K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 811.

²⁴⁵ Art. 861 en 864 Ger. W: de niet-vermelding van de identiteit van de lastgever heeft slechts de nietigheid van het exploit tot gevolg wanneer de belangen van de tegenpartij hierdoor worden geschaad én de tegenpartij dit voor elk ander rechtsmiddel opwerpt.

²⁴⁶ Cass. 30 mei 1968, *JT* 1968, 594 ; zie ook *infra* Hoofdstuk 6.

²⁴⁷ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 49.

²⁴⁸ Arbh. Luik 22 mei 1990, *Soc. Kron.* 1991, 396.

²⁴⁹ D. VAN GERVEN, "Procederen tegen een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid" noot onder Vred. Merksem, 16 december 1993, *TRV* 1994, 215

²⁵⁰ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 284 ; zie ook de vergelijking in Hoofdstuk 8.

²⁵¹ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 51 ; K. MORTIER, "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 810.

²⁵² Zie *infra* Hoofdstuk 6.

5.3.2 Hoe feitelijk zijn verenigingen?

DORSSEMONT geeft zoals eerder aangegeven kritiek op de kwalificatie van werknemersorganisaties als ‘feitelijke verenigingen’ en vindt de term überhaupt een slechte term omdat het een *contradictio in terminis* is. Een vereniging is immers het voorwerp van een onbenoemde overeenkomst en heeft dus geen betrekking op een feitelijke maar een juridische toestand, aldus DORSSEMONT.²⁵³ Hij vindt het een misleidende term omdat de lezer verkeerdelijk de indruk krijgt dat de feitelijke vereniging *buiten het recht en dus boven de wet* zou staan en er dus aan zou ontsnappen.²⁵⁴ Onterecht want zoals uit de voorgaande passage reeds blijkt is het wél mogelijk voor verenigingen om in rechte op te treden, zij het door een lasthebber en kunnen ze op dezelfde wijze ook contracteren.²⁵⁵

5.4 Vereniging zonder rechtspersoonlijkheid met beperkte bekwaamheid om in rechte op te treden: de bijzondere situatie van vakbonden

In uitzonderlijke gevallen kent een bijzondere wet aan verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid toch het recht toe om in rechte op te treden en overeenkomsten te sluiten. Zulke uitzonderingen dienen echter, zoals reeds eerder aangehaald, restrictief te worden geïnterpreteerd.²⁵⁶

De representatieve werknemersorganisaties beschikken over een functionele rechtspersoonlijkheid, d.i. dat zij, naast hun eerder aangehaalde bevoegdheid om collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten²⁵⁷, ook in een aantal gevallen in rechte mogen optreden ter verdediging van haar leden. Het gaat om een beperkte, functionele, actieve

²⁵³ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 277.

²⁵⁴ F. DORSSEMONT, “De arbeidsovereenkomst in de schoot van een feitelijke vereniging”, *Soc. Kron.* 1999, afl. 3, 105.

²⁵⁵ Zie ook *infra* Hoofdstuk 6.

²⁵⁶ Cass. 28 april 1966, *RW* 1966-67, 1673 ; P. BRAEKMANS, “Wet van 5 december 1968 betreffende collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Overzicht van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer 2002-2009”, *Or.* 2010, 19.

²⁵⁷ Art. 5 CAO-wet ; P. BRAEKMANS, “Wet van 5 december 1968 betreffende collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Overzicht van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer 2002-2009”, *Or.* 2010, 19.

rechtspersoonlijkheid die van kracht is in een door de wet limitatief opgesomd aantal gevallen:²⁵⁸

- ze zijn bevoegd om in rechte op te treden in alle geschillen die kunnen rijzen uit de toepassing van de CAO-wet en ter verdediging van de rechten die hun leden putten uit de door hen gesloten CAO's²⁵⁹ ;
- zij kunnen in rechte optreden ter beslechting van alle geschillen in verband met de afdeling inzake ondernemingsraden van de wet van 1948 houdende de organisatie van het bedrijfsleven en haar uitvoeringsbesluiten²⁶⁰ zij mogen bovendien tussenkomen in geschillen met betrekking tot het CPBW²⁶¹ ;
- zij kunnen in rechte optreden om gelijke behandeling van mannen en vrouwen af te dwingen ;
- zij zijn bevoegd voor geschillen die onder de toepassing van de Antidiscriminatiewet van 2007 vallen²⁶² ;
- zij mogen optreden in rechtsgeschillen waartoe de toepassing van de wet op racisme en xenofobie aanleiding kan geven.²⁶³

VAN GERVEN is van mening dat het toekennen van een beperkte procesbekwaamheid aan de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid geen, zelfs geen beperkte, rechtspersoonlijkheid verleent. Hij stelt dat ze zich hebben verenigd, om een vordering in te stellen *als vereniging*. Hij

²⁵⁸ W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 114-115 ; P. BRAEKMANS, "Wet van 5 december 1968 betreffende collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Overzicht van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer 2002-2009", *Or.* 2010, 19.

²⁵⁹ Art. 4, laatste lid CAO-wet ; Arbh. Gent 12 april 1989, *TSR* 1989, 305: een representatieve werknemersorganisatie kan in rechte optreden ter verdediging van de rechten die haar leden putten uit de collectief en individueel normatieve bepalingen van de door haar gesloten C.A.O. De leden kunnen dan tussenkomen in het geding of zich achteraf op het gezag van gewijsde van de uitspraak beroepen. Een werknemersorganisatie is evenwel niet gerechtigd de betaling van een geldsom ten behoeve van haar leden te vorderen.

²⁶⁰ Art. 24 Bedrijfsorganisatiewet.

²⁶¹ Art. 32 *duodecies* Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk, *BS* 18 september 1996.

²⁶² Art. 30 van de Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *BS* 30 mei 2007 (afgekort: Antidiscriminatiewet).

²⁶³ Art. 32 van de Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, *BS* 8 augustus 1981.

meent dat het geen andere prerogatieven van de rechtspersoonlijkheid met zich meebrengt, tenzij de wet het uitdrukkelijk bepaalt.^{264 265}

Dit sluit perfect aan bij mijn tussenbesluit zoals dit geformuleerd is onder Hoofdstuk 4 *in fine*.²⁶⁶

5.4.1 Omvorming naar vereniging met rechtspersoonlijkheid

Stel dat vakorganisaties zouden besluiten dat zij toch een vereniging zouden willen mét rechtspersoonlijkheid, dan kunnen zij steeds opteren om een rechtsvorm aan te nemen die rechtspersoonlijkheid verleent aan hun samenwerking. Zoals bijvoorbeeld UNIZO reeds opteerde voor de VZW-vorm. Er is geen bijzondere procedure die dient te worden gevolgd. Men dient de vereniging simpelweg te ontbinden om vervolgens een VZW op te richten waarin de activa en passiva van de vereniging worden ingebracht. Zoals reeds uitvoerig besproken, is de kans nihil dat het scenario waarbij de vakorganisaties zich gaan organiseren conform één van de huidige wettelijke statuten zich zal voordoen.²⁶⁷

²⁶⁴ Bijvoorbeeld de mogelijkheid om schadevergoeding te vorderen van een vakbond wegens schending van de uit een CAO voortvloeiende verplichting voor zover dit uitdrukkelijk wordt voorzien in de collectieve arbeidsovereenkomst (art. 4, tweede lid CAO-wet).

²⁶⁵ D. VAN GERVEN, *Handboek Verenigingen*, Kalmthout, Biblio, 2004, 54 en zie *supra* hoofdstuk 4 voor de discussie in dezelfde lijn.

²⁶⁶ Zie *supra* 4.4.

²⁶⁷ Zie *supra* Hoofdstuk 3 en *infra* Hoofdstuk 7.

6. Vertegenwoordiging van de vereniging: lastgeving

Lastgeving is de overeenkomst waarin de lasthebber door de lastgever belast wordt met het stellen van rechtshandelingen in naam en voor rekening van de lastgever. De lastgeving komt slecht tot stand wanneer de lasthebber deze opdracht aanvaardt.²⁶⁸

6.1 Verhouding vakbond – lid

In de verhouding vakbond – vakbondslid is er algemene lastgeving en bijzondere lastgeving. Het eerste houdt in dat ieder lid wordt geacht een algemeen mandaat te hebben gegeven aan de vakbond om zijn beroepsbelangen te behartigen.²⁶⁹ Dit mandaat omvat onder meer de opdracht om collectieve arbeidsovereenkomsten te onderhandelen en te sluiten²⁷⁰ maar impliceert ook dat wanneer een gewestelijke vakbondssecretaris een brief schrijft aan de werkgever in het kader van een conflict tussen de werkgever en de werknemer-vakbondslid, dat die brief de werknemer-vakbondslid bindt.²⁷¹ Dit algemeen mandaat omvat enkel de bevoegdheid om daden van beheer te stellen zoals omschreven in artikel 1988 B.W., al wordt dit begrip in de praktijk eerder functioneel-economisch opgevat dan formeel-technisch en de inhoud ervan kan door alle middelen van recht, zelfs vermoedens, worden bewezen.²⁷²

De bijzondere lastgeving is slechts mogelijk op grond van een uitdrukkelijk bijzonder mandaat²⁷³ en houdt het sluiten van dadingen in door de vakbond die voor de werknemer nadelige bedingen of een afstand van rechten inhouden.²⁷⁴ Een situatie waarbij een bijzonder mandaat kan gegeven worden is bijvoorbeeld voor de afhandeling van een concreet geschil, waarbij de werknemer-aangeslotene een mandaat geeft aan de vakbondsafgevaardigde. Deze

²⁶⁸ Art. 1984 t.e.m. 2010 BW.

²⁶⁹ Arbh. Brussel 6 juni 1979, *JTT* 1980, 85 ; Arbrb. Gent 26 januari 2009, *TGR* 2009, 194.

²⁷⁰ Arbh. Bergen 19 november 1981, *JTT* 1982, 204 ; Arbrb. Brussel 9 september 1977, *JTT* 1977, 334.

²⁷¹ Arbrb. Gent 26 januari 2009, *TGR* 2009, 194.

²⁷² W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 112.

²⁷³ Dit mandaat mag mondeling worden gegeven en ook hier kan men dit bewijzen met alle middelen van recht, vermoeden inclusief : Cass. 12 september 1977, *JTT* 1986, 191.

²⁷⁴ Arbh. Brussel 14 september 1981, *RW* 1983-84, 1011 ; Arbrb. Brussel 1 september 1986, *Rechtspr. Arb. Br.* 1987, 29.

zal dan de belangen van de werknemer-aangeslotene zo goed mogelijk trachten te behartigen.

275

6.2 Verhouding vakbond - derde: schijnmandaat

Zoals in het vorige hoofdstuk reeds werd aangetoond, kan een vereniging in rechte optreden door een lasthebber aan te stellen. Dit systeem is echter niet onfeilbaar, er zijn risico's en problemen aan verbonden. Omdat de problematiek van de vertegenwoordiging van de vereniging complex is, wijt ik er hier een apart hoofdstuk aan.

Een vaak voorkomend probleem dat zich kan voordoen bij lastgeving is de situatie van schijnvertegenwoordiging. Dit is een bijzondere vorm van 'rechtsschijn'. Hierbij komt de uiterlijk waarneembare toestand niet overeen met de realiteit en toch zullen er dezelfde rechtsgevolgen aan worden gekoppeld als wanneer deze schijnbare toestand werkelijkheid was.²⁷⁶ En dus ook wanneer door de leden wordt ontkend dat de beweerde vertegenwoordiger bevoegd is om hen in rechte te vertegenwoordigen.²⁷⁷

Het Hof van Cassatie heeft in een principe-arrest de schijnvertegenwoordiging erkend als autonome rechtsgrond. Het gaat om het arrest 'Cuivre-Zinc', waarin het Hof besliste: *"de lastgever kan op grond van schijnvertegenwoordiging verbonden zijn, niet alleen wanneer hij die schijn op een foutieve wijze heeft gewekt maar ook bij ontstentenis van enige fout die hem ten laste kan worden gelegd, als het geloof van de derde in de omvang van de machten van de lasthebber terecht is."*²⁷⁸

Ik dien hierbij te vermelden dat in alle gevallen van schijnvertegenwoordiging, derden de vertegenwoordigingsbevoegdheid rechtens met alle middelen kunnen bewijzen.²⁷⁹

²⁷⁵ Cass. 20 juni 1988, RW 1989-90, 1425, noot ; W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 112.

²⁷⁶ B. TILLEMANS, E. DURSIN, E. TERRYIN, C. HEEB en P. Naeyaert, "Overzicht rechtspraak bijzondere overeenkomsten: tussenpersonen(1) 1999-2009, TPR 2010, 718. Zie ook de rest van deze bijdrage voor meer informatie met betrekking tot het toepassingsgebied, de gevolgen en meer. Het principe van schijnvertegenwoordiging wordt hierin *in extenso* behandeld (p718-745).

²⁷⁷ Arbh. Luik 4 februari 1992, Soc. Kron. 1993, 126 ; Rb. Bergen 12 juni 1991, JT 1992, 80.

²⁷⁸ Cass. 20 juni 1988, TRV 1989, 540, noot.

²⁷⁹ Arbh. Brussel 12 april 1988, JTT 1989, 275 ; Arbh. Luik 28 juni 1990, Soc. Kron. 1991, 397 ; Arbh. Antwerpen 6 januari 1998, Soc. Kron. 1998, 200 ; K. MORTIER, "Toegang tot de rechter van feitelijke verenigingen", NJW 2008, nr. 191, 815.

6.2.1 De vakbond-werkgever

Dit probleem kan zich bijvoorbeeld voordoen wanneer de vakbond als *werkgever* optreedt in het maatschappelijk verkeer. Dit is een vaak voorkomend gegeven daar vakbonden heden ten dage uitgegroeid zijn tot ontzettend grote organisaties die lang niet meer enkel functioneren op basis van vrijwilligers. Zo stelt ACV ruw geschat nationaal zo'n 3.600 werknemers te werk.²⁸⁰

Men kan de vraag stellen hoe een feitelijke vereniging als werkgever kan optreden daar zij als zodanig niet beschikken over een algemene contracteerbekwaamheid en de wetgever hen evenmin een bijzondere bekwaamheid toekent om individuele arbeidsovereenkomsten te sluiten. Deze vraag rees in een arrest van 5 januari 1998 van het Arbeidshof van Antwerpen.²⁸¹

Het ging over een overeenkomst tussen een werknemer en de B.B.T.K.²⁸² De litigieuze arbeidsovereenkomst wordt gesloten tussen de werknemer en de B.B.T.K. die wordt vertegenwoordigd door zijn gewestelijke secretaris. Het Arbeidshof stelt dat deze overeenkomst moet worden uitgelegd als een arbeidsovereenkomst die werd gesloten tussen de werknemer *en het geheel van de leden van de B.B.T.K.* Hierdoor erkent het Hof expliciet de mogelijkheid voor alle leden van de feitelijke vereniging, in casu de vakbond, om *ut singuli*, d.i. op eigen houtje, een arbeidsovereenkomst met een werknemer te sluiten. Dit wordt vergemakkelijkt door de figuur van de lastgeving en dit op tweeërlei wijze: het vereenvoudigt de administratie (slecht één lid moet het contract tekenen) en het simplificeert ook de uitoefening van het gezag van de werkgever, daar dit iets is dat gemakkelijk te delegeren valt.²⁸³ Deze redenering strookt ook met een eerder arrest van het Hof van Cassatie van 6 november 1961 waarin het Hof de juridische aanvaardbaarheid bevestigde van een arbeidsovereenkomst tussen een werknemer en het geheel der leden van een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid als werkgever.²⁸⁴ Het verweer in dit laatste arrest was dat van ABVV in hoedanigheid van werkgever, waarin deze stelde dat zij juridisch gezien niet bestonden en dus ook niet verbonden konden worden door een arbeidsovereenkomst. Dit is een heel

²⁸⁰ Dit cijfer is een schatting volgens een medewerker van ACV, verkregen na een interview over de werking van het ACV (27 juni 2014).

²⁸¹ Arbh. Antwerpen 6 januari 1998, *Or.* 1998, afl. 3, 4.

²⁸² Bond van Bedienden Technici en Kaderleden van het ABVV.

²⁸³ F. DORSEMONT, "De arbeidsovereenkomst in de schoot van een feitelijke vereniging", *Soc.Kron.* 1999, 105.

²⁸⁴ Cass. 6 november 1961, *Pas.* 1962, 278-281 ("Averbode-arrest").

vreemde redenering, want zo ontkent het ABVV in wezen zijn bestaan. Bovendien is het allesbehalve werknemersvriendelijk of sympathiek te noemen. Het Hof volgde gelukkig deze redenering niet en nam terecht aan dat het wel mogelijk is voor een werknemer om verbonden te zijn met het ABVV door middel van een arbeidsovereenkomst. Hierbij is de afwezigheid van rechtspersoonlijkheid geen bezwaar want de vereniging moet beschouwd worden als het geheel van haar leden. Het gevolg van de afwezigheid van rechtspersoonlijkheid is enkel dat de rechten en plichten die voortvloeien uit het contract toe te rekenen zijn aan de leden zelf. Verder stelt het Hof dat de leden van de vereniging in het rechtsverkeer kunnen optreden onder de loutere vermelding van de verenigingsnaam, waarbij deze laatste dient te worden beschouwd als de afkorting van de gezamenlijke leden.²⁸⁵ Beide uitspraken steunen op het algemeen aanvaard principe dat leden van feitelijke verenigingen over de capaciteit beschikken om *ut singuli* overeenkomsten te sluiten.²⁸⁶

Zulke redenering lijkt me ook de meest voor de hand liggende. Dit biedt een dubbele bescherming, zowel ten aanzien van het lid dat optreedt als lasthebber maar ook voor de werknemer. Het zou niet wenselijk zijn dat een lid dat als lasthebber in naam en voor rekening optreedt voor de vereniging zelf als werkgever kan worden gedagvaard. Anderzijds wordt de werknemer beschermd doordat hij zich kan beroepen op de *vertrouwensleer in combinatie met de vertegenwoordigingsbevoegdheid*, d.i. de werknemer kon er gewettigd vanuit gaan dat de lasthebber die het mandaat had verkregen om de arbeidsovereenkomst aan te gaan alsook het werkgeversgezag uit te oefenen namens de leden van de vereniging eveneens beschikt over het mandaat om diezelfde leden in rechte te vertegenwoordigen.²⁸⁷

Dat dit een voor de hand liggende redenering is, is echter lang niet onbetwist. Zo heeft het Arbeidshof in Brussel in gelijkaardige zaak beslist dat een vordering ontoelaatbaar was omdat ze werd ingeleid tegen een vakbond-werkgever die vertegenwoordigd werd door de secretaris-

²⁸⁵ Cass. 6 november 1961, *Pas.* 1962, 278-281 ; F. DORSSEMONT, "De arbeidsovereenkomst in de schoot van een feitelijke vereniging", *Soc.Kron.* 1999, 106 ; J. VANANROYE, "De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden", *TRV* 1996, 578.

²⁸⁶ F. DORSSEMONT, "De arbeidsovereenkomst in de schoot van een feitelijke vereniging", *Soc.Kron.* 1999, 106.

²⁸⁷ Deze visie wordt ook in meer recente arresten bevestigd, zie bv. Arbh. Gent 14 mei 2001, *Or. afl.* 8-9, 2 en Arbh. Luik 7 mei 2002, *JTT* 2002, 476.

generaal van die vakbond.²⁸⁸ Op deze houding van het Brusselse Arbeidshof is felle kritiek gekomen.²⁸⁹ Dit heeft als pervers effect dat de vordering die wordt ingeleid tegen een vakbond die wordt vertegenwoordigd in de persoon van zijn secretaris-generaal ontoelaatbaar is, terwijl diezelfde vordering wel toelaatbaar is als ze bijvoorbeeld wordt ingesteld tegen de gewestelijke secretaris die optreedt als mandataris van de leden van de vakbond. VANANROYE meent terecht dat de halsstarrige houding om de dagvaarding van de vereniging te onderscheiden van de dagvaarding van de leden getuigt van een “*excessief formalisme*”.²⁹⁰ Zulk excessief formalisme, zoals VANANROYE het krachtig heeft verwoord, is niet wenselijk voor de rechtszekerheid en kan grote gevolgen hebben voor de werknemer. Het is naar mijn mening absurd dat een werknemer van een werknemersorganisatie minder rechtszekerheid heeft dan een werknemer bij een andere werkgever. Dit strookt geenszins met het gedachtengoed van vakbonden, dat juist de werknemers willen beschermen.²⁹¹

6.2.2 Collectieve conflicten

Ook in andere situaties is schijnvertegenwoordiging en de daarmee gepaarde gevolgen perfect denkbaar. Zo is er een geval geweest waarbij een Luiks fabriek in kortgeding, zoals die gebruikelijk is in België (onder andere) de secretaris-generaal van een onderafdeling (FGTB) van het ABVV dagvaardt met als doel de op dat moment gaande bedrijfsbezetting te beëindigen.²⁹² In Beroep werd reeds de theorie van schijnvertegenwoordiging aangewend om deze aanspraak te funderen. Hiervoor baseerde het Hof zich op tal van feitelijke omstandigheden zoals bijvoorbeeld briefwisseling met hoofding van het FGTB en handtekening van de secretaris-generaal. Appellant argumenteert voor het Hof van Cassatie echter dat het Hof van Beroep het wettelijk foutbegrip heeft miskend. Zoals bij de inleiding van dit onderdeel (6.2) reeds vermeld

²⁸⁸ Arbh. Brussel 21 april 1988, *Soc. Kron.* 1989, 130-131.

²⁸⁹ F. DORSEMENT, “De arbeidsovereenkomst in de schoot van een feitelijke vereniging”, *Soc.Kron.* 1999, 106 en J. VANANROYE, “De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden”, *TRV* 1996, 575-576.

²⁹⁰ J. VANANROYE, “De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden”, *TRV* 1996, 576 ; Cass. 15 april 2004, *TRV* 2004, 686 noot J. VANANROYE.

²⁹¹ Hierbij dient vermeld te worden dat niet enkel het Arbeidshof van Brussel maar ook het Hof van Cassatie zich al eens durft vergrijpen aan zulk formalisme. Zie J. VANANROYE, “De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden”, *TRV* 1996, 576 met felle kritiek op het daarin geciteerde arrest van Cass. 6 december 1977, *RW* 1977-78, 1688.

²⁹² Dit is het ‘Cuivre-Zinc’-arrest waarnaar reeds eerder werd verwezen. Cass. 20 juni 1988, *TRV* 1989, 540, noot (zie *supra* inleiding 6.2).

is dit een Cassatie-arrest een keerpunt omdat het afstapt van de fout-vereiste om te kunnen beroep doen op de schijnvertegenwoordiging. Verder is dit arrest ook uiterst interessant omdat het Hof van Cassatie hierin bevestigt dat vordering die werd ingesteld tegen de secretaris voor rekening van het FGTB, in feite gericht was tegen de leden van het FGTB. Het Hof verwierp dan ook het bezwaar van de vakvereniging dat de namen van alle leden moest worden vermeld in de dagvaarding.²⁹³ Deze redenering ligt dan ook in de lijn met het eerder aangehaalde Averbode-arrest.²⁹⁴

Hierbij dient wel de kanttekening te worden gemaakt dat schijnvertegenwoordiging lang niet altijd wordt aangenomen door de rechter, vooral dan wanneer het gaat om het instellen van een vordering namens de vakorganisatie.²⁹⁵

6.3 Beroep instellen bij het Grondwettelijk Hof of de Raad van State

In beginsel zijn vakbonden als feitelijke vereniging *niet* bekwaam om een beroep tot nietigverklaring in te dienen bij het Grondwettelijk Hof. Hierop bestaat een uitzondering, met name wanneer het gaat om aangelegenheden waarvoor zij een wettelijke erkenning hebben bekomen als afzonderlijke juridische entiteiten en wanneer de voorwaarden zelf voor hun betrokkenheid bij bepaalde overheidsdiensten in het geding zijn.²⁹⁶

Daarnaast hebben de representatieve werknemersorganisaties ook het vereiste belang en de mogelijkheid om prejudiciële vragen te stellen over de ontslagbescherming van leden en

²⁹³ P. CALLENS en S. STIJNS, "Schijnvertegenwoordiging: een keerpunt!", *TRV* 1989, 543 noot bij Cass. 20 juni 1988.

²⁹⁴ Cass. 6 november 1961, *Pas.* 1962, 278 (zie *supra* voetnoot 284).

²⁹⁵ Kort Ged. Kh. Brugge 12 oktober 1996, *TBH* 2007, 517 (een vakbondssecretaris kon noch in eigen naam, noch in naam van de vakbond een vordering in kortgeding instellen voor het aanstellen van een voorlopige bewindvoerder) ; Vred. Etalle 30 april 1997, *JLMB* 1997, 1267 (lasthebber kan slechts in rechte optreden namens de leden van de vakbond indien hij door alle leden van de vakbond werd gemandateerd) ; Kort Ged. Arbrb. Brussel 6 juni 2002, *Soc. Kron.* 2006, 407 (vordering van een vakbondssecretaris tegen een werkgever werd onontvankelijk verklaard omdat het volmacht niet bewezen werd, de feitelijke omstandigheden werden niet voldoende geacht) ; W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 114.

²⁹⁶ Arbitragehof (thans Grondwettelijk Hof) 18 november 1992, *JTT* 1994, 3 ; Arbitragehof (thans Grondwettelijk Hof) 1 juli 1993, *BS* 5 augustus 1993 ; Arbitragehof (thans Grondwettelijk Hof) 12 juli 1995, *AJT* 1995-96, 193 ; GwH 18 december 2008, *JT* 2009, afl. 6340, 101 ; W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 114.

kandidaat-leden van ondernemingsraden en het Comité voor Preventie en Bescherming op het Werk (CPBW).²⁹⁷

Indien een vakorganisatie door de overheid erkend is en bij de werking van de overheidsdiensten betrokken wordt, hebben vakbonden ook toegang tot de Raad van State, in zoverre het gaat om het belang van de vereniging zelf.^{298 299}

6.4 Verhouding vakorganisatie – vakbondsafgevaardigde³⁰⁰

De vakbondsafvaardiging wordt geregeld door CAO's en niet door wettelijke of reglementaire bepalingen.³⁰¹ Dit impliceert dat enkel de werkgevers die onder het toepassingsgebied van de CAO-wet vallen, onderworpen zijn aan de verplichting om een vakbondsafvaardiging in hun onderneming te erkennen.³⁰² Daarnaast is het van belang om op te merken dat CAO nr. 5 niet algemeen verbindend verklaard werd waardoor zij slechts bindend is voor zover de werkgever lid is van een representatieve werkgeversorganisatie die de CAO gesloten heeft.³⁰³

Zoals het begrip het zelf zegt, zijn vakbondsafgevaardigden werknemers van de onderneming die verkozen worden of aangeduid zijn om de bij een vakbond aangesloten personeelsleden bij de werkgever te vertegenwoordigen.³⁰⁴ Deze vertegenwoordiging kan door een in het paritair

²⁹⁷ Ook wanneer zijn geen partij waren voor de bodemrechter. ²⁹⁷ Arbitragehof (thans Grondwettelijk Hof) 8 juli 1993 ; W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 114.

²⁹⁸ RvS 23 mei 1989, RW 1990-91, 606 W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 114.

²⁹⁹ Deze uitzonderingen hangen samen met de functionele rechtspersoonlijkheid zoals besproken in Hoofdstuk 5 (zie *supra* 5.4).

³⁰⁰ De werking, samenstelling, bevoegdheden, ontslagbescherming enzovoort worden niet besproken in deze thesis omdat ik dan te ver zou afwijken. Voor meer informatie zie W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 2. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 1728-1767 ; F. DORSEMON, P. HUMBLET, M. RIGAUX en A. VAN REGENMORTEL, *Syndicale afvaardiging of de sociale tegenmacht in de onderneming: knelpunten i.v.m. het statuut*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 235p.

³⁰¹ De basistekst is CAO nr. 5 van 24 mei 1971 betreffende het statuut van de syndicale afvaardiging van het personeel der ondernemingen (gesloten in de NAR).

³⁰² W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 2. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 1728.

³⁰³ Arbrb. Dinant 11 februari 1977, JTT 1978, 339.

³⁰⁴ W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 2. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 1732 ; www.werk.belgie.be (geraadpleegd op 5 juni 2014).

(sub)comité gesloten overeenkomst worden uitgebreid tot het geheel van de personeelscategorieën.³⁰⁵

Een vakbondsafgevaardigde of militant is bij de uitoefening van zijn bevoegdheden gebonden door twee overeenkomsten. De eerste overeenkomst is het verenigingscontract van de vakbond waartoe hij behoort, waarin hij door het simpele feit van zijn lidmaatschap, automatisch partij is.³⁰⁶ Deze overeenkomst creëert een rechtsband tussen de militant en de leden van de vakorganisatie. DORSSEMONT stelt dat de militant in de uitoefening van zijn mandaat in wezen een aangestelde is van de vakorganisatie.³⁰⁷ Dit impliceert dat hij bij de invulling van zijn bevoegdheden, zich dient te houden aan de beleidslijnen van de vakorganisatie. Anderzijds is hij als werknemer gebonden door zijn arbeidsovereenkomst en is hij onderworpen aan het gezag van zijn werkgever. De rechten en plichten voortvloeiend uit beide contracten staan naast elkaar.³⁰⁸

Wat voor deze thesis interessant is, is vooral de verhouding van de vakbondsafgevaardigde ten aanzien van de vakbond waarvan hij lid is.

Als werknemer beschikt de vakbondsafgevaardigde over een zekere autonomie, wat noodzakelijk is voor de uitoefening van zijn taak als militant. Wat de bevoegdheid als vakbondsafgevaardigde betreft, beschikt de werkgever enkel over gezag wat betreft de materiële en administratieve organisatie waarin het mandaat wordt uitgeoefend. Dit houdt in dat het gezag van de werkgever voor wat betreft de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de militant, gelimiteerd wordt tot het toezien op de eerbiediging van de afgesproken modaliteiten alsook toezicht op eventuele bevoegdheidsoverschrijding.³⁰⁹

³⁰⁵ W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 2. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 1732 ; www.werk.belgie.be (geraadpleegd op 5 juni 2014).

³⁰⁶ M. RIGAUX en J. BUELENS, "Omtrent de rechtspositie van de vakbondsafvaardiging: capita selecta", in M. DE GOLS en M. RIGAUX (ed.), *Overlegorganen in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2009, 321.

³⁰⁷ F. DORSSEMONT, *Rechtspositie en syndicale actievrijheid van representatieve werknemersorganisaties*, Brugge, Die Keure, 2002, 588 ev.

³⁰⁸ M. RIGAUX en J. BUELENS, "Omtrent de rechtspositie van de vakbondsafvaardiging: capita selecta", in M. DE GOLS en M. RIGAUX (ed.), *Overlegorganen in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2009, 321.

³⁰⁹ M. RIGAUX en J. BUELENS, "Omtrent de rechtspositie van de vakbondsafvaardiging: capita selecta", in M. DE GOLS en M. RIGAUX (ed.), *Overlegorganen in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2009, 322-323.

RIGAUX en BUELENS stellen terecht de vraag of de militant over eenzelfde autonomie beschikt ten aanzien van de vakbond waartoe hij behoort. Zij concluderen dat de vakbondsafgevaardigde dan wel een aangestelde van de vakorganisatie zou kunnen zijn maar dat dit niet inhoudt dat het een orgaan of gemandateerde ervan is. Terecht wijzen zij op het feit dat de militant in de eerste plaats niet de vakbond maar wel het gesyndiceerd personeel vertegenwoordigt. Omdat de vakbondsafgevaardigde zich in het midden van een driehoeksverhouding tussen werkgever, gesyndiceerd personeel en vakbond bevindt, is het noodzakelijk dat hij ten aanzien van elk van die partijen een zeker beoordelingsvrijheid en beslissingsautonomie bezit.³¹⁰

Toch dient men de invloed van de vakbond op de vakbondsafgevaardigde niet te onderschatten. Een vakbondsafgevaardigde geniet een bijzondere ontslagbescherming, doch is deze bescherming sterk beïnvloedbaar door de vakbond, daar zij een vrij discretionair intrekingsrecht heeft ten aanzien van de mandaten van vakbondsafgevaardigden. DORSEMONT stelt na grondige analyse van bepaalde CAO's alsook van bepaalde statuten van vakbonden vast dat een vakorganisatie wel degelijk een gezag heeft over zijn militanten. Hieruit leidt hij af dat de vakbondsafgevaardigden aangestelden zijn in verhouding tot hun vakbond.³¹¹

Vervolgens rijst de vraag of een vakbondsafgevaardigde tevens een lasthebber is van de vakorganisatie. Dit zou ten slotte aansprakelijkheid van de vakbond ten aanzien van de fouten van de lasthebber (binnen de grenzen van zijn mandaat) met zich kunnen meebrengen.³¹² DORSEMONT meent dat de vakbondsafvaardiging omschrijven als een mandaat in de zin van artikel 1984 van het Burgerlijk Wetboek niet strookt met de realiteit. Zijn argumentatie hiervoor is tweeledig. Zijn eerste argument put hij uit CAO nr. 5, dat zoals gezegd de basis vormt van de vakbondsafvaardiging. Dit CAO kwalificeert vakbondsafgevaardigden als 'vertegenwoordigers' van het *gesyndiceerd personeel* van een bepaalde onderneming. Net zoals RIGAUX en BUELENS het stellen³¹³, wordt de vakbondsafvaardiging niet opgevat als de vertegenwoordiger van de *vakbond* in de onderneming. Een mogelijk tegenargument is dat het onderscheid tussen de leden van de vakbond en de vakbond artificieel aandoet. Hierop

³¹⁰ M. RIGAUX en J. BUELENS, "Omtrent de rechtspositie van de vakbondsafvaardiging: capita selecta", in M. DE GOLS en M. RIGAUX (ed.), *Overlegorganen in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2009, 323.

³¹¹ F. DORSEMONT, *o.c.*, 613 (zie voetnoot 2).

³¹² Artikel 1382 BW.

³¹³ zie *supra*.

repliceert DORSSEMONT dat zelfs dan nog, de vakbondsafvaardiging slechts een heel beperkt gedeelte van de leden, zijnde de gesyndiceerde werknemers in die onderneming, vertegenwoordigt.³¹⁴

In zijn tweede argument maakt hij een onderscheid tussen de *burgerrechtelijke vertegenwoordiging* in de zin van de lastgeving en de ‘vertegenwoordiging’ zoals omschreven in artikel 6 CAO nr. 5. Dit onderscheid is van belang omdat de bevoegdheden van de vakbondsafgevaardigde zoals beschreven in CAO nr. 5 niet het stellen van rechtshandelingen omvat, terwijl het stellen van rechtshandelingen in naam en voor rekening van de lastgever juist kenmerkend is voor de lastgeving.³¹⁵

6.5 Buitencontractuele en contractuele aansprakelijkheid van representatieve werknemersorganisaties voor het sluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten

Wat de leden betreft bestaat er op grond van de lastgeving een contractuele relatie, waarbij de leden de representatieve organisaties kunnen aanspreken wanneer zij niet alle nodige en redelijke inspanningen hebben geleverd om de belangen van hun leden te behartigen. Het gaat hier dus om een inspanningsverbintenis en aansprakelijkheid zal dus enkel mogelijk zijn wanneer de leden kunnen aantonen dat de vakbond zijn opdracht niet als een goede huisvader heeft uitgeoefend. Een voorbeeld hiervan is wanneer bepaalde bedingen van een CAO zouden ingaan tegen bijvoorbeeld bepalingen van het EVRM.³¹⁶ Dit zal echter niet vaak voorkomen.

Er is onenigheid in de doctrine over de vraag of het sluiten van CAO's behoort tot het mandaat van de vakbond. Tegenhangers menen dat het sluiten van CAO's daden van beschikking uitmaken, waarvoor een uitdrukkelijk mandaat nodig is, terwijl het lidmaatschap enkel een impliciet mandaat inhoudt.³¹⁷ Deze onenigheid wordt dan ook grotendeels veroorzaakt door het gebrek aan eenduidige definities voor begrippen als ‘daden van beheer’ en ‘daden van beschikking’. Ik sluit me aan bij een functionele benadering van daden van beheer zoals DE PAGE

³¹⁴ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 613-614.

³¹⁵ B. TILLEMANS, *Lastgeving*, Gent, Story-Scientia, 1997, nr. 4 ; F. DORSSEMONT, *o.c.*, 614.

³¹⁶ P. DE ROO, *o.c.* 80.

³¹⁷ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 176

die naar voren schuift in zijn *Traité élémentaire de droit civil belge*.³¹⁸ DE ROO argumenteert in de zin van die opvatting dat het onderhandelen over loon- en arbeidsvoorwaarden een dergelijk fundamentele functie is van vakbonden dat het in dat opzicht te verdedigen valt dat het mandaat om collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten, een mandaat uitmaakt voor het stellen van daden van beheer en niet daden van beschikking zoals DORSEMONT argumenteert.³¹⁹ Ik ben niet helemaal overtuigd van de redenering van DE ROO, maar ik volg hem wel wanneer hij zegt dat, zelfs als het zou gaan om daden van beschikking, de redenering van DORSEMONT nog steeds niet opgaat. Hij stelt vast dat het door DORSEMONT gemaakte onderscheid tussen het impliciet en uitdrukkelijk mandaat niet klopt. Het klopt dat er, overeenkomstig artikel 1988, 2^e lid BW, een uitdrukkelijk mandaat vereist is voor het stellen van daden van beschikking maar dit kan evenzeer geschieden in de vorm van een stilzwijgend mandaat, zolang de intentie van de lastgever duidelijk en onbetwist is.³²⁰ DE ROO merkt terecht op dat er hier geen twijfel kan bestaan omdat de wetgever aan de representatieve werknemersorganisaties de bevoegdheid verleent om CAO's te sluiten.³²¹ Het is, zoals hierboven aangegeven³²², slechts wanneer de vakorganisaties dadingen die nadelig zijn voor de werknemer wenst te sluiten, dat deze werknemer-vakbondslid hiervoor een bijzonder mandaat dient te geven.³²³

Hoe dan ook, berust de aansprakelijkheid van de vakbond ten aanzien van zijn leden voor het sluiten van een bepaalde CAO dus op lastgeving, waardoor het gaat om een contractuele verhouding.

Wat de niet-aangesloten werknemers betreft, zal de aansprakelijkheid op een buitencontractuele verhouding berusten. CAO's kunnen namelijk krachtens artikel 19.4 CAO-wet ook niet-aangesloten werknemers binden, d.i. wanneer zij werken voor een werkgever die

³¹⁸ H. DE PAGE, *les principaux contrats usuels* in H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civile belge: principes, doctrine, jurisprudence*, IV/II, Brussel, Bruylant, 1952, 390.

³¹⁹ P. DE ROO, o.c. 75-76 en voor een gelijkaardige redenering zie Arbrb. Charleroi 12 november 1984, TSR 1984, 428.

³²⁰ B. TILLEMANS, "Lastgeving (in recente rechtspraak)" in J. HERBOTS en A. Verbeke (ed.), *Bijzondere overeenkomsten*, Brugge, Die Keure, 2002, 82 en P. DE ROO, o.c. voetnoot 272, 76.

³²¹ P. DE ROO, o.c. voetnoot 272, 76.

³²² Zie *supra* 6.1.

³²³ W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. Band 1. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 112.

door die welbepaalde CAO gebonden is.³²⁴ De Roo spreekt hier van een “bijzondere binding”.³²⁵ Het feit dat ook niet gesyndiceerde personeelsleden kunnen worden gebonden door CAO's ligt vervat in het representativiteitskarakter zoals uiteengezet bij de aanvang van deze thesis.

6.6 Buitencontractuele en contractuele aansprakelijkheid van representatieve werknemersorganisaties naar aanleiding van schade uit collectieve actie

*“De Leeuw hekelt de 'financiële baronnen', maar hoe functioneert de syndicale baronie? Een bank, van welke aard dan ook, heeft een rechtspersoonlijkheid en kan voor de rechter ter verantwoording worden geroepen. Maar vakbonden hebben geen rechtspersoonlijkheid. Gedupeerden van vakbondsacties kunnen die niet ter verantwoording roepen, tenzij zij ultiem alle vakbondsleden dagvaarden. In de praktijk blijft een zelfstandige die schade ondervindt met de gebakken peren zitten. Soms gijzelen vakbondsactivisten directieleden, ongestraft. Waar is de rechtsstaat?”*³²⁶ Zoals uit dit citaat blijkt is het een actuele en uiterst interessante problematiek die de gemoederen hoog doet oplopen. Het zou dan ook op zichzelf al een mooi onderwerp kunnen zijn voor een meesterproef. Ik dien me helaas te beperken in mijn thesis, waardoor ik er hier tot mijn grote spijt niet diepgaand kan op ingaan. Ik beperk me tot wat essentieel is voor een goed begrip van wat nog volgt.³²⁷

6.6.1 Vier scenario's

DORSSEMONT heeft in zijn doctoraatproefschrift een heel uitgebreide analyse gemaakt van de aansprakelijkheid van representatieve werknemersorganisaties naar aanleiding van schade uit collectieve actie. Hij onderscheidt in totaal vier scenario's en deelt deze op in 2 categorieën waarbij de eerste categorie uitgaat van de werkgever als schadelijder en de tweede categorie uitgaat van een derde schadelijder.

In de eerste categorie kan er nog een onderscheid worden gemaakt tussen de situatie waarbij een collectieve actie in strijd is met bepaalde dwingende bepalingen van een ondernemings-CAO. Enkel in dat geval is er een contractuele relatie tussen de werkgever en de

³²⁴ P. DE ROO, o.c. 80.

³²⁵ P. DE ROO, o.c. 77.

³²⁶ Alinea uit J. EPPINK, “De syndicale baronnen”, *De Morgen* 21 februari 2012 via www.demorgen.be (geraadpleegd op 1 februari 2014).

³²⁷ Voor een zeer uitgebreide analyse zie F. DORSSEMONT, o.c., 459-654.

werknemersorganisatie. In het tweede geval is de werkgever geen medecontractant van de representatieve werknemersorganisatie.³²⁸

In de tweede categorie is er de situatie waarbij de schadelijder een derde-medecontractant is van de werkgever. Hierbij dient men te denken aan de collectieve actie die leidt tot een contractuele wanprestatie van de werkgever ten aanzien van bijvoorbeeld een klant. In het vierde en laatste geval is de schadelijder een derde die geen contractant is van de werkgever. Hierbij kan men denken aan de burger die niet op zijn werk geraakt omdat het openbaar vervoer staakt. Een ander voorbeeld is het geval waarbij een blokkade van een bedrijfsterrein waar meerdere ondernemingen gevestigd zijn, ook de andere ondernemingen (waar niet gestaakt wordt) treft.³²⁹

Ik ga de vier scenario's niet verder analyseren, daarvoor verwijs ik graag naar de analyse van DORSSEMONT, doch haal ik het even aan omdat het nu net de aansprakelijkheid naar aanleiding van schade uit collectieve actie is die menig maatschappelijke debatten doet ontstaan over de aansprakelijkheid van de vakbonden en in één adem ook de rechtspositie van vakbonden ter discussie stelt. Vooral het geval waarbij derden schade lijden zet al snel kwaad bloed en doet de debatten aanwakkeren.

Heel recent verscheen er nog een artikel in de Tijd waarbij professor BLANPAIN de spoorstaking van 30 juni 2014 aanwendt om te pleiten voor het opleggen van rechtspersoonlijkheid bij vakbonden. Hij stelde vast dat desbetreffende spoorstaking een prijskaartje had van 13 miljoen euro aan gemiste inkomsten voor de NMBS.³³⁰ Naast de gebeurlijke ongemakken van een staking van het openbaar vervoer heeft het dus ook grote financiële en economische gevolgen. Op het eerste zicht zou men die 13 miljoen euro aan gemiste inkomsten kunnen plaatsen onder schade geleden door de werkgever. Maar bij de NMBS gaat dit nog verder want *wie gaat dat betalen?* Verlies voor de NMBS vertaalt zich onvermijdelijk in schade bij de belastingbetaler. Want als de overheid nog maar eens geld moet pompen in de reeds verlieslatende NMBS,

³²⁸ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 632-640.

³²⁹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 641-648.

³³⁰ R. BLANPAIN, "Vakbonden moeten rechtspersoonlijkheid krijgen", *De Tijd* 18 juli 2014 via www.tijd.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

terwijl de overheid in tijden van economische crisis net drastisch moet besparen, dan zijn het de belastingbetalers die dit in hun portemonnee zullen voelen.

7. Rechtspositie vs. syndicale actievrijheid

Ik ben in deze thesis reeds eerder tot de vaststelling gekomen dat de rechtspositie van vakbonden maar al te vaak als politiek agendapunt wordt aangewend. Bij grote schandalen wordt er moord en brand geschreeuwd en gaat men steeds op zoek naar een zondebok. Het gebrek aan eenvormige structuur, de totale afwezigheid van financiële transparantie en de vaak grote schade die kan voortvloeien uit collectieve acties zijn de belangrijkste elementen die een deel van de bevolking vragende partij maakt om de rechtspositie van vakbonden op dwingende wijze wettelijk te regelen.

De grootste vrees bij de tegenstanders van zo'n dwingend wettelijk statuut is dat vakbonden te pas en te onpas voor de rechter zullen worden gedaagd. Men ziet een dwingende wettelijke rechtspositie met rechtspersoonlijkheid en financiële transparantie als een bedreiging voor de syndicale actievrijheid. In een gesprek met de algemene secretaris van het ACV Walter CNOP haalde hij de voorbeelden aan van Groot-Brittannië en Zweden om zijn vrees te staven. Hij stelde: *"Tatcher is er destijds in geslaagd om de vakbonden in GB op die manier totaal monddood te maken en zelfs te verbieden. Recenter is bewezen dat met een rechts bewind in Zweden de vakbeweging haar recht op medezeggenschap is kwijt gespeeld. Nog nooit is er in dat modelland zoveel armoede geweest en liggen de straten vol bedelaars."* Hij meent dat binnen de maatschappelijke ordening van een democratische samenleving nood is aan drukkingsgroepen die zowel voor individuele als collectieve belangen opkomen. Hij verwijst naar de politieke context van ons land en meent dat een vakbondsstatuut dat afwijkt van dat van vandaag volledig uit den boze is. Een feitelijke vereniging is de enige en beste mogelijke garantie op het verdedigen van de belangen van werknemers(groepen), aldus CNOP.³³¹

³³¹ Antwoord van de heer CNOP daterend van 21 juli 2014 op de vraag wat hij dacht van het invoeren een dwingend wettelijk statuut voor vakbonden.

De vraag is nu: is deze vrees terecht? En is dit dan voldoende om een *status quo* te behouden? In een tijd waarin zelfs het Koningshuis niet kan ontsnappen aan financiële transparantie³³² lijkt het moeilijk te verantwoorden om niet hetzelfde te eisen van vakbonden, die in de loop der jaren een aanzienlijk 'vermogen' of 'gemeenschap' hebben opgebouwd. Zo zet het feit dat ACV een rekening heeft in Luxemburg waarvan het bedrag geheim diende te blijven en waarop geen belastingen werden betaald kwaad bloed bij vele burgers en menig politici.³³³ ACV verdedigt zichzelf door te argumenteren dat de stakingskas in het buitenland wordt ondergebracht om de kwetsbaarheid te beperken bij collectieve actie. Ook het feit dat het bedrag op de rekening geheim dient te blijven wordt verantwoord. Want, als werkgevers weten hoeveel er in de stakingskas zit, zouden ze in staat zijn om stakingen uit te lokken ten einde de vakbond financieel uit te putten, aldus het ACV.

BLANPAIN, Professor arbeidsrecht aan de KU Leuven haalt deze argumenten onderuit in een opiniestuk. Hij stelt dat er geen enkele tekst bestaat die de vakbonden ontheft van het normale fiscale toezicht van de overheid. Hierbij verwijst hij zowel naar de ILO als de Raad van Europa. Net zoals alle burgers en instellingen zijn vakbonden onderworpen aan de regels van fiscaliteit en dit houdt volgens BLANPAIN in dat bv. het ACV verplicht is om buitenlandse rekeningen aan te geven op de fiscale aangifte. Het heeft volgens hem hierbij geen belang onder welke naam de weerstandskas is ondergebracht, zij het nu in een rechtspersoon of op naam van enkele leden van de feitelijke vereniging. Hij meent dat er op de inkomsten belastingen moeten worden betaald en dat dit ook perfect mogelijk is wanneer het gaat om een feitelijke vereniging. In dat laatste geval zullen de inkomsten dan belast worden in hoofde van de titularissen van de rekening.³³⁴

³³² S. SAMYN, "Als ze er in Laken niet tegen kunnen dat meer transparantie wordt verwacht, moeten ze hun royale dotaties maar weigeren", *De Morgen* 11 januari 2013 via www.demorgen.be (geraadpleegd op 22 juli 2014).

³³³ "Toen de KB Lux-affaire aan het licht kwam, kregen Belgische spaarders die geld in Luxemburg hadden gedeponneerd de fiscus aan hun broek. Ze moesten alsnog flink betalen. Maar toen in 2000 bleek dat het ACV 25 miljoen euro op een Luxemburgse rekening had staan en de interesten niet had aangegeven aan de fiscus, ging de vakbond vrijuit. Vakbondsbazen - zo vlijtig in bestrijding van 'fiscale en sociale fraude' - bleken onaantastbaar." uit D.-J. EPPINK, "De syndicale baronnen", *De Morgen* 21 februari 2012 via www.demorgen.be (geraadpleegd op 1 februari 2014) Hieruit blijkt nog maar eens goed dat de financiële heimelijkheid van de vakbonden kwaad bloed zet.

³³⁴ www.cer-leuven.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

BLANPAIN is best wel scherp in het opiniestuk, maar op één punt ben ik het wel helemaal met hem eens: het is onzin om te argumenteren dat ondernemers de informatie omtrent de grootte van de stakingskas gaan gebruiken om stakingen uit te lokken en zo de vakbonden financieel uit te putten. Deze visie is wel heel erg cynisch en lijkt me ook niet te kloppen. Ondernemingen zijn als de dood voor stakingen. De concurrentie is moordend en de klant is, nu meer dan ooit, koning. Ondernemingen moeten dus heel erg hun best doen voor klantenbinding. Zij willen diensten en goederen produceren en verkopen en ik ben er écht van overtuigd dat het onzin is om te denken dat een ondernemer alles op het spel zou zetten, klanten zou weggagen (want zij kunnen de dag van vandaag heel gemakkelijk naar de concurrenten overstappen waar er niet gestaakt wordt) om stakingen te gaan uitlokken en zo vakbonden te willen droogleggen. Ik betwijfel ten eerste dat ondernemers zo'n blufpoker gaan spelen met hun broodwinning. Bovendien beschikken vakbonden wél over deze financiële informatie van de ondernemingen en kunnen zij dus evenzeer gebruik maken van die gegevens. Een onderneming die financieel *in too deep* zit, zal immers al snel zwichten voor collectieve actie om zijn onderneming te redden.

Vakbonden zijn ook heel erg bang dat de overheid stakingsgeld zou blokkeren in geval van een staking, dit bleek ook uit mijn interview met Walter CNOP. BLANPAIN meent dat geen enkele minister zo iets zou aandurven. Dit lijkt me een terechte vaststelling. Niet alleen zijn vakbonden erg machtig in ons land en maken ze deel uit van tal van instellingen en comités³³⁵, bovendien hebben ze banden met de politiek en kunnen ze op die manier ook hun invloed uitoefenen. De grote vakbonden in ons land maken namelijk deel uit van de Christelijke of Sociale zuilen en kunnen zo rechtstreeks druk uitoefenen op zowel federale, Vlaamse als lokale politiek.³³⁶ Hierbij kan men denken aan de wetsvoorstellen van HEYMAN³³⁷, maar ook meer recent is er het voorbeeld van het ARCO-debacle.

Ter herinnering: ARCO was een Belgische coöperatieve holding binnen het ACW (thans beweging.net).³³⁸ ARCO was bedoeld om economische investeringen te doen maar ook om

³³⁵ Vb. Nationale Bank, de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Nationale Arbeidsraad, de Paritaire Comités, de arbeidsrechtbanken en hoven,...

³³⁶ www.cer-leuven.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

³³⁷ Zie *supra* Hoofdstuk 3.

³³⁸ ACW of Algemeen Christelijk Werknemersverbond is de koepel van christelijke werknemersorganisaties in Vlaanderen. Het is opgericht uit verschillende partnerorganisaties, waar ACV er 1 van is.

projecten in derdewereldlanden te steunen, er werd echter vastgesteld dat 90% van de investeringsfondsen belegd waren in Dexia.³³⁹ Het grote verschil met een gewone belegging is dat de ruim 800.000 mensen die hieraan deelnamen, werden wijsgemaakt dat het om een veilige belegging zou gaan, dat het een soort “spaarboekje” was.³⁴⁰ Niets was echter minder waar en na het failliet van Dexia ging al dat spaargeld in rook op want de vereffening volstaat geenszins om al de coöperanten volledig te vergoeden. Hierop is heel veel kritiek gekomen en er ontstond een protestgolf die vandaag de dag nog steeds gaande is. De toenmalige eerste minister LETERME werd onder zware druk gezet door zijn partij (CD&V), die politiek verweven is met het ACW en de ARCO groep. Hij werd “aangemaand” om een oplossing te zoeken en deze bood hij aan in de vorm van een staatswaarborg zoals we die kennen voor ‘echte’ spaarboekjes. Zo’n waarborg zou de regering, en dus de burgers, zo’n 1,2 miljard euro kosten.³⁴¹ Naast deze zware financiële last werd er ook fel geprotesteerd door de gewone Dexia-aandeelhouder die niet zou kunnen genieten van een staatswaarborg en dus het slachtoffer zouden worden van discriminatie.

De Raad van State heeft zich over deze kwestie gebogen na meerdere klachten zowel voor de Franstalige als de Nederlandstalige kamers. De auditeur van de Raad van State schreef de waarborg af als onwettig en stelde op zijn beurt prejudiciële vragen aan het Grondwettelijk Hof i.v.m. de discriminatie-aanklacht tussen directe aandeelhouders van Dexia en indirecte aandeelhouders zoals de ARCO-coöperanten.³⁴² De uitspraak van het Grondwettelijk Hof betreffende de discriminatie wordt eind 2014 verwacht. Ondertussen heeft de Europese

³³⁹ J. DE GREEF, “Hoe zit dat met die waarborgen van ARCO?”, *De Redactie* 11 maart 2013 via www.deredactie.be (geraadpleegd op 1 februari 2014).

³⁴⁰ Zo zou er op de informatiebrochure gestaan hebben dat het zou gaan om een ‘absoluut veilige belegging’ zie bv. BBD, “BACOB-folder had het over een rendement zonder risico via Arco”, *De Standaard* 28 november 2012 via www.standaard.be (geraadpleegd op 1 februari 2014).

³⁴¹ E. VANBRUSSEL, “ARCO bevestigt gat van 1,2 miljard”, *De Tijd* 26 juni 2014 via www.tijd.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

³⁴² RvS 25 maart 2013 : “De beroepen, ingesteld tegen de koninklijke besluiten van 10 oktober 2011 en 7 november 2011 waarbij de staatswaarborg voor deposito’s wordt uitgebreid tot aandelen van vennoten in een coöperatieve vennootschap, worden (...) grotendeels verworpen. (...). Ten gronde is aangenomen dat de Koning redenen had om de aangelegenheid als hoogdringend te beschouwen en dat het advies van de Nationale Bank volstond om te gewagen van een dreiging van een systemische crisis. De vraag of artikel 36/24 van de wet van 22 februari 1998 de houders van aandelen van een vennootschap discrimineert in vergelijking met de houders van aandelen van een erkende coöperatieve vennootschap wordt voorgelegd aan het Grondwettelijk Hof.” via www.raadvst-consetat.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

Commissie recent (3 juli 2014) beslist dat de staatsgarantie voor ARCO strijdig is met de EU regels voor staatssteun.³⁴³ Deze beslissing vernietigt de staatsgarantie niet, maar zet ze wel op de helling. De uitspraak is gezaghebbend en zal wellicht ook een invloed hebben op de uitspraak van het Grondwettelijk Hof. Aftredend Minister van Financiën Koen GEENS (CD&V) heeft reeds bevestigd dat hij het hierbij niet zal laten en dat hij desnoods naar het Hof van Justitie zal stappen.³⁴⁴

Dit is aldus een krachtig voorbeeld van de invloed die “vakbonden” indirect kunnen uitoefenen op politieke partijen en regeringen.³⁴⁵ Bovendien heb ik reeds gewezen op de monopolypositie van de representatieve werknemersorganisaties op het voordragen van kandidaten voor de sociale verkiezingen en op de mogelijkheid om CAO's te sluiten die juridische gevolgen kunnen hebben voor alle werkgevers en werknemers (nationaal of sectoraal) wanneer deze algemeen verbindend worden verklaard.³⁴⁶ BLANPAIN wijst ook op het feit dat vakbonden samen met de werkgevers de sociale zekerheid beheren. Hij hekelt ook het gebrek aan transparantie voor wat betreft de gelden die zij ophalen en die paritair beheerd worden in het kader van Fondsen voor Bestaanszekerheid.³⁴⁷

Ik vind dat BLANPAIN in zijn opiniestuk vaak te scherp en ongenueanceerd is, doch heeft hij enkele heel rake opmerkingen. Vakbonden eisen terecht medebeheer en inspraak in de ondernemingen, ze eisen informatie en hebben de mogelijkheid om vragen te stellen aan de ondernemingen, dit is zeker een goede zaak. Doch zouden ook zij meer informatie moeten vrijgeven en transparanter te werk moeten gaan. Ik ben het niet eens met BLANPAIN dat de leiders van de vakbonden democratisch verkozen zouden moeten worden, maar ik ben wel akkoord dat er *in deze tijd*³⁴⁸ geen excuses meer zijn voor het gebrek aan financiële

³⁴³ EUROPESE COMMISSIE 3 juli 2014 via www.europa.eu (geraadpleegd op 20 juli 2014).

³⁴⁴ Zie ook WWI, “De ACW-saga van dag tot dag”, *De Standaard* 27 september 2013 (www.standaard.be) en www.actua.groeparco.be voor een overzicht van de actualiteit rond het hele ARCO-gebeuren.

³⁴⁵ In casu was het dan wel niet ACV zelf maar de koepelorganisatie waartoe het behoort die de druk uitoefende.

³⁴⁶ Zie *supra* 6.5.

³⁴⁷ www.cer-leuven.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

³⁴⁸ August COOL had zijn redenen voor de achterdocht toen hij in 1965 de rekening openden omdat er eerder, in 1962, een op Nazi-Duitsland geïnspireerd wetsvoorstel was ingediend door een aantal liberale senatoren dat een ‘staat van nood’ wenste in te stellen maar als voornaamste doel had om sociale actie onmogelijk te maken. Het is dan ook begrijpelijk dat men in dergelijk

transparantie en fiscale verantwoordelijkheid.³⁴⁹ Indien men hierin niet te ver gaat en er geen sprake is van permanente controle, dan wordt controle van financiële middelen door de IAO ook niet per definitie uitgesloten.^{350 351}

8. Lessen die men kan trekken van onze buurlanden?

Bij een juridische analyse is het vaak nuttig om eens over de landsgrenzen heen te kijken en te zien waar de buurlanden hun mosterd zijn gaan halen. Een volledige rechtsvergelijking is niet nuttig voor deze thesis, daar het geen rechtsvergelijkend onderzoek is. Het doel is om enkele aspecten van de buitenlandse systemen aan te stippen zodat ik hier enkele conclusies kan uittrekken voor mijn algemeen besluit. In de discussie over de rechtspositie van vakbonden grijpen zowel voor- als tegenstanders van een wettelijk statuut naar voorbeelden uit andere landen om hun argumenten te staven. Zoals in het vorige hoofdstuk vermeld, wijst Walter CNOP op de voorbeelden van Groot-Brittannië en Zweden om zijn afkeer ten aanzien van zo'n statuut kracht bij te zetten.³⁵² BLANPAIN die dan weer voorstander is van een statuut en ijvert naar meer transparantie geeft in zijn opiniestuk ook enkele voorbeelden. Zo zegt hij dat in de VS de syndicale leiders democratisch verkozen worden en de financiën openbaar zijn. Volgens hem zijn de Amerikaanse vakbonden fier op hun weerstandskassen en gebruiken zij dit juist om hun

klimaat een gedeelte van de lidgelden in het buitenland wenste te verschuilen. We zijn ondertussen echter meer dan 50 jaar verder. De achterdocht is nog steeds te begrijpen, maar is het ook voldoende om te ontsnappen aan de wettelijke regels? Zie P. HUMBLET, "Vakbonden rechtspersoonlijkheid geven niet zo eenvoudig", *Juristenkrant* 2000, 16.

³⁴⁹ www.cer-leuven.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

³⁵⁰ P. HUMBLET, "Vakbonden rechtspersoonlijkheid geven niet zo eenvoudig", *Juristenkrant* 2000, 16 en zie ook *infra* Hoofdstuk 8.

³⁵¹ Dat deze discussie heel erg actueel is blijkt uit de vele nieuwsberichten ter zake die de afgelopen jaren reeds zijn verschenen, een greep uit het aanbod: A. MOUTON, "ACV-Stakingskas voelt de verkoop van Dexia nauwelijks", *Trends* 12 oktober 2011 ; A. MOUTON, "Alain Destexhe hekelt de uitgebreide vakbondsprivileges", *Trends* 8 mei 2013 via www.trends.knack.be ; C. VANSCHOUBROEK en W. WINCKELMANS, "Fiscus kei hard voor ACW", *De Standaard* 27 september 2013 ; C. VANSCHOUBROEK en W. WINCKELMANS, "Fiscus stuurt ACW gepeperde rekening", *De Standaard* 27 september 2013 ; GOM, "Lokale ACW-mandatarissen: 'niets onwettig gebeurd'", *De Standaard* 28 september 2013 ; G. TEGENBOS, "We dienden het sociale doel", *De Standaard* 28 september 2013 ; G. WINCKELMANS, "NVA krijgt gelijk met wat ze niet aanklaagde", *De Standaard* 28 september 2013 via www.standaard.be ; D.-J. EPPINK, "De syndicale baronnen", *De Morgen* 21 februari 2012 via www.demorgen.be (allen geraadpleegd op 1 februari 2014).

³⁵² Zie *supra* Hoofdstuk 7.

onderhandelingspositie kracht bij te zetten. Hij verwijst ook naar systemen dichterbij huis: zo worden in Nederland de jaarrekeningen van de vakbonden publiek gemaakt.³⁵³

Vooreerst is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat een rechtsvergelijking niet altijd even evident is. Zeker wat betreft Nederland en Duitsland dient men rekening te houden met een andere 'cultuur', een andere 'mentaliteit' met betrekking tot het collectief arbeidsrecht. Zo is het stakingsrecht in Nederland te beschouwen als een *ultimum remedium*, een laatste redmiddel dus. In Duitsland staat of valt de rechtmatigheid van een staking dan weer met de erkenning ervan door een vakbond.³⁵⁴ Het is dan wel een individueel recht op staken van de werknemer, zij is pas rechtmatig als de vakbond zich achter deze staking schaart. Wilde stakingen zijn in Duitsland in ieder geval niet aanvaardbaar, hierover is zowel het overgrote deel van de doctrine als de jurisprudentie het unaniem eens.³⁵⁵ Bovendien heeft men een heel organische visie op het stakingsrecht. Een onrechtmatige staking wordt beschouwd als een onrechtmatige daad en de vakbonden die de staking georganiseerd of gesteund hebben, worden beschouwd als de daders van die onrechtmatige daad. Van de vakbonden in Duitsland wordt ook een effectief optreden verwacht om de sociale vredesplicht te bewaren.³⁵⁶ In België wordt het stakingsrecht dan weer gekenmerkt als rechtersrecht. Het recht op staken is in onze wetgeving niet aanwezig als dusdanig. In België is ook de spijtige traditie gegroeid dat werkgevers een vordering instellen op eenzijdig verzoekschrift om bijvoorbeeld stakingspiketten en dergelijke te laten opheffen onder sanctie van een dwangsom. Wegens gebrek aan wettelijke regels, valt men dus terug op rechterlijke tussenkomst. Er wordt dan ook vaak terecht afgevraagd of zulk *imperium* van de rechterlijke macht ter zake wel billijk is. Men dient bij de vergelijking dus steeds de heel verscheidene contexten in het achterhoofd te houden.

³⁵³ www.cer-leuven.be (geraadpleegd op 20 juli 2014).

³⁵⁴ Echter is niet elke vakbond hiertoe gemachtigd: opdat de staking rechtmatig zou zijn moet een vakbond *tariffähig* zijn, d.w.z. dat zij instaat moet zijn om op succesvolle wijze het collectief actierecht te gebruiken om het gedrag van een werkgever te beïnvloeden ; F. DORSSEMONT, *o.c.*, 507.

³⁵⁵ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 506-507.

³⁵⁶ Wat de rechtmatigheid van een collectieve actie en de daaraan verbonden eventuele aansprakelijkheid in onze buurlanden betreft, valt er heel wat te schrijven. Omdat ik niet de mogelijkheid heb om dit voldoende diepgaand te behandelen, laat ik het onderwerp verder ook onaangeroerd en verwijs ik naar de zeer uitgebreide analyse van DORSSEMONT zie F. DORSSEMONT, *o.c.*, 557-587 en 665-669.

DORSSEMONT maakt een onderscheid tussen het virtueel en het effectieve vakverenigingsrecht.³⁵⁷ Aangezien het effectieve vakverenigingsrecht het meest interessantste is, spits ik mij ook enkel daar op toe. Wanneer men kijkt naar het effectieve vakverenigingsrecht in onze 3 buurlanden dan kan men vaststellen dat enkel de Franse vakbonden of *syndicats* beheerst worden door (bindende) *lex specialis* en is het gemeenrecht van toepassing op het verenigingsrecht van België, Duitsland en Nederland.³⁵⁸ Het is inderdaad zo dat er *lex specialis* bestaat in België maar omdat deze in onbruik is gebleven zoals eerder reeds vastgesteld³⁵⁹, laat ik deze hier buiten beschouwing.

DORSSEMONT maakt ook een onderscheid tussen volledig rechtsbekwame organisaties zoals men die kent in Nederland en Frankrijk en de organisaties die slechts beperkte rechtsbekwaamheid kennen zoals in België en Duitsland.

DORSSEMONT gebruikt deze indeling om bepaalde vragen te beantwoorden zoals de vraag of een ‘*syndicat*’ kan ontsnappen aan de Wet Waldeck-Rousseau als deze niet voldoet aan zijn verplichting om de documenten neer te leggen.³⁶⁰ Na een analyse van rechtspraak en wetgeving komt hij tot de conclusie dat het antwoord ontkennend is. Men kan de wet dus niet ontduiken op die manier. De zogeheten ‘onrechtmatige *syndicats*’ zullen dus wel degelijk rechtspersoonlijkheid bezitten.³⁶¹ Het belang van deze kwalificatie kwam tot uiting wanneer een *syndicat* dat werd gedagvaard tot vergoeding van schade die voortvloeide uit misbruik van het stakingsrecht deze verantwoordelijkheid trachtte te ontlopen. Het *syndicat* argumenteerde dat het niet kon worden gedagvaard omdat het geen rechtspersoonlijkheid bezit omdat deze de statuten niet conform de wet had neergelegd. Het Franse Hof van Cassatie aanvaardde deze redenering niet en meende dat er wel sprake was van rechtspersoonlijkheid en dat het *syndicat* dus wel kon worden gedagvaard.³⁶²

³⁵⁷ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 378.

³⁵⁸ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 379.

³⁵⁹ Zie *supra* 3.4 en 3.5.

³⁶⁰ Merk op dat het statuut van de *syndicats* recent nog hervormd is, zie N. GSSIME, “Les statuts des syndicats: un régime opaque”, *Recueil Dalloz* 1 september 2011, nr. 187, 2133.

³⁶¹ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 382.

³⁶² Fr. Cass. 27 maart 1968, *JCP* 1968, nr. 15607, geciteerd in F. DORSSEMONT, *o.c.*, 382, voetnoot 1371.

Hier kan men de vergelijking maken met Nederland, waar in beginsel ook steeds sprake is van volledige rechtsbekwaamheid. In Nederland is er echter een mogelijkheid om te kiezen voor een in rechtsbevoegdheid beperkte vereniging, d.i. wanneer de statuten niet in een notariële akte worden opgenomen. Deze zullen dan geen registergoederen kunnen verkrijgen noch erfgenaam kunnen zijn, doch heeft deze keuze *geen enkele* invloed op de aansprakelijkheid. Wel heeft een beperkt rechtsbevoegde vereniging in Nederland een verzwaarde bestuurdersaansprakelijkheid, daar de bestuurders hoofdelijk aansprakelijk zijn voor de schulden die voortvloeien uit rechtshandelingen van de beperkt rechtsbevoegde vereniging.³⁶³ DORSEMONT merkt hier terecht op dat het een zeer eigenaardig verschil is als men de beperkt rechtsbevoegde vereniging van Nederland vergelijkt met de feitelijke vereniging in België. In België wordt bij de feitelijke vereniging zulke hoofdelijke aansprakelijkheid immers niet aanvaard.³⁶⁴ Men kan dus concluderen dat zowel in Frankrijk als in Nederland een druk wordt uitgeoefend om de statuten te publiceren.³⁶⁵

In Duitsland hebben de *Gewerkschaften* afgezien van de mogelijkheid om volledige rechtsbekwaamheid te verwerven. Het inschrijven in het verenigingsregister en zo het bekomen van volle rechtsbekwaamheid zou naar hun mening te veel negatieve gevolgen met zich meebrengen, vooral m.b.t. de aansprakelijkheid. De Duitse wetgever heeft er echter wel voor gezorgd dat de *nicht eingetragenen Vereine*, of niet geregistreerde verenigingen (vrij vertaald), niet zouden ontsnappen aan de passieve procesbekwaamheid. Net zoals in België hebben diverse wetten de rechtsbekwaamheid van de vakbonden *ad hoc* verruimd. Het grote verschil met de Belgische regeling is dat de verschillen in rechtsbekwaamheid tussen de *eingetragenen Vereine* en de *nicht eingetragenen Vereine* sterk getemperd worden door de Duitse jurisprudentie. De rechterlijke macht heeft in bepaalde situaties reeds rechtsbekwaamheid van de vakbonden erkent zonder dat hiervoor een wettekst voorhanden is.³⁶⁶ In de Duitse doctrine

³⁶³ F. DORSEMONT, *o.c.*, 383. Zie ook J. VAN DRONGELEN, *Collectief Arbeidsrecht 2. Vakverenigingsvrijheid. Het recht op collectief onderhandelen. Mededingingsrecht*, Drongen, Uitgeverij Paris, 2009, 33-34.

³⁶⁴ F. DORSEMONT, *o.c.*, 383.

³⁶⁵ F. DORSEMONT, *o.c.*, 383 en 661-662.

³⁶⁶ F. DORSEMONT, *o.c.*, 386.

maar ook in de Duitse rechtspraak wordt er van uitgegaan dat de *Gewerkschaften* aansprakelijk zijn voor schade uit onrechtmatige daden bij collectieve acties.³⁶⁷

De vraag kan gesteld worden waarom het systeem in Frankrijk zoals bepaald in de Wet Waldeck-Rousseau en zoals bepaald in het Nederlandse Burgerlijk Wetboek wel lijkt te werken en de Belgische Wet op Beroepsverenigingen en VZW-wet geen succes kennen bij onze vakbonden. Vooreerst is er het belangrijke verschil dat noch in het Franse, noch in het Nederlandse systeem een publiciteitsvereiste is wat betreft de identiteit van de leden en ook in Duitsland is er van zo'n verplichting geen sprake. Bovendien is de plicht tot het publiceren van de jaarrekening zoals in de Belgische wetgeving, niet voorhanden in Frankrijk of Duitsland. De enige gelijkenis op vlak van publicatie bij onze drie buurlanden is die van de statuten en de identiteit van de bestuurders.³⁶⁸

De omschrijving van het maatschappelijke doel, dat in de Wet op Beroepsverenigingen vrij beperkend is en daardoor een bezwaar vormde voor de Belgische vakbonden³⁶⁹ is ook nog een interessante kwestie om te vergelijken. Het grote probleem met een te beperkte omschrijving van een maatschappelijk doel, is de daaruit volgende beknotting van het collectief actierecht. Niet zozeer in Nederland maar wel in het Franse en Duitse recht brengt de invulling van het maatschappelijke doel beperkingen met zich mee.³⁷⁰

³⁶⁷ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 388.

³⁶⁸ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 391 en 661-662.

³⁶⁹ Zie *supra* 3.4.

³⁷⁰ F. DORSSEMONT, *o.c.*, 391 en 662-664.

“Strong, responsible unions are essential to industrial fair play. Without them the labor bargain is wholly one-sided. The parties to the labor contract must be nearly equal in strength if justice is to be worked out, and this means that the workers must be organized and that their organizations must be recognized by employers as a condition precedent to industrial peace.”

Louis BRANDEIS, associate justice of the U.S. Supreme Court

Als één van de rechters van de U.S. Supreme Court heeft Louis Dembitz BRANDEIS (1856-1941) gepoogd om de toen ontwikkelende bevoegdheden van de moderne overheid en samenleving te verzoenen met het behoud van individuele vrijheden en opportuniteiten voor persoonlijke ontwikkeling. In het begin van de 20e eeuw waren veel Amerikanen ongerust over hoe men de Amerikaanse overheid kon bewapenen zodat het kon omgaan met de excessen en ongelijkheden die jarenlang gevoed werden door de industriële revolutie van de 19e eeuw. De Staten stemden wetten in een poging om de nutstarieven en verzekeringsmanipulaties te reguleren, alsook wetten die moesten voorzien in een minimumloon en een maximum arbeidsduur. BRANDEIS was één van de belangrijkste Amerikaanse juristen die betrokken was bij deze inspanning, eerst als advocaat met een grote passie voor het openbaar belang en na 1916 als een lid van het U.S. Supreme Court.³⁷¹

Ik vang het besluit van mijn thesis aan met dit citaat omdat ik het heel erg toepasselijk vind, zelfs al is het citaat uitgesproken in een heel andere tijd. Er mag dan wel heel wat politieke discussie zijn over de rechtspositie van vakbonden, niemand zal kunnen ontkennen dat zij een heel erg belangrijke rol hebben gespeeld, en nog steeds spelen, in de ontwikkeling naar en het behoud van een sociale welvaartstaat.

De hoofdvraag die ik in deze thesis heb gesteld is in essentie wat de rechtspositie van vakbonden in België op het heden is en wat het zou kunnen of moeten zijn. Uit al het voorgaande blijkt dat een vakbond als feitelijke vereniging *in beginsel* juridisch gezien niet bestaat in het rechtsverkeer, het is geen rechtssubject. Ze hebben geen rechtspersoonlijkheid en kunnen dus *in principe* ook niet in rechte optreden, tenzij als het geheel van hun leden. De

³⁷¹ www.brandeis.edu (geraadpleegd op 16 april 2014).

titel van dit werk verwijst hier ook naar: de kat van *Schrödinger* verwijst naar een experiment uit de kwantum fysica dat wordt gebruikt om een paradox te omschrijven van iets dat bestaat en tegelijkertijd ook niet bestaat. Doordat de wetgever de meest representatieve werknemersorganisaties *ad hoc* een heel aantal bevoegdheden heeft toegekend, zijn ze voor wat die bevoegdheden betreft wel actief in het rechtsverkeer. Dit heeft als gevolg dat de vakbonden juridisch gezien bestaat en ook niet bestaat, ze hebben geen rechtspersoonlijkheid, maar soms toch ook wel. Dit ligt aan de basis van de discussie zoals weergegeven in 5.3 en 5.4. Net zoals de kat is er hier sprake van een paradox: bij *Schrödingers* kat gaat het over de vraag of ze levend of dood is, bij vakbonden is het dan (onder meer) de vraag of ze rechtspersoonlijkheid hebben of niet, d.i. de vraag naar hun juridisch bestaan. Ofwel heb je rechtspersoonlijkheid, ofwel niet. Net zoals je ofwel in leven bent, ofwel dood. Bij beide situaties is er geen grijze zone: net zoals je niet een beetje dood kan zijn, kan je ook niet een beetje rechtspersoonlijkheid bezitten. Ofwel? De doctrine is er nog steeds niet uit.

Gezien de grote rol die vakbonden spelen in onder meer het sociaal overleg, is het mijns inziens toch erg belangrijk om duidelijkheid te scheppen door op een algemeen bindende wijze een wettelijke en uniforme rechtspositie uit te tekenen die geldt voor alle representatieve werknemersorganisaties. Hierdoor worden het volwaardige juridische actoren, wat ook passend is bij de vele verantwoordelijkheden die zij hebben verworven doorheen de jaren. Kijkend naar de historische evolutie, is het duidelijk dat vakbonden daar in wezen niet tegen gekant zijn. Het grote probleem is dat deze discussie echter vaak wordt aangewend met een politieke agenda. Het is nodig om een rechtspositie uit te werken die geïnspireerd is door juridische, sociale en economische overwegingen, veeleer dan politieke ideeën.

Uit een aantal wetsvoorstellen is reeds gebleken dat het organiseren van een vakbondsstatuut wel eens durft aangewend te worden om de collectieve actie en daarmee samengaande syndicale vrijheid te beknotten.³⁷² Vanuit dat oogpunt is het dan ook begrijpelijk en terecht dat vakbonden afkerig staan t.o.v. wetsvoorstellen die een statuut wensen in te voeren. Ik heb alle begrip voor de bezorgdheden van de vakbonden i.v.m. de gevolgen van een wettelijk statuut, doch mogen ze ook niet hun kop in het zand steken. Een wettelijk statuut hoeft geen aanval te zijn, meer nog, het zou ook hen ten goede kunnen komen. Zo zou een met

³⁷² Zie *supra* Hoofdstuk 3.

rechtspersoonlijkheid bekleed statuut ook betekenen dat vakbonden derdenverzet kunnen aantekenen tegen die eerder aangehaalde vorderingen ingeleid bij eenzijdig verzoekschrift.³⁷³ Dit zou de alom gehekelde manier van “staking breken” door een vordering in kort geding aanzienlijk bemoeilijken, wat alleen maar kan worden toegejuicht.

Een andere grote vrees is dat de weerstandskas te pas en te onpas zal worden aangesproken om schade vergoed te zien die voortvloeit uit het niet-naleven van dwingende bepalingen of schade die het gevolg is van collectieve actie. VELGE³⁷⁴ en DORSSEMONT³⁷⁵ werpen ter zake terecht op dat een met rechtspersoonlijkheid bekleed statuut niet zomaar de aansprakelijkheid van de vereniging voor zijn leden met zich mee zal brengen. Voor het statuut van vakbonden zou analoog aan het systeem voor VZW's een gelijkaardig aansprakelijkheidssysteem moeten worden uitgebouwd, vakbonden zijn ten slotte ook een soort vereniging zonder winstoogmerk. Er bestaat in een VZW namelijk niet zoiets als de ‘oprichtersaansprakelijkheid’ zoals die wel bestaat in het vennootschapsrecht. De logica hiervan komt voort uit het feit dat bij de oprichting geen minimumkapitaal moet aanwezig zijn en er derhalve ook geen verantwoording moet verleend worden dat het kapitaal toereikend is voor de normale uitoefening van haar bedrijvigheid over ten minste 2 jaar.³⁷⁶ Voorts zijn de leden van een VZW geenszins aansprakelijk met hun persoonlijk vermogen voor de verbintenissen of schulden van de VZW, zolang zij nauwgezet op alle documenten de VZW-gegevens vermelden.³⁷⁷

Wat die aansprakelijkheid betreft, is het eigenlijk haast onwezenlijk dat vakbonden niet aansprakelijk kunnen worden gesteld voor gemaakte burgerlijke of strafrechtelijke fouten. Zoals in het citaat dat bij de inleiding van 6.6 werd opgenomen, kan men de vraag stellen of dit wel strookt met de fundamenteën van een rechtstaat. De regel dat, wie door zijn fout schade berokkent, deze dient te vergoeden wordt zo volledig genegeerd. Ik ben van mening dat met de

³⁷³ Zie *supra* Hoofdstuk 8.

³⁷⁴ H. VELGE, *Associations et fondations en Belgique*, Brussel, 1942, 125.

³⁷⁵ F. DORSSEMONT in *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 5, 301.

³⁷⁶ Hierop bestaat echter wel een, niet onoverkomelijke, uitzondering: de leden-oprichters zullen wél persoonlijk aansprakelijk zijn wanneer zij, vooraleer de VZW rechtspersoonlijkheid verwerft (d.i. vanaf de neerlegging van de oprichtingsakte ter griffie) verbintenissen aangaan *namens de VZW in oprichting* en de VZW binnen de 2 jaar na het ontstaan van de verbintenis geen rechtspersoonlijkheid heeft verkregen en de verbintenissen niet heeft overgenomen binnen de 6 maanden na het verkrijgen van de rechtspersoonlijkheid.

³⁷⁷ Zie *supra* voetnoot 104.

aansprakelijkheid van vakbonden voorzichtig moet worden omgesprongen en ik ben me bewust van het feit dat, eens de aansprakelijkheid een feit is, het niet evident zal zijn om misbruik hiervan te voorkomen. Een volledige aansprakelijkheid is daarom misschien niet aangewezen, doch zou *in uitzonderlijke gevallen* de mogelijkheid moeten bestaan om de vakbond ter verantwoording te roepen. Ik denk dan aan situaties waarin directieleden gegijzeld worden of werkwilligen van hun recht op arbeid worden beroofd (al dan niet met geweld) omdat de toegang tot hun werkplaats wordt belemmerd. Zulke dingen, alsook enige andere vorm van geweld (ten aanzien van personen of goederen) kunnen onder geen omstandigheid getolereerd worden. Het gebeurt dat militanten aan stakingspiketten elkaar ophitsen, emoties laaien hoog op, wat niet onbegrijpelijk is aangezien het vaak gaat over het al dan niet behouden van hun werk. Maar men moet vermijden dat zij het idee krijgen dat in tijden van staking of sociale onrust, alles geoorloofd is. *Het doel heiligt de middelen niet.* Net zoals voetbalclubs aansprakelijk kunnen worden gesteld voor de schade die hun supporters hebben aangericht, zou dit ook mogelijk moeten zijn voor vakbonden en hun leden. Dit heeft vooral tot gevolg dat vakbonden meer zullen toezien op het hele gebeuren van een collectieve actie. Net zoals supporters weten dat ze een stadionverbod riskeren als ze te ver gaan. Voetbalclubs willen zeker hun supporters niet verliezen en leven van de aanmoediging van hun supporters. Het supporteren blijft mogelijk, zelfs wanneer voetbalclubs enkele regels hanteren om problemen te vermijden. Dezelfde redenering gaat op bij vakbonden. Het collectief actierecht is fundamenteel en daar mag niet aan geraakt worden, maar als vakbonden verantwoordelijk kunnen zijn voor de daden van hun militanten dan zullen ook zij meer toezien op de veiligheid en toelaatbaarheid van bepaalde gedragingen. Wél vind ik het fundamenteel dat vakorganisaties als rechtspersoon *niet* voor alles wat enkelingen zouden doen onder het mom van collectieve actie moeten opdraaien. Het hanteren van een *bonus pater familias* principe lijkt me hier dan ook wezenlijk. Het zal dan gaan om een inspanningsverbintenis en niet om een resultaatsverbintenis. Wanneer de vakvereniging kan aantonen dat ze alle redelijke voorzorgen hebben genomen om onrechtmatige schade te vermijden, dan zouden ze ook moeten ontheven worden van hun aansprakelijkheid. Een probleem dat hier zou kunnen rijzen is het gebrek aan definities of wetgeving m.b.t. staking, in tegenstelling tot wat in Duitsland het geval is, is er in België geen consensus over wanneer een staking rechtmatig, dan wel onrechtmatig is.

Het argument dat het opleggen van een wettelijk statuut niet strookt met de grondwettelijke vrijheid van vereniging, lijkt ook niet te kloppen. Het IAO laat immers het opleggen van een wettelijk statuut toe. Zolang het verkrijgen van rechtspersoonlijkheid het recht van vakbonden om vrij hun statuten en reglementen op te stellen, hun vertegenwoordigers te kiezen, hun beheer en werkzaamheden in te richten hun werkprogramma's te formuleren niet in het gedrang brengt, is dit perfect mogelijk volgens de IAO.³⁷⁸

Hetgeen wat ik het allerbelangrijkste vind aan een vakbondsstatuut is de financiële kant. Dat vakbonden nagenoeg de enige zijn die hun financiën geheim kunnen houden en bijgevolg ook fiscale plichten zouden kunnen ontlopen, kan niet door de beugel. Zelfs als over alle andere elementen geen eensgezindheid kan komen, dan is dit voor mij toch echt een punt waarin de wetgever moet doorzetten. Als vakbonden heel eerlijk zijn dan weten ze ook dat ze hier niet langer kunnen aan ontsnappen. Zoals ik in Hoofdstuk 7 heb uiteengezet zijn er maar weinig krachtige tegenargumenten en meer dan genoeg argumenten voor financiële transparantie. Daarenboven blijkt uit Hoofdstuk 8 dat er in onze buurlanden geen probleem wordt gemaakt van het openbaar maken van de financiële gegevens. Ik maak wel een bedenking bij het verzoek naar meer financiële transparantie, namelijk dat het niet zo evident zal zijn om dit in praktijk hard te maken. Doordat er geen eenvormige structuur is voor vakbonden, zijn de twee grootste vakbonden in België dan ook zeer verschillend. De financiële stromen binnen het ABVV lopen, anders dan bij het ACV, veel meer gedecentraliseerd. Alle lokale afdelingen zijn financieel en administratief autonoom en hebben het statuut van een feitelijke vereniging. Bij het ACV is de beslissingsstructuur veel meer centraal opgebouwd rond de nationale ACV-koepel en is er een centrale stakerskas voor alle vakcentrales, Het lijkt me nuttig om een grondig onderzoek naar de structuur van de twee grote vakbonden en hun stakingskassen te doen alvorens een voorstel te doen voor een wettelijk statuut.³⁷⁹

³⁷⁸ Artikel 3 *juncto* 7 van het IAO-verdrag nr. 87 ; zie ook *supra* Hoofdstuk 8 : de systemen van onze buurlanden tonen aan dat dit mogelijk is.

³⁷⁹ Zie oa A. MARTENS, "Is Mattheüs ook de rentmeester van de stakingskas?" in F. LAMMERTYN en J.C. VERHOEVEN(red.), *Tussen sociologie en beleid*, Leuven, Acco, 1991, 255-279 en T. BOUCKÉ, "Power at work. De machtspositie van de Belgische vakbonden onder de loep" in C. DEVOS en P. HUMBLET, *Arbeid vs. Kapitaal. Een kwarteeuw staking(srecht)*, Gent, Academia Press, 2007, 9 e.v.

Ik denk dat het aangewezen zou zijn om 2 extra voorwaarden te koppelen aan de wettelijke erkenning van de “*meest representatieve werknemersorganisaties*”.³⁸⁰ Deze weg biedt mogelijk een alternatief. Een statuut opleggen met de volledige lading van rechtspersoonlijkheid gaat misschien te ver, maar het lijkt me toch zeer belangrijk om *een aantal aspecten* die doorgaans gepaard gaan met rechtspersoonlijkheid, te koppelen aan de erkenning. Hierbij denk ik aan een aansprakelijkheid zoals hierboven uiteengezet, evenals meer financiële transparantie. Deze *meest representatieve werknemersorganisaties* hebben tenslotte een te grote rol te vervullen in onze maatschappij om ze niet volledig erin op te nemen. Opnieuw kom ik tot de vaststelling dat de huidige situatie een beetje schizofreen aanvoelt: vakbonden bestaan en bestaan niet, ze verzetten zich tegen het systeem waar ze deel van uitmaken. Het is waar dat er nood is aan drukkingsgroepen³⁸¹, maar is er nog echt sprake van een drukkingsgroep wanneer ze voor het overgrote deel uitmaken van het systeem dat ze wensen aan te vechten?³⁸²

Het mag geenszins de bedoeling zijn om vakbonden monddood te maken, zoals dat wel het geval is bij de Wet op Beroepsverenigingen.³⁸³ Het grootste probleem is mijns inziens dat zowel de voor- als tegenstanders van een aanpassing van het vakbondsstatuut de situatie niet kunnen rationaliseren. Men zou op nuchtere en objectieve wijze moeten kijken naar deze juridische kwestie en zo zou men misschien zelfs een compromis kunnen vinden waarin iedereen zich kan vinden. Wanneer men dit goed aanpakt zouden beide partijen hier van kunnen profiteren. Zoals gezegd, zullen vakbonden voortaan bijvoorbeeld derdenverzet kunnen aantekenen. Bovendien kunnen de vakbonden de toegeving die zij doen t.a.v. dit statuut gebruiken om zo iets anders af te dwingen, denk bijvoorbeeld aan het legaliseren van het stakingsrecht, wat tot op heden toch nog steeds een grote lacune is in onze wetgeving.³⁸⁴ Zonder politieke sneer en met voldoende ingebouwde garanties, zou een statuut dan ook haalbaar moeten zijn, al zal er wel nog meer diepgaand onderzoek aan moeten voorafgaan.

³⁸⁰ Zie *supra* Hoofdstuk 2.

³⁸¹ Dit was ook een belangrijk argument dat Walter CNOP aanreikte in het interview om te pleiten voor een behoud van de status quo (zie *supra* Hoofdstuk 7).

³⁸² Ook dit is gelijkaardig met het paradox van Schrödingers kat.

³⁸³ Zie *supra* Hoofdstuk 3.

³⁸⁴ Dit was aanvankelijk ook de opvatting van de vakorganisaties toen de mogelijkheid tot rechtspersoonlijkheid voor het eerst ter sprake kwam. Zie *supra* 3.2 *in fine*.

Boeken (en bijdragen in boeken)

- BABINET, F., "Dit en non-dit du texte: Rapports sociaux et portée juridique de la loi du 21 mars 1884" in BABINET F. e.a., *Convergences. Etudes offertes à Marcel David*, Quimper, Les Editions calligrammes, 1991, 19-41.
- BERTRAND, L., *Histoire de la démocratie et du socialisme en Belgique depuis 1830*, Brussel, Dechenne & Cie, 1907, 692p.
- BLANPAIN, R., "Syndicale Vrijheid" in BLANPAIN, R. (ed), *Arbeidsrecht. C.A.D.*, Brugge, die Keure, s.d., III-1, 25-40.
- BOUCKÉ, T., "Power at work. De machtspositie van de Belgische vakbonden onder de loep" in DEVOS, C. en HUMBLET, P., *Arbeid vs. Kapitaal. Een kwarteeuw staking(srecht)*, Gent, Academia Press, 2007, 9-44.
- BRAEKMANS, H. en HOUBEN, R., *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 924.
- BARUCHEL, N., *La personnalité morale en droit privé*, Parijs, 2004, 436p.
- CARTON DE WIART, H., *Beernaert et son temps*, Brussel, La Renaissance du Livre, 1945, 146p.
- COMITÉ DE LA LIBERTÉ SYNDICALE, "251e rapport", *B.O. Série B* 1987, Genève, casus 1250.
- COMMISSIE VOOR SOCIALE ZAKEN, Integraal Verslag met vertaald beknopt verslag van de toespraken, 2008-09, 9 december 2008.
- COX, G. EN RIGAUX, M., *De grondrechtelijke onderbouw van het collectief arbeidsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 137p.
- DE CORTE, R. en DE GROOTE, B., *Handboek Civiel Recht*, Gent, Larcier, 2011, 755p.
- DE LAETER, D., *Optreden in rechte*, Mechelen, Kluwer, 2013, 19p.
- DE PAGE, H., *les principaux contrats usuels* in DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civile belge: principes, doctrine, jurisprudence*, IV/II, Brussel, Bruylant, 1952, 962p.
- DE ROO, P., "Het monopolie van de representatieve organisaties op collectieve arbeidsovereenkomsten in het Belgisch arbeidsrecht. Capita Selecta", onuitg. masterproef Rechten Universiteit Gent, 2010-2011, 144p.
- DE WEERDT, D., "De moeizame oprichting van de BWP 1876-1885" in DHONDT J. e.a., *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België*, Antwerpen, Ontwikkeling, 1960, 310-319.
- DEFERME, J., *Uit de ketens van de vrijheid: het debat over de sociale politiek in België, 1886-1914*, Leuven, Leuven University Press, 2007, 510p.
- DORSSEMONT, F., "De rechtspositie van de representatieve werknemersorganisaties" in X., *Actuele problemen van het arbeidsrecht 5*, Gent, Mys & Breesch, 1997, 241-307.
- DORSSEMONT, F., HUMBLET, P., RIGAUX, M. en VAN REGENMORTEL, A., *Syndicale afvaardiging of de sociale tegenmacht in de onderneming: knelpunten i.v.m. het statuut*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 235p.
- DORSSEMONT, F., Rechtspositie en syndicale actievrijheid van representatieve werknemersorganisaties, Brugge, Die Keure, 2002, 771p.
- FAFCHAMPS, J., *Les conventions collectives en Belgique*, Brussel, La pensée catholique, 1961, 184p.
- GEENS, K. en VANANROYE, J., "De gradaties in de rechtspersoonlijkheid en het vennootschappelijk vermogen" in VAN EECKHOUTTE, W. (ed.), *Rechtspersonenrecht*, XXVe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1999, 425-487.
- GEENS, K. en WYCKAERTS, M. m.m.v. CLOTTENS, C., DE DIER, S. en PARREIN, F., *De vennootschap. Algemeen deel*, Mechelen, Kluwer, 2001, 934p.
- GERARD, E., *De christelijke arbeidersbeweging in België. 1891-1991*, Leuven Universitaire Pers Leuven, 1991, 388p.
- GERIN, P., "1886 et le monde catholique" in BRUWIER M. e.a.(eds.), *1886. La Wallonie née de la grève?*, Brussel, Editions Labor, 1990, 51-70.
- HEIJERICK, N., *Inleiding tot het burgerlijk recht*, Brugge, Die Keure, 2002, 182p.

- HORION, P., *Nouveau Précis de droit social belge*, Den Haag, Martinus Nijhof, 1969, 479p.
- HUMBLET, P. en RIGAUX, M. (eds.), *Synopsis van het Belgisch arbeidsrecht. 5e editie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 500p.
- LENAERTS, H., *Inleiding tot het sociaal recht*, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1995, 662p.
- LUYTEN, D., *Ideologisch debat en politieke strijd over het corporatisme in het Interbellum in België*, Brussel, Paleis der Academiën, 1996, 240p.
- MARTENS, A., "Is Mattheüs ook de rentmeester van de stakingskas?" in LAMMERTYN, F. en VERHOEVEN, J.C. (red.), *Tussen sociologie en beleid*, Leuven, Acco, 1991, 255-279.
- NINAUVE, F. en VANDERVELDE, E. (FEDERATIONS DES AVOCATS BELGES), *Rapport sur le projet de loi accordant la personnification civile aux Unions Professionnelles*, Brussel, Larcier, 1889, 89p.
- PRINS, A., "Rapport sur les Unions des Métiers ou Associations professionnelles" in COMMISSION DU TRAVAIL, *Rapports. Propositions des sections et conclusions*, Brussel, Lesigne, 1887, 55-75.
- RIGAUX, M. en BUELENS, J., "Omtrent de rechtspositie van de vakbondsafvaardiging: capita selecta", in DE GOLS, M. en RIGAUX, M. (ed.), *Overlegorganen in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2009, 306-349.
- RION, P., "Het sociale vraagstuk" in HASQUIN, H. en VERHULST, A., *Het liberalisme in België: tweehonderd jaar geschiedenis*, Brussel, Delta, 1989, 175-182.
- SIMONART, V., *La personnalité morale en droit privé comparé*, Brussel, Bruylant, 1995, 670p.
- Taelman, P., "Het optreden in rechte van (privaatrechtelijke) entiteiten zonder rechtspersoonlijkheid en rechtspersonen voor de judiciële rechtscolleges" in VAN EECKHOUTTE, W. (ed.), *Rechtspersonenrecht, XXVe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva*, Gent, Mys & Breesch, 1999, 33-81.
- TILLEMANS, B., "Lastgeving (in recente rechtspraak)" in HERBOTS, J. en Verbeke, A. (ed.), *Bijzondere overeenkomsten*, Brugge, die Keure, 2002, 75-105.
- TILLEMANS, B., "Optreden in rechte van een VZW" in DENEFF, M., DE LEENHEER, J., DESCHRIJVER, D. e.a., *VZW en stichting*, Brugge, die Keure, 2005, 291-355.
- TILLEMANS, B., *Lastgeving*, Gent, Story-Scientia, 1997, 396p.
- VAN COMPERNOLLE, J., *Le droit d'action en justice des groupements*, Brussel, Larcier, 1972, 436p.
- VAN DEN HEUVEL, J., *La liberté d'associations et la personnalité civile*, Brussel-Parijs, Larcier, 1882, 119p.
- VAN DRONGELN, J., *Collectief Arbeidsrecht 2. Vakverenigingsvrijheid. Het recht op collectief onderhandelen. Mededingingsrecht*, Drongen, Uitgeverij Paris, 2009, 172p.
- VAN EECKHOUTTE, W., *Sociaal Compendium met fiscale notities. Arbeidsrecht. 2013-2014*, Mechelen, Kluwer 2013, 3080p.
- VAN GERVEN, D., "Rechtspersonen. Deel I. Rechtspersonen in het algemeen, verenigingen, stichtingen en publiekrechtelijke rechtspersonen" in DILLEMANS, R. en VAN GERVEN, W., *Beginnelen van het Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2007, 688p.
- VAN GERVEN, D., *Handboek Verenigingen – editie 2004. De verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid, de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk, de beroepsverenigingen en de buitenlandse verenigingen*, Kalmthout Biblio, 2004, 31, 576p.
- VAN GERVEN, W., *Algemeen deel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 519p.
- VAN MOLLE, P., *Het Belgisch Parlement 1984-1972*, Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1972, 445p.
- VAN RYN, J., *Principes de droit commercial*, Brussel, Bruylant 1954, 549p.
- VELGE, H., *Associations et fondations en Belgique*, Brussel, 1942, 197p.

Tijdschriften

- BRAEKMANS, P., "Wet van 5 december 1968 betreffende collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Overzicht van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer 2002-2009", *Or.* 2010, 12-36.
- CALLENS, P. en STIJNS, S., "Schijnvertegenwoordiging: een keerpunt!", *TRV* 1989, 542-544.
- DEFERME, J., "Geen woorden maar daden. Politieke cultuur en sociale verantwoordelijkheid in het België van 1886." *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 2000, 1-2 131-171.
- DORSSEMONT, F., "De arbeidsovereenkomst in de schoot van een feitelijke vereniging", *Soc.Kron.* 1999, 105-110.
- HUMBLET, P., "Vakbonden rechtspersoonlijkheid geven niet zo eenvoudig", *Juristenkrant* 2000, 16.
- MORTIER, K., "Toegang tot rechter voor feitelijke verenigingen", *NJW* 2008, nr. 191, 806-818.
- PELTZER, L., "La capacité des organisations représentatives à agir en personne – une étude de l'article 4 de la loi du 5 décembre 1968", *Soc. Kron.* 2002, bijzonder nummer, 1-10.
- TILLEMANS, B., DURSIN, E., TERRY, E., HEEB, C. en Naeyaert, P., "Overzicht rechtspraak bijzondere overeenkomsten: tussenpersonen(1) 1999-2009", *TPR* 2010, 589-1154.
- VAN COMPERNELLE, J., "L'action en justice des sociétés et groupements", *TPR* 1980, 94-113.
- VAN GERVEN, D., "De ontbinding van een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid", *TRV* 1992, 105.
- VAN GERVEN, D., "Kroniek van vennootschapsrecht 2009-2010", *TRV* 2010, 446-500.
- VAN HIEL, I., "De werkgever, de werkgeversorganisatie en de vrijheid van vakvereniging", *Or.* 2011, afl. 2, 30-40.
- VAN HIEL, I., "Waarom alleen representatieve werknemersorganisaties kandidaten bij de sociale verkiezingen mogen voordragen", *Or.* 2009, 126-138.
- VANANROYE, J., "De vereniging zonder rechtspersoonlijkheid heeft een vermogen en kan in rechte optreden", *TRV* 1996, 574-578.

Krantenartikels

- X., "België veroordeeld voor erkenning representativiteit vakbonden", *De Morgen* 23 november 2008.
- MOUTON, A., "ACV-Stakingskas voelt de verkoop van Dexia nauwelijks", *Trends* 12 oktober 2011.
- EPPINK, D.-J., "De syndicale baronnen", *De Morgen* 21 februari 2012.
- BBD, "BACOB-folder had het over een rendement zonder risico via Arco", *De Standaard* 28 november 2012.
- SAMYN, S., "Als ze er in Laken niet tegen kunnen dat meer transparantie wordt verwacht, moeten ze hun royale dotaties maar weigeren", *De Morgen* 11 januari 2013.
- DE GREEF, J., "Hoe zit dat met die waarborgen van ARCO?", *De Redactie* 11 maart 2013.
- MOUTON, A., "Alain Destexhe hekelt de uitgebreide vakbondsprivileges", *Trends* 8 mei 2013.
- VANSCHOUBROEK, C. en WINCKELMANS, W., "Fiscus kei hard voor ACW", *De Standaard* 27 september 2013.
- VANSCHOUBROEK, C. en WINCKELMANS, W., "Fiscus stuurt ACW gepeperde rekening", *De Standaard* 27 september 2013.
- WWI, "De ACW-saga van dag tot dag", *De Standaard* 27 september 2013.
- GOM, "Lokale ACW-mandatarissen: 'niets onwettig gebeurd'", *De Standaard* 28 september 2013.
- TEGENBOS, G., "We dienden het sociale doel", *De Standaard* 28 september 2013.
- WINCKELMANS, W., "NVA krijgt gelijk met wat ze niet aanklaagde", *De Standaard* 28 september 2013.
- VANBRUSSEL, E., "ARCO bevestigt gat van 1,2 miljard", *De Tijd* 26 juni 2014.
- BLANPAIN, R., "Vakbonden moeten rechtspersoonlijkheid krijgen", *De Tijd* 18 juli 2014.

Samenvatting

De Belgische representatieve werknemersorganisaties zijn tot op de dag van vandaag nog steeds niet onderworpen aan een met rechtspersoonlijkheid behept wettelijk statuut. Hoewel ze aanvankelijk niet principieel tegen een dergelijk statuut waren gekant, is deze mentaliteit gekeerd onder invloed van het politieke milieu. Meer dan eens hebben menig parlementsleden getracht om vakbonden monddood te maken of het collectief actierecht onmogelijk te maken door een verregaand en uiterst beperkend statuut te trachten in te voeren. Vanuit dat opzicht is het niet moeilijk om begrip te tonen voor de vrees van de vakorganisaties. Echter, tijden zijn veranderd en vakbonden hebben doorheen de jaren een zeer centrale rol gekregen in onze maatschappij. Hoewel de vakbonden aanvankelijk een pressiegroep waren, valt het moeilijk te ontkennen dat zij hoe langer hoe meer deel uitmaken van de maatschappij waartegen zij voorheen in opstand kwamen. De twee grootste vakbonden maken bovendien deel uit van de sociale of christelijke zuil en oefenen op die manier ook invloed uit op de bijhorende partijen en regeringen. Gezien die verwevenheid en de verscheidene *ad hoc* functies die de wetgever hen heeft toegekend, dringt zich de vraag op of er nu sprake is van wel, niet of beperkte rechtspersoonlijkheid. De rechtsleer geraakt het hier niet over eens, zelfs de terminologie zorgt voor verwarring en discussie. Hier zou de wetgever duidelijkheid in moeten scheppen.

Om de huidige rechtspositie beter te begrijpen, wordt er vooreerst onderzocht wat de termen ‘feitelijke vereniging’ en ‘rechtspersoonlijkheid’ in deze context nu juist betekenen.

Vakorganisaties hebben intussen ook een aanzienlijke weerstandskas opgebouwd en hoewel er vroeger redenen voor handen waren om dit heimelijk te houden, is er in deze tijd geen verantwoording meer voor het gebrek aan financiële transparantie en fiscale verantwoordelijkheid. Niemand ontsnapt er nog aan, vakbonden dus ook niet. Door een blik te werpen op de systemen in onze buurlanden, is het ook opmerkelijk dat er daar nergens problemen worden gemaakt over financiële transparantie. Het is dus wel mogelijk.

Daarnaast is er ook nog de vraag naar de vertegenwoordiging van de verenigingen. Er zijn verschillende verhoudingen waarmee men rekening moet houden. Wat betreft de verhouding tussen de vakorganisatie en haar leden is er sprake van lastgeving. Daarnaast is er ook de

relatie tussen de werknemer en een derde. Hier speelt de problematiek van de schijnmandaten een rol. Cassatie heeft ondertussen aanvaard dat schijnvertegenwoordiging mogelijk is en dat de lastgever kan gebonden zijn door de gedragingen van zijn lasthebber, ook als deze niet bevoegd was voor die handelingen. Dit zorgt voor meer rechtszekerheid ten aanzien van de derde die in contact komt met de vakbond, bv. een werknemer van de vakorganisatie zelf, of een werkgever tijdens een onderhandeling of een geschil.

Verder wordt ook de vertegenwoordiging voor de Raad van State en het Grondwettelijk Hof onderzocht. Hieruit blijkt dat er slechts zeer beperkte toegang is voor de vakbonden. Wat de vertegenwoordiging betreft wordt geëindigd met een onderzoek naar de verhouding tussen de vakbond en zijn vakbondsafgevaardigde. Hier is een dubbele verhouding: deze tussen de vakbondsafgevaardigde werknemer en zijn werkgever en die tussen de vakbondsafgevaardigde-lid en de vakbond zelf.

Met deze verhoudingen in het achterhoofd wordt de aansprakelijkheid onderzocht. Zowel deze ten aanzien van leden en andere werknemers voor wat betreft de gesloten collectieve arbeidsovereenkomsten als wat betreft de aansprakelijkheid voor schade uit collectieve acties.

Aansprakelijkheid wordt vaak gevreesd door vakbonden omdat zij menen dat dit een bedreiging vormt voor hun syndicale actievrijheid. Dat en de financiën zijn de voornaamste hekelpunten die ze voorop stellen bij de bespreking van een wettelijk statuut. Hoewel ik begrip heb voor hun vrees, ben ik tot de vaststelling gekomen dat het niet onoverkomelijk is.

Na een korte analyse van enkele belangrijke elementen in de systemen van onze buurlanden kom ik dan ook tot de conclusie dat er ruimte en nood is aan een hervorming van de rechtspositie. In mijn besluit pleit ik dan ook voor verandering. Geen beknottend statuut maar één van compromissen. Verantwoordelijkheid en financiële transparantie in ruil voor een aantal garanties.